

RIIGIKOGU

IV koosseis.

V istungjärk.

86. koosolek.

9. oktoobril 1930.

Sisu:

1. Päevakorra täiendamine.
2. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest.
3. Teatamine Kohtu- ja siseministri kirja J. Lillele määratud karistuse täideviimise asjas koosseisu komisjoni andmisest.
4. H. Martinson'i erakorraline teadaanne tormikahjude kohta Põhja-Harjumaa kalurikülades.
5. Komisjonide täiendavad valimised.
6. Läbirääkimised Riigivanema seletuse puhul praeguse poliitilise ja majandusliku seisukorra kohta.
7. Koosoleku lõpetamine ja järgmise koosoleku määramine.

Koosoleku avab teine abiesimees **R. Penno** kell 10.14 min.

Sekretäri kohal sekretäri teine abi **O. Gustavson**.

1. Päevakorra täiendamine.

A. Schulbach'i (tõer) ettepanekul täiendatakse päevakorda 1. punktiga — komisjonide täiendavad valimised.

2. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest.

Sekretär: Riigikogu juhatus andis:

1. piiri heas korras hoidmise Eesti ja Läti vahel ja võõrandatud maariba ning selle riba, kus omandusõigused piiratud, kasutamise kokkuleppe kinnitamise seaduse üldkomisjoni;

2. Tallinnas 8. augustil 1930. a. allkirjutatud Eesti vabariigi ja Hispaania kuningriigi vahelise väljaandmise ja kriminaalasjus kohtuliku abiandmise konventsiooni kinnitamise seaduse üldkomisjoni;

3. Eesti ja Hollandi laevamöötkirjade vastastikku tunnustamise kokkuleppe kinnitamise seaduse üldkomisjoni;

4. tolli põhitariifide §§ 183, 187, 188 ja 199 muutmise ja täiendamise seaduse rahaasjanduse komisjoni;

5. tolli põhitariifide §§ 55, 57 ja 88 muutmise ja täiendamise seaduse rahaasjanduse komisjoni;

6. Eesti-Rumeenia kaubandusliku kokkuleppe kinnitamise seaduse rahaasjanduse komisjoni, välispoliitilise külje suhtes seisukohavõtmiseks väliskomisjoni;

7. riigi 1929./30. a. eelarve täitmise ja kassa aruande ning asunduskapitali aruande kinnitamise seaduse riigi majapidamise aruande komisjoni.

3. Teatamine Kohtu- ja siseministri kirja J. Lillele määratud karistuse täideviimise asjas koosseisu komisjoni andmisest.

Sekretär: Riigikogu juhatus resolutsiooni põhjal 6. oktoobrist 1930 anti koosseisu komisjoni Kohtu- ja siseministri kiri 30. septembrist 1930 nr. 1114, luba anda põhiseaduse § 49. põhjal rkl. J. Lillele Tartu-Võru rahukogu 17./18. mai 1929. a. ja kohtupalati 22. oktoobri 1929. a. otsusega määratud karistuse täideviimiseks ja sinna juurde kuuluv kirjavahetus.

4. H. Martinson'i erakorraline teadaanne tormikahjude kohta Põhja-Harjumaa kalurikülades.

H. Martinson (stp, erak. tead.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Erakorraliseks teadaandeks sõna võtma sundis mind suur õnnetus, mis tabas septembrikuu keskpaigas suuri hulki kalamehi Põhja-Harjumaa rannikul. See oli vast 18. septembri õösel, kui sadanded kalurid kaotasid loodusejõudude läbi oma püünised, oma ainuma teenistusevõimaluse, millega end ja oma perekonda ära elatada.

Mul puuduvad kahju suuruse kohta täpsed andmed, aga nii kui mõnes kohas koha peal käies kuulsin, on kahju — kalurite viletsat majanduslikku seisukorda arvesse võttes — määratu suur.

Leesi rannas on hukkunud 150 võrgu ümber, Pärisepe külas 50 ümber, Kaberneemes, Haapsel, Salmistol ka umbes sama palju. Kui palju torm kurja tegi Viimsis, Randveres ja mujal, pole minul teada; aga et mitte liialdada, võib julgesti öelda, et tormis hukkus ligikaudu 500 võrku. Võrgu hind on 3—4 tuhat senti; aga et seal hulgas ka vanu võrkusid oli, siis võib võrgu hinnaks läbisegi arvata 2 tuhat senti, mis välja teeb umbkaudu 1 miljon senti.

Käisin ise peale tormiõnnetust eelpool-

nimetatud rannas ja kuulsin kalurite ahasust, kellel enam midagi ei jäänud, millega end näljasurmast päästa. Kui põllumehel rahe ehk mõne muu loodusejõu läbi kasvav vili rikutud saab, jääb talle ikkagi mõni osa põldu puutumata, ja mõni sort vilja annab ikkagi oma saagi.

Ka võib tema oma viljapõldusid rahe vastu kindlustada, ning isegi riikliku toetuse saamine on temal õnnetuse korral kindlustatud.

Kalamehel puuduvad aga kõik. Kalapüünised on tema ainukene varandus ja ainukene sissetulekuallikas; sest suurel osal kaluritel puudub isegi aiamaa lapikene. Aga kalavõrkude kindlustamine looduseõnnetuste vastu eraseltsides on peaaegu võimata, ta on nii kallis, et kaluritel pole mõtet võrke kinnitama hakata, see oleks niisama, kui peaks igal aastal uued võrgud ostma. Iseäranis sarnasel juhul, kui riikliku laenuga ostetud kindlustamata võrgud torm ära hävitab, nagu hiljuti juhtus, siis on kalurid väljapääsemata seisukorda satunud.

Viimane torm tegi kalurite perekondadele võrreldes rohkem kahju, kui rahe põlupidajatele jõuab teha, ja minule on mitme kaluriküla elanikkude poolt ülesandeks tehtud Riigikogu tähelepanu selle peale juhtida ja Vabariigi Valitsusele südame peale panna, et ta kaluritele selle juures appi tuleks, neile kas odavat laenu või otsekohe toetust muretsedes. Õigus neil igatahes selleks on.

5. Komisjonide täiendavad valimised.

Valitakse:

rahaasjanduse komisjoni M. Juhkami asemele K. Baars (tõer), R. Penno asemele J. Sikkar (as) ja J. Fuks (as, Riigikogust tagasiastunud H. Miller'i asemele);

rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu J. Vilms'i asemele A. Schulbach (tõer);

üldkomisjoni K. Baars'i asemele T. Kalbus (tõer);

sotsiaalkomisjoni J. Vilms'i asemele Th. Tallmeister (tõer);

koosseisu komisjoni A. Schulbach'i asemele T. Kalbus (tõer);

kodukorra komisjoni A. Schulbach'i asemele T. Kalbus (tõer).

6. Läbirääkimised Riigivanema seletuse puhul praeguse poliitilise ja majandusliku seisukorra kohta.

M. Martna (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma pean sõna võtma küsi-

mustes, mis Riigikogus ega ka meie avaliku arvamise juures mitte populaarsed ei ole. Mina tahan sõna võtta nendes küsimustes, milliseid Riigivanem oma kõnes möödaläinud esmaspäeval mitte ei puudutanud, millistest ta mööda läks, millised minu arvates aga seevõrt tähtsad on, et ka Eestis riigivõim nende küsimustega tegelemist peaks tegema. Mina mõtlen kõigepealt nende töötatöölise kümnete tuhandete peale, kes meil juba aastaid kindlustatud toetust ootavad. Mina mõtlen teiste tuhandete peale, vanade peale, kellel seni seaduslik kindlustus puudub, mina mõtlen viimaks korterikriisi peale, mille kohta lugupeetud rkl. härra Pung selle küsimuse arutamisel kevadel tähendas, et korterivitsuse üle veel sõnu teha olevat „lahtistest udest sissemurdmine“, see olevat kõigil teada. Mulle näib, et see ometi nõnda ei ole. Ja sellepärast tahan mina nendest asjadest kõneleda, nagu tähendatud, juba eeldades, et need väited, mis mina siin ette kannan, küll mitte suurt populaarsust ei oma, s. o. sellast populaarsust, mida nad igatahes väärivad. Nende küsimuste juurde asudes ja silmas pidades oma rahva juurdekasvu, mida enam olemas ei ole, siis peab iga õiglane Riigikogu liige minuga ühes ütlema, et meil sellast poliitikat, õiget rahva eluhoiu poliitikat seni mitte olemas ei ole; sest abordiseaduse ümber tehtud väited ja sõnad, need minu arvates seda küsimust mitte ei lahenda, nagu meil vaja oleks.

Kui meelde tuletada, et Prantsusemaal rahva juurdekasv väikene, aga siiski olemas on — Eestis aga rahva juurdekasvu enam ei ole —, kui meie meelde tuletame Tartu professori, teadusemehe Lüüs'i seletusi, mis ta mõne aasta eest „Vaba Maas“ avaldas ja millega ta tunnustuse andis, et Eesti rahvas 40—50 aasta jooksul, kui tarvilikke parandusi ette ei võeta, välja sureb. (V a h e l h ü ü e.) Mina ütlen seda, mida professor Lüüs'i juures tol ajal lugesin. Mina ei pea ennast kompetentseks, selle juures uurima hakata, kas see täpselt õige on või mitte. Igatahes väljendas professor Lüüs oma arvamisi nõnda, ning põhjendas oma väited teaduslike argumentidega.

Niihästi professor Lüüs'i hoiatused ja märkused, kui ka teised sellekohased ajalehtedest läbiviilksatavad sõnumid ei ole riigivõimu, ei ole avalikkude tegelaste, ei ole meie nõndanimetatud rahvusliku mõtte teostajaid ja elustajaid mitte üles äratada suutnud, ega mainitud suunas teotsema panna jõudnud.

Meil ei ole seni selle küsimuse juures veel mitte abinõusid otsima hakatud, kuidas selle vastu astuda. Prantsusemaal selle vastu, ma kordan, kus rahva juurdekasv ikkagi veel olemas, on sellekohaseid kaalutlusi ja kavatsusi juba ammu tegema ning teostama hakatud, ja sel alal minnakse Prantsusemaale edasi. Meil, nagu näha, ei heiduta see aga veel kedagi inimest!

Mina ei taha sellega mitte siduda väiteid, mida viimasel ajal on levitatud ja esitatud, et rahvad, eriti töölisklassid ei tohi ega tarvitse rõhku panna suure arvu laste sündimise ja üleskasvatamise peale. Ka töölisparteid on selles küsimuses teatavad lahkuminevad vaated. Aga peaasjas ei või selles küsimuses mitte suuri lahkuminekuid olla, et n. n. abordi keeluseadusega rahva väljasuremist mitte keelata ei saa. Mulle esitatakse muidugi küsimine, milles mina siis arvan lahenduse leiduvat. Mina pean ka seekord ütleva, et ma selle peale nii otsekohest vastust mitte ei või anda ja sellepärast rõhutangi seda, et see peaks üheks riiklikuks ja rahvuslikuks küsimuseks olema, mille kallal kõik targemad riigimehed ja avalikud tegelased päid peak-sid murdma. Asi on seda väärt.

Aga ligemalt küsimuse juurde asudes, kus põhjused võiksid olla, siis tuleme teiste küsimuste juurde, milliseid härra Riigivanem, nagu ma juba ütlesin, siin mitte ei puudutanud. See on, näiteks, meie suur tööpuudus. Mullu püüdsid asjaomased ministrid näidata, et tööpuudus meil mitte kasvamas ei olevat, vaid ennemini veel vähenemas. Ma tulen pärastpoole selle küsimuse juurde ligemalt tagasi, kuid praegu tahan öelda, et tööpuudus ja selle häda üks neist põhjustest on, mis meil sündivuse arvu nõnda madalas hoiab. Tööpuudus on see, mis rahva laiades hulkades alatoitluse igapäevaseks nähtuseks teeb ja mis näljast sugugi kaugel ei ole, ja kus rahva suurtel hulkadel niisuguse viletsusega tegemist, on arusaadav, et seal laste juurdesündimist mitte heameelega ei nähta. Tahame selle vastu võidelda, siis peaksime nende tingimuste parandamise juurde, selle viletsuse kaotamise juurde asuma, millest see olukord tingitud.

Nõndasama juhin ma tähelepanu uuesti korteriviletsuse peale. Mullu kevadel, kui viimane üüriseaduse jupikene ära kaotati, oli sellest ju rohkem juttu. See viletsus peaks Riigikogu liikmetel, eriti ka kõigil neil avalikkudel tegelastel ja riigimeestel tuttav olema, ja meie riigivõim peaks eriliselt sellega tegemist püüdma teha, seda lahendada

püüdma. Meie riigikest peetakse ka ometi moodsaks riigiks, modernriigiks. Modernriik, modernriigi valitsuse võim, kes nende küsimuste peale rõhku ei pane, neid arvesse ei võta, minu arvates vaevalt väärrib modernriigi nimetust.

Siis on küsimine laenudest, milliseid härra Riigivanem nimetas. Härra Riigivanem puudutas seda kurblikku tõsiasja, et meil on 15 miljonit kuldrubla ja välislaenu üle 13 miljoni kuldrubla niiöelda vett vedama läinud. Härra Riigivanem julges kinnitada, et neil laenudel ei ole positiivseid tagajärgi olnud. Ma loodan ning eeldan, et teised kõnelejad seda küsimust üksk-asjalikumalt käsitlevad. Ma avaldan omalt poolt arvamist, et nii kurvvalt, nii eitavalt küsimuse peale ometi ei või vaadata! Raha kadumamineku põhjuseks on see, et laenu sinna juhiti, kuhu neid ei oleks pidanud juhtima. Aga sellest seisukohast absoluutselt laenudetegemise vastu olla, selle leiab mina Riigivanema juures ja Vabariigi Valitsuse juures ometigi väga nõrga ning viidaka politika olema. Niisugune riik, niisugune maa, nagu Eestimaa on, kus meil tagavarakapitali ei ole, sest meie teame, millistel põhjustel needki kapitalid kaduma läksid, mis meil 14, 15 või 10 aasta eest olid, meie teame, et mitmekülgne rahade kokkusulamine või kokkuvarisemine, inflatsioon rahva tõepoolest veel vaesemaks tegi, kui ta juba ennegi oli —, kui niisugune vaene maa üldse edasi tahab jõuda, kui tema neid ettevõtteid läbi tahab viia, missuguseid tingimata läbi viia vaja, siis ei saa ilma laenude tegemiseta edasi. Ja ma arvan, et meil nüüd kogemusi juba küllalt on, kuidas ja kuhu laenusid mitte paigutama ei peaks. Kuid ma uuesti siin rõhutan, et laenude andmine elumajade ehitamiseks, korterite ehitamiseks sedaviisi kaduma minna ei või, nagu nii väga paljud teised laenud tõepoolest kaduma on läinud. Need Riigikogu poolt antud ehituslaenu, mis minu arvates mitte küll kõige otstarbekohasemalt kasutatud ei ole, ei ole siiski sel kombel kaduma läinud ja kaduma minna võinud, nagu paljud teistest laenudest, milliste varemetel muud midagi ei ole järele jäänud, kui mõned jõukad inimesed, kes nüüd võib-olla nõndanimetatud rahvuslikku kapitali esitavad. Kui meil sellaste laenude peale nõnda vaadatakse, nagu ma mõnest ringkonnast olen kuulnud, eriti ka Tallinna linnapea suust, kes ütles: „Jah, kui meie laenusid mitte tagasi maksta ei pruugiks, siis meie võtaksime neid küll.“ See väljendus otsustab ise juba, kuipalju ta väärt on.

Kui meie laenust kõneleme, siis praeguses kodanlikus ilmakorras ei ole kuidagi mõeldav, et laenu saaksime ilma tagasimaksmise kohustusega! Asjalugu on kord nõnda, et meie loovat tööd, produktiivset tööd ilma kapitali abita teha ei saa, ja kui meil eneset kapitali ei ole, siis peame püüdma seda laenata. Kõigi eelduste järgi on asjalugu nõnda, et tõesti produktiivset tööd tehes terve töö juurdekasvu produkt mitte kõik intressiks ei lähe, vaid et üks osa sealt laenajale kätte, näppude vahele jääb. Nõnda siis, kui meie tahame produktiivset majandusettepolitikat ajada, siis ei saa meie seda teha laenu suunas käsi taskus hoides ja öeldes, meie hoiame kokku, meie hoiame kokku, kuna meie mitte midagi ei tee. Aga see kokkuhoidmine tähendab ainult seda, et meie produktiivset inimese tööjõudu produktiks teha ei saa, mida meie laenu abil ometi teha võiksime. Nõnda siis see väide, tulgu kust tahes poolt, kui öeldakse, meie laenaksime, kui tagasi maksta ei tule, no ma ei tea, kõige inetum Wucherer — liigkasuvõtja — ei avalda ka mitte niisugust väljendust. Praegusel silmapilgul eiaime meie ju eriti nõndanimetatud kokkuhoidmise tähe all. Meie loeme ajalehtedes ja kuulsime ka härra Riigivanema suust, et kokkuhoid on niiöelda nõiakepp, mis meid pealvee võib hoida. Nüüd on aga lugu nõnda, et kokku hoides meie, nagu ma eel-pool tähendasin, mitte midagi ei produtseeri, ja kui meie mitte midagi ei produtseeri, siis ei ole võimalik ka konsum, s. o. tarvitamine, kulutamine. Majanduslik töö ja areng seisab aga selles, et meie produtseerime ja siis selle produktsiooni tõttu ka consumeerime. Inimese töö ei ole muud otstarvet, kui varasid selleks valmistada, et ta neid ise tarvitab. Ja riigi majandusepolitika kunst peaks selles seisma, et tema töö sellel alusel korraldab, juhib ja majanduslikult laiendab, et rahval töö ja töö tõttu konsumptsiooni, tarvitamise ja laiendamise võimalus oleks. Viimasel ajal mõned härrad, kes Genfi rahvusvahelistel majandusekonverentsidel on olnud ja kes sellekohast kirjandust on jälginud, on sagedasti mõtteavaldusi kuulnud, et üks majanduskriisi äravõitmise abinõu on siseturu laiendamine. Meie ei saa aga siseturgu laiendada, kui me inimesed, olgu ükskõik mis-suguse tegevuse juures, ma mõtlen siin praegu riigiteenijaid, -ametnikke ja kooli-õpetajaid, meie ei saa siseturgu sedaviisi laiendada, kui me need inimesed kohtadelt lahti laseme ja nad nende „enda hooleks“ jätame. Meie kõik oskame seda ette kuju-

tada, et need inimesed, kes sel kombel kaotavad oma kohad, ühtlasi ka oma ostujõu kaotavad. Ja iga ostujõu natukese kaotamine tähendab siseturu kitsendamist. Kui me tahame, et meie töö ja majanduseelu peab õitsele lööma ja elujõuline olema, siis ei saa seda muidu teha, kui meie peame rahva ostujõudu suurendada püüdma. Minu partei kui töölispartei nõuab palgakõrgendamist ja teisi töötingimuste soodustamisi, millel on siseturu laiendamine sihiks: mida suuremat, mida kõrgemat palka töölised ja teenijad saavad, seda suurem on nende ostujõud, seda rohkem võib meie siseturg kasvada, ja seda rohkemat töö ja teenistuse võimalust annab see tõsiasi meie majandusele. (J. Loosalu, as: Meie siseturg ei saa kasvada, sest meie tarvitame välismaa turu saadusi.) Võib-olla Teie ehk kõnelete pärast sellest tarkusest siit. Kui härra Loosalu ja teised arvavad, et meie oma piiridele punni ette pannes kõik need soodustused kätte saame, mis härra Loosalu ja teised loodavad, siis on see minu arvates suur eksitus, sest meie teame ometi väga hästi, et teised sellele nõndasama vaatavad ja sedasama teevad. Kui näiteks Inglismaa ja Saksamaa meie peekoni- ja võiturule punni ette paneksid, nagu nad võib-olla teha kavatsesid, öelge mulle siis, härra Loosalu, kuhu see tarkus meid viib? See tarkus viib meid sinna, et meie liha välja viia ei saa ja kodu ära süüa ei suuda, sellepärast et meie siseturu laiendamise peale ei ole mõelnud. (J. Loosalu, as vahelhüüe.) Teil näib lootus olema, et meie saame seda teha, et meie salaja oma turu teiste eest kinni paneme ja teiste turu lahti hoiame. See on kaval asi, ega see ei lähe korda, sellepärast et teiste silmad on ka lahti. (N a e r.)

Niisamasugused tagajärjed on ka praegusel, ma ütlesin, forsseeritud hariduseministri härra Hünerson'i koolipolitikal. See koolipolitika on meie maakooli, nagu ma asjatundjate suust kuulsin, nõnda kaugele viinud, et meie maa rahvakool ainult ühe talve võrra parem on, kui ta endisel rüütelkonna ja Vene valitsuse ajal oli. (K. Ast'i, stp vahelhüüe.) Ma ei taha just seda alla kriipsutada, sest 62 aasta eest, kui mina nendes tingimustes seal elasin, ei võiks ega tahaks ma öelda, et praegu kool kuidagiviisi veel halvem on! Tol ajal oli sunduslik kool, s. o. kolm talvet — 10—13 aastani, nii umbkaudu leidsin, et iga talve oli 100 päeva pikk, tähendab terves ulatuses 300 päeva. Praegu on viidud aga asi niikaugele, et meil enam mitte 300 päeva

ei ole, vaid 400 päeva, s. o. mitte kolm talvet, vaid neli talvet.

Hiljuti toodi kirjanduses ette, ja ka mina puudutasin siin üht sellast kirjutist, kus öeldi, et hektaari saak, selle rohkus, või madalus on suurelt osalt algkooli pinna kõrgusest. Kui me nüüd rahvakooli võimalikult alla tahame kruvida, siis peame meeles pidama, et tulevikus peame leppima veel vähema lõikusega ja veel vähema viljasaagiga, kui senini!

Arvan, et härra Hünerson'il, kes ühtlasi meie põllumajanduse küsimust tunneb, ükskõik ei tohiks olla, kas meie kooli politika põllumajanduse saaki veel alandab või mitte. —

Mainitud kokkuhoiu kõrval näeme, et sajad kooliõpetajad on sunnitud oma töölt lahkuma, nad kaotavad oma tegevuse alal sissetuleku, ja kool ka ei parane, vaid halveneb. Tähendab, meie ei saa selle poliitika mingisugust plussi, vaid miinuse. — Meie rahvakool oli kavatsatud 6-aastaseks. Meie kuueaastane kool pidi võistelda võima teiste riikide rahvakoolidega, mis on kaheksa-aastased. Minul ei ole teada, missuguste abinõudega tahetakse kuueaastase kooliga sama saavutada, mida teiste riikide koolid kaheksa aastaga, kus ka targad, kogu ni väga targad mehed koolipoliitikat juhivad? Kui me oma kooli niiviisi kitsendame, siis on siin minu arvates hädadaht. Juba kevadel tuletasin nende küsimuste juures meelde tööerakonna oma esimest haridusministrit härra Annusson'i. Härra Anderkopp hüüdis vahele: „Jätke inimene rahule!“ Sellega tahtsin meelde tuletada, et, kuigi „inimene rahule“ jäetakse, meie Riigivanem härra Strandman, kes samasse erakonda kuulub, hoopis teistsugusele seisukohale on asunud selle koolipoliitika, selle hariduspoliitika suhtes, mille tööerakond Eesti riigi algupäevil omaks võttis ja millist ta propageeris. Praeguse valitsuse koolipoliitika käib risti vastu sellele, mida Annusson ja teised tööerakondlased tol ajal läbi viia püüdsid ja osalt läbi viisid. (L. J o h a n s o n, stp: Nemad ükski ei viinud midagi läbi.) Noh, ma kriipsutan omalt poolt heameelega alla, et ka meie poolt kõik tehti, mis võimalik. Meie rühma haridusministri kohta öeldi, et tema ametisse astudes öelnud — andke minule ükskõik missugune ministerium, kas Põl-lutöö-, sotsiaal- või haridusministerium. Temale anti haridusministerium. Ja ma võin kinnitada, et mitmed koolimehed veel tänagi tõendavad, et selle ministri ajast on mitu väärtuslikku määrust järele

jäänud, mida ta tol ajal maksma pani. Tahhan öelda: võime selle sotsiaaldemokraatliku haridusministri töö peale uhkusega tagasi vaadata. . .

Siis üks seletus härra Riigivanem Strandman'i suust, mida siin tahaksin kinni naelutada. Teie kõik mäletate, et härra Strandman oma kõnes ütles, et meie maksukoormat ei või enam kõrgendada, ilma et rahvas selle all kokku variseks. Ma tahaksin seda loota, et härra Strandman seda ka tõesti mõtles. Kui aga vaatame nende uute seaduseelnõude peale, mis Riigikogu esimesel ja ka tänasel koosolekul komisjonidesse määrati, siis näeme, et nende seadustega kavatsetakse terve rida uusi makse kodanikkudele peale panna. Seal hulgas on näiteks üks uus seadus, läbikäigumaks — saksakeeles Umsatzsteuer. (V a h e l h ü ü e.) Siis on seal rida uusi tollide kõrgendamisi kavatsatud, kuna praegu nõnda nimetatud „Teravilja kaitseseaduse“ mõju alles maksma hakkas ja esimese sammuga juba leivahinda 30% tõstis. Mina olen kuulnud isegi mingisuguse uue maksu maksmapanemisest, mis suhkru meil kallimaks peab tegema! Ka raudtee veotariifi muutmine selles suunas on päevakorral.

Edasi teatavad kõik ajalehed, et rahuloiematus on olemas selle üle, et meil mitte küllalt ei jooda. Peaaegu ütleksin ma, et Vabariigi Valitsus valmis oleks kirikutes palveid ette kirjutama, — Issand, lase meid rohkem napsi juua. (N a e r.) Nõnda siis ma pean ütleva, kas härra Riigivanem ütles selle lause kogemata või ei tulnud talle see ulatus meelde, mis nendel uutel seadustel on, mis valitsuse poolt Riigikogule ette pannakse. Meie kõige viimase ja kõige uuema, see on Teravilja kaitseseaduse juures, mõnelt poolt nimetatakse teda viljamonopoliks, mina ei tea, kuidas teda õieti iseloomustama peab, igatahes üks on kindel, et selle tagajärg on leivahinna kallinemine ja vaese rahva elamise-võimaluse veel madalamasse krüvimine, tema igapäevase leiva niiöelda suust äratõmbamine.

Mina tuletan teile meelde, lugupeetud Riigikogu liikmed, kuidas selle seaduse vastuvõtmine oli. See oli niisugune, et mitte ükski rühm, mitte ükski partei ei tahtnud ega taha veel praegu ennast selle seaduse isaks nimetada. Aga Riigivanem ütles, nüüd on ta seadus, ja et ta seadus on, tuleb teda täita. (K. A s t, stp: Riigivanem nõudis tema vastuvõtmist.) Mina tahan siinjuures selle iseäraliku vastolu peale tähelepanu juhtida, et Riigivanem nõuab, see seadus peab nõnda ja nõnda läbi minema, annab

sealjuures lootusi, et leivahind tõusta ei tohi ega ei tõuse, ja nüüd ütleb ta, et nüüd, kus seadus Riigikogu poolt vastu võetud, nüüd tuleb teda täita — mööda pääsemata leivahinna tõusust! Näib nii, nagu oleks härra Riigivanema arvates süüdi Riigikogu. — Ma ei taha selle väite vastu vaielda, et riigil ülesandeks muu seas võib olla ja peab olema, ka põllumajandust liiga madalate hindade vastu kaitsta. Eestis, kus põllumajanduslik tootmise võimalus nii räbal on ja kus põlluharimine rohkem tööd nõuab, on see teataval määral veel rohkem õigustatud kui mõnel teisel maal.

Meie näeme aga ja võime seda seadust õigusega nimetada — ülema, jõukama, kümnetuhande seaduseks. Meil on näiteid foodud, et mitte väga väikesel põllumeeste ringkonnal vilja müüa ei ole, vaid et nende arv üle 10 tuhande ulatub. Kui ma ei eksi, kõneldi ja kirjutati 12—13 tuhandest. Ma olen aga julge, et tuleval aastal see arv kokku sulab, sest tuleval aastal ei ole meil seda oma vilja nime all müüa, mida nad mullu kevadel väljamaalt ostsid. Oletame, et sellest seaduse põllumeestel kasu on, siis on ometi umbes 120 tuhat põllumeest, kelle maasuurus on üle ühe ha, ja arvestame, et neid põllumehi, kelle maasuurus on alla 1 ha, on 50 tuhat, kui nüüd ka nende huvisid arvesse võtame, siis peab küsima, kas need 120 tuhat pluss 50 tuhat, s. o. kokku 170 tuhat, ka Eesti põllumajanduses elavalt tegevad on? Meie ei saa seda ometi eitada, aga peame küll ütlema, et praegune Teravilja kaitseseadus neile kümme korda suuremale hulgale põllumeestele mingit tulu ei too, vaid kahju. Sest suur osa neist elab küll omast leivast, aga vilja müüa sellelgi osal ei ole; aga suurem osa peab vilja enese toitmiseks ja ka loomade jaoks juurde ostma, ja see juurdeostetud vili on kallim Teravilja kaitseseaduse tõttu. Sel tagajärjel peab ka peekon, kanamunad ja teine kallis kaup, mida me väljamaale veame, ja mille väljavedu ka meie, sotsialistid, riigi õnnetuseks ei loe, vaid seda toetame, kallimaks muutuma, sest et selle tootmiskulud Teravilja kaitseseaduse tõttu paratamata tõusma peavad. Ja sellele kaubale turuleidmine peab selle tõttu raskemaks muutuma. Teiste mitmesuguste sammude ja kavatsuste läbi viimine Teravilja kaitseseaduse suunas nõuab seetõttu suuremaid summasid, kui muidu oleks nõudnud. Tähendab, Teravilja kaitseseadus, millega ükski rühm siin majas rahul ei olnud, mille puudustest üks ja teine kõneles, ometi võeti see kõigi nende härrade käe ülestõstmise abil vastu! Ka

nende käe ülestõstmise abil, kes enne siit kõnetoolilt selle vastu rääkisid.

Härra Riigivanem arvas, et tema demokraatlikkuse osale Eesti rahvale, eriti Riigikogule, head meelt teeb, kui ta tähelepanu juhtis sellele, et meie siseminister — või oli tal mingisugune muu ametlik nimetus, ma olen selle ära unustanud — (P a h e m a l t p o o l t: Kindralkuberner.) ei, ta seda enam ei ole! Ah jah, sisekaitse ülem, et see on Karksi meestele sündsaks karistuse määranud. Ma ei ole jurist ega või sellepärast nende küsimuste peensuste kaalumisele asuda, aga üks asi näib seejuures ometi väga ja väga silmapaistev ja kibe olevat, niisugune olevat, mis selle vastu vaielda laseb, kas meie tõepoolest õiguslikus riigis elame. Kui see õige on, mis sisekaitse ülem vähemalt teada laskis anda, et on inimesi olnud, kes uulitsavõitluse teel on tahtnud riiki kukutada, kui see õige on, siis oleksid pidanud need inimesed, kes seda teha kavatsesid, kohtu ette tõmmatud saama ja nimelt sõjakohtu ette, ja siis oleks pidanud nende karistus teistsugune olema, kui see nüüd tõepoolest oli. Lugupeetud Riigikogu liikmed, ma tuletan teile meelde viimasest nõندانimetatud kommunistide protsessist üht lugu. Seal oli öeldud ühest noormehest, kelle vastu poliitseiagendid tunnistajaina ees käisid, et ta on kahtlemata kommunist ja pahempoolse ilma vaatega. Kuulake, see oli, tema ei tee tööd, kõnnib, temal näib raha olevat, suitsetab ja selle kui kõige kaaluvama asjaolu peale toetades nõudis sõjakohtu prokuröri sellele mehele äärmiselt rasket karistust! (E. J o o n a s, stp: 8 aastat!) Ta saigi selle, või sai ta vabaks? (P a h e m a l t p o o l t: Ei saanud.) See mees sai karistatud selle eest, et tema tööd ei teinud ja tööd ei teinud võib-olla sellepärast, et ta tööd ei leidnud, et temal siiski raha näis olevat, sest tema kõndis ja suitsetas — see mees sai selle eest 8 aastat! (A. T u p i t s, põ: Kas just selle eest sai, võib-olla oli tal teisi asju ka?) Kui teisi asju oleks olnud, siis oleksid need teised asjad ka protsessis välja paistnud. Sest ei või ju keegi öelda, et Eesti ajakirjandus kommuniste kaitseks! Protsessikirjeldust lugedes muud aga ei leidnud, kui ainult arvamise, et see mees on pahempoolne ja pahempoolse all mõistetakse, et see on kommunist. (L. J o h a n s o n, stp: Üks raamat oli ka leitud tema juurest.) Ei, see oli vist ühe teise juures. Üht teist kommunistliku ilmavaatega inimest kinnitatakse niisuguse poliitilise agendi poolt sellega, et sellel oli kommunistlik manifest, Karl Marx'i kirjutatud!

Hale on niisuguste asjade peale vaadata, hale on näha, kui vähese haridusega ja väheste kogemustega meie poliitseilised inimesed ja sel puhul ka meie kohtunikud on. Need inimesed ei tea, et Karl Marx'i kommunistlik manifest juba klassikalise majanduse kirjanduse hulka kuulub, ja et näiteks ka professor August Oncken seda tervelt kaks nädalat luges ja et üliõpilased seda huviga kuulasid, kuna Oncken ütles, et „see on sotsialismi aabits“. Seda peab teadma, kas teie olete sotsialist või mitte... Ja nüüd seal tuleb üks politseiagent ja ütleb, mis veel vaja, sellel on kommunistlik manifest, tema paberite hulgas on üks niisugune raamat, ja prokurör nõudis kuulmatu kõrge karistuse. Vabandage, mul ei ole meeles, kas ta selle karistuse sai, või oli kohus siiski mingisugustel põhjustel niisugusel arvamisel, et see mees tuleb vabastada. (A. Tupits, põl: Aga on ju ka vastupidiseid näiteid, kus kohus mõistab priiki.) Kuulge, ma kõnelen ju neist asjadest, mis näitavad, missuguse raskusega kohus ühe inimese peale langeb ja missuguse kergusega ta teise peale langeb. Ühele nõutakse 12 aastat karistust ja ta mõistetakse 8 aastaks vangi, teisele ei nõuta muud kui 2.000 krooni raha või 2 kuud vangistust. Härra Tupits on jurist, ja juriste on teisigi Riigikogus, kes tahab siis öelda, et seaduse ees üks ja sama asi sama karistuse ränkust ei peaks leidma ja kandma? See on ometi nii kindel, kui midagi olla võib. Aga siin näeme, et üht paitatakse ja teisele määratakse 8—10 aastat karistust! Härra Riigivanem arvas vahelhüüdes mulle, et see olevat üsna õige, et kommuniste rängemini karistatakse. Aga mida ütleb selle kohta erapooletu õigusemõistmine? Kas see näeb ka ette kahesuguse mõõdupuu üheväärilises asjas?

Riigivanem oli nõnda lahke ja nimetas vahelhüüdes, et ka mina õlikivitööstust pooldavat. See on väga õige. Ma olen tõepoolest sel arvamisel, et, kui meie õlikivitööstusest midagi välja ei tule, kui need kapitalid, mis sinna sisse on investeeritud ja mis sinna lootuse järgi veel sisse investeeritakse, kaotsi lähevad, siis ma ei tahaks öelda, missugune minu arvamine Eesti riigi tuleviku kohta on. Ma loodan ja võib-olla, et ma seda sellepärast eeldan, et ma seda loodan, sest et ma seda soovin, et õlikivitööstus Eestis areneks. Ma soovin seda nõnda, et see 20—30.000 inimest, töolist, enese ümber koondaks. See oleks meil tagatiseks, et meie ränka tööpuudust vähendada. Ja alles siis, kui sel kombel meie tööpuudus vähendatud oleks,

saaks töölisklass enesele võitluse aluse, klassivõitluse aluse, — ega teie pahaks ei pane! Kui mitte iga värava taga töötöölisi ei ole, kes ükskõik missugustel tingimustel endid tööle pakuvad, siis võiks tööliste eneste organiseeritud võitluse peale mõelda. Ütlen üht, mida ma selle juures üsna kindlana näen, nimelt seda, et see tööstus Eesti töölisel roosilisi päevi mitte ei too, vähemalt esialgul mitte. Selleks on, nagu näeme, praegusel ajal õliturg niisuguse surve all; kui Eesti õlikivi palju õli annaks, sellele turu leidmine ometigi raske oleks. Teine asi on see, et väga raske on neid kapitale leida, mis sinna investeerida tulevad. Ma ütlen lausa ja see on minu isiklik arvamine, ma ei taha kuidagi viisi oma parteiseltsimehi selles siduda ja kõita, see olevat võõras kapital ja sellest tulevat meil hoiduda. Ja meie tuntud riikliku õlikivikaevanduse direktor, tema olevat ju sotsialist ja vist ongi, tema pooldab ka väga, et ei peaks võõra kapitali hooleks andma selle kalli varanduse ekspluateerimist. Minule näib, et meie Eesti kapitali saada ei või, et niisugust suurt ettevõtet ellu kutsuda ja ellu viia. Kui nüüd on võõra kapitali omanikud leidunud, kes on asunud õlikivi ümbertöötamisele, siis mina isiklikult vaatan sellele pooldavast seisukohast. Minul on üsna ükskõik, kust see kapital tuleb, huvitav on, et ta seal on. Minul on meeles Karl Marx'i ütetus ja õpetus, et kapitalil ei ole isamaad, nõnda siis ka sellel kapitalil ei peaks isamaad olema. Kuid päris tõsi see just ei ole: kapitalil on isamaa ja igale maale on tähtis, kuhu teatav kapitali osa, konsumptsiooni kapitali osa valgub. Võõra kapitali kasud ja eriti konsumptsiooni osa rändab võõrale maale ja ei tule näiteks Eestile mitte sellel määral kasuks, nagu Eesti oma kapital ehk tuleks. Aga, lugupeetud Riigikogu liikmed, meie teame ju, et Eesti kapital ka mitte väga alaliselt kodumaal ei ela, vaid et ta oma konsumptsiooni kapitali mingisuguse heameelega Pariisis, Rivas ja mis nende nimed kõik on, ära tarvitab. Ja selles suunas on siis üsna ükskõik, kas ta selle konsumptsiooni kapitali ära kasutab Eesti riigis või mõnes teises. Kui aga nüüd oodatakse, ja mõnelt poolt on oodatud, ja öeldakse, et töölisklass peaks huvitatud olema ja peaks omalt poolt neid ettevõtteid toetama, näiteks eitades klassivõitlust, streiki ja kõrgema palga nõudmist, on vahekord aga niisugune: tööliste esindajad ja töölised on küll huvitatud sellest, et tööstus oleks, et see koguni õitseks, et oleks võimalusi „kapitalil töölisi välja kurnata“. See kõlab

sarkastiliselt. Aga tegelikult on asi nõnda: tööline ei saa enesele elamistingimusi mitte ise valida, vaid ta peab sellega leppima, et seal tööd teha, mida teised kihid tööstuse-ettevõtetena on organiseerinud ja organiseerivad. Sellepärast ei saa tööliste huide esindajad täie jõuga ja ilma mingisuguste kapitalideta toetada ettevõtteid, hoolimata sellest, et nad nende ettevõtete käiku ja õitseleminekut heameelega näevad. Ettevõtete ja kapitali huide arendamine, kaitsmine ja edasiviimine on kapitalistide eneste asi, ja tööliste ning tööliste esindajate asi on nendes ettevõtetes kapitali vastu võitlusesse astuda ja kapitalilt võimalikult häid, soodsaid tingimusi tööliste kasuks välja võidelda. Eesti tööline on selle tõttu, et tööstus meie maal nõrk, ka vastupanuks liiga nõrk, aga ma isiklikult loodan, et tööstuse arenemisega tööliste jõud vastupanuks paisub ja kasvab — hoolimata sellest, et õlikivitööstuse esimene arenemisaeg suuri lootusieid hellita.

Nüüd, lugupeetud Riigikogu liikmed, tahaksin peaausjalikult töötaoleku, tööpuuduse küsimuse juurde minna. Tuletan meelde, et ma möödunud talvel mitmel ja mitmel korral siit kõnetoolilt tähelepanu tööpuuduse ränkuse ja nende hävitavate tagajärgede peale juhtisin, mis sellega ühenduses. Minu lõppsiht oli see, et niihästi minu parteikaaslaste kui ka Riigikogu liikmete seas, eriti Vabariigi Valitsuse ringkondades seda vaadet läbi viia, maksvaks tunnustada, et meil tuleb tööpuuduse vastu kindlustamise seadus välja kuulutada ja maksma panna. Lubasin endale mitmel korral valitsuse tähelepanu sellele juhtida ja viimaks, kui valitsuse poolt mingisugust väljendust, nimelt jaatavas suunas, ei näinud, siis andsin Riigikogule küsimise ja küsisin selles, kas valitsus kavatses tööpuuduse vastu kinnitamise ehk kindlustamise seadust pea Riigikogule ette panna. Sellele küsimisele vastas, kui ma ei eksi, Teedeminister härra Jürman. Ta vastas ainult selle osa peale ja arvas näidata võivat, et Eestis ei olevat tööpuudus mitte kasvanud ja teiseks, tööpuudus ei olevat meil mitte suurem kui teistes maades. Küsimise tähtsama osa peale, kas valitsus kavatses tööpuuduse vastu kindlustamise seadust esitada ja välja kuulutada, jättis ta vastamata. Ma uuendasin oma küsimise ja andsin selle teist korda sisse. See seisis mitu korda Riigikogu päevakorras, aga valitsuse liikmed ei vastanud sellele. Praegu on see küsimus ühes komisjonis arutada, kas valitsus on kuidagiviisi kohustatud, niisugustele küsimistele vastama või mitte.

Praegusel silmapilgul ei ole enam tähtis, kas valitsus vastab või ei vasta, sest meil kõigil on teada ja näha, et valitsusel kõige vähemasti tahtmist ei ole sellist seadust Riigikogule esitada ja tööpuuduse vastu kindlustamise seadusega võitlema hakata. Oma kõnes tähendas härra Riigivanem, et meil mullu esimeseks maiks, kui ma õieti mäletan, on töötatööliste arv suurem olnud kui tänavu. Tähendab, Riigivanem arvas sellega öelda võivat, et tööpuudus meil sugugi hädaohtlik või tähelepanuväärne ei ole. Samal õhtul või järgmisel päeval võis Riigivanem ajalehtedest lugeda, et 1. oktoobriks Tallinna tööbörsil töötatööliste arv rohkem kui $\frac{1}{3}$ võrra suurem oli, kui möödunud aastal samal ajal. Möödunud aastal, kui ma ei eksi, oli see arv 600, mõni peale selle, tänudi aga 916. Ma arvan, et härra Jürman sellele ka nüüd vaevast vastu vaielda võib, et tööpuudus siiski kasvanud on. Ja kuigi see kasvanud ei ole, ka ilma selleta on tööpuudus küllalt suur ja ränk. Kujutame omale ette töötatööliste seisukorda, kes juba osalt augustikuu lõpul, kindlasti aga septembrikuus ilma tööta jäänud ja tööbörsil omale tööd ootavad. Püüame omale ette kujutada nende inimeste seisukorda ja katsume vastust leida sellele, mis teeb riik selleks, et nende inimeste seisukorda vähegi kergendada, kes täiesti ilma oma enese süüta sarnasesse raskesse seisukorda sattunud. Meil ei ole midagi öelda! Mitte ühtki asja, mitte ühtki sammu ei ole võimalik ära märkida, mis oleks selleks astutud. Oleme kuulnud, et üks kui teine linnavalitsus on kava kokku seadnud, millega kavatsetakse riigilt toetust paluda töötatööliste abi andmiseks. Me teame, et nende krediitide saamine aega võtab. Riigikogu tuli alles nüüd kokku, täna on teine koosolek. Ja kui nüüd hakatakse nende krediitide andmist kaaluma, siis kahtlemata alles jõuluks või uueks aastaks selguks, kas niisuguses ulatuses, nagu nõutakse, toetust on võimalik anda või mitte. Mis teevad aga need inimesed vaheajal? Meie teame, et tööliste palk niivõrt väike on, et ta hädavaevast siis jõuab end ära elatada, kui tal tööd on. Tagavaru mingisuguseid töölisel ei ole. On raske ette kujutada, kuidas need inimesed siis elavad, kui neil tööd ei ole. Mis peaks siis nüüd valitsusele pühimaks kohuseks olema kui see, et nende inimeste seisukorda kuidagiviisi kindlustada? Mulle öeldakse muidugi, et kindlustamise seaduse läbiviimine raha nõuab, ja et meil raha ei ole. Mina tean seda väga hästi, mina ise ju toonitasin alles seda, et meil raha vähe on. Aga meie

näeme, et inimesed ometi selle vähesegi raha või kapitali, varanduse juures ära elavad, ära elavad ka töötatoolised. Kui meie nüüd aga asja seaduse alusel nõnda korraldaksime, nagu iga teise kindlustuse seaduse juures, siis on ometi eeldatav, et see ränk koorem, mis mitte enam üksikute peale ei lange, vaid kogu riigi ja rahva peale, et see koorem siis ometi lootuse järgi kergem saaks olema. Kes tahaks siis öelda, et majaomanikkudel ja põllumeestel mitte raske ei ole oma varandust tulehädahü, rahe ja niisuguste õnnetuste vastu kindlustada? Nad jätaksid selle kindlustamise tasu väga heameelega oma tasku, aga ometi leiavad nad kasulikuma ja targema olevat, kindlustada! Veel rohkem, see hoolimatust, mis selles suunas inimestele osaks langeb, ei ole üldse mõistlikkude kalkulatsioonide varal arusaadav. Kui Eesti rahvas nüüd nõnda suur oleks, et sada miljonit lugeda võiks, siis võiks sellest hoolimatusest veel kuidagi aru saada. Aga meil on siin rahvaga tegemist, kelle peade arv on 1 miljon ja kümme või kuusteist tuhat. Riigivõimul ja igal avalikul tegelasel peaks ometi kõige suurem huvi olema iga inimese elu ja iga inimese elamisvõimalust tähele panna. Kui meie mõnikord ütleme ja leiame, et töötatoolised ei viitsi tööd teha, laisklevad, siis ei küsi meie nende põhjuste järele, meie ei küsi selle järele, missugustes oludes need inimesed elavad, millal ja kui kaua ja kui sagedasti nende kõht on täis olnud või kui kaua nad alatoitluses on pidanud kiratsema. Meie ei küsi mitte seda, kas nende toakene soe on, missugused riided neil seljas, aga meie oleme valmis otsekohe hukka mõistma, otsust tegema ja ütleva, et nad on laisad. Minule öeldakse muidugi, nagu seda ikka tehtud, et meil tööpuudust ei ole. Suvel on näiteks põllumehed siin ja seal töölisi otsinud, aga ei ole leidnud. Lugupeetud Riigikogu liikmed, kahtlemata võib see õige olla, et teatavatel kõige kibedamatel aegadel mõni talupoeg töölisi otsinud ja ei leidnud. Sellest aga järeldada, et meil tööpuudust ei ole, on kõige ülekohtus, mis olla võib. Kui küsime, kui kauaks ajaks oleks talumees töölisi tarvitanud, siis leiame, et mitte kauemaks kui kaheks nädalaks, mõnikord üheks kuuks ja erakorralistel juhtumistel viieks kuni kuueks nädalaks. Peab küsima, mis hakkab tööline peale, kui ta viiekuue nädala pärast töö lõpetanud ja mis ta siis peab tegema?

Ma olen juba tähendanud, et meil on raamatupidamise kontrollasutused, mis ei ole sotsialistide poolt asutatud, ja neis ei

tööta sotsialistid ehk mõni üksik sotsialist, siis igatahes väärivad need väited ja tõendused, mis seal välja töötatud, tõekspidamist. Kui võtta, et meie põllumajanduses on 65 inimest 100 hulgas, s. o. põllumajanduse töolistest, keda ainult lühemaks ajaks tööle võetakse, nende tööaeg on mõnest päevast kuni 6 kuuni, ja 65% on niisuguseid, kes pikemat aega võivad tööd teha, s. o. aasta läbi, neid on ainult 35%. Ma ei taha öelda, et kõik 65 sajast, s. o. üle 50 tuhande, sest rahvalugemise andmete järgi oli 80 tuhat palgatöölist ja 65% neist teeb igatahes üle 50 tuhande välja. Kui ma nüüd küsin, mis need üle 50 tuhande inimese talvel teevad, siis iseenesest mõista ei või öelda, et neil kellelgi ega sugugi tööd ei ole. Nad kasutavad igat juhust, et midagi teha ja teenida. Aga kindel on, et neil kõigil tööd ei ole ja et suur hulk neist tööta on. Praeguses ühiskondlikus olukorras on lugu nõnda, et tööline ise tööd organiseerida ei saa, vaid see peab sündima teiselt poolt. Seda peavad tegema ettevõtjad, suuremad või vähemad kapitalistid, ühtlasi on see kohustus riigivõimul ja riigivalitsusel. Ja kui sellest siin kõnelda ja vaadata, kui vähe Eesti riigivõim selles asjas teeb, siis võrreldes peaks härra Brüning Berliinis kade olema Riigivanem Strandman'i peale ja nimelt sellepärast, et teda tööpuudus sugugi ei koorma, kuna see küsimus Saksamaal ja teistes tööstusmaades nõnda põlev on, et ministrid ja riigikantslerid tahes või tahtmata selle küsimusega tegemist peavad tegema. Kui aga meie riigivõim ja Riigivanem sellega sugugi tegemist ei tee, siis mitte sellepärast, et meil seda küsimust ei ole, vaid sellepärast, et meie riigivõim ja praegune Riigivanem veel sellele arusaamisele jõudnud ei ole, et see ka meil küsimuseks on, mis lahendamist nõuab. Lugupeetud Riigikogu liikmed, ma tahaksin veel sellejuures üht alla kriipsutada, et on sagedasti 1. detsembril meelde tuletatud ja uhkeldades öeldud: Vaata, Eesti tööline ei tulnud kaasa, muidu oleks riigipööre toime pandud! Ma tahan siit järeldada, et tark riigivalitsus sellest oma järeldused teeb. Riigi püsimeks ja olemasolemiseks on ometi tema rahvas üheks kõige tähtsamaks teguriks, ja kui see rahvas rahul on või mitte rahul ei ole, siis oleneb sellest tema seisukohtade võtmine. Sellepärast peaks Eesti riigivõimul ja kõigil poliitilistel tegelastel sihiks olema, et seda vaimu alles hoida, mis Eesti töolistel 1. detsembril 1924. a. nende ütlmise järgi oli. Mis oleme siis selles suunas teinud? Kas on Teravilja kaitseasutused

tagajärjed sellased, et need Eesti töölisringkondade rahulolemist tunduvalt tõsta võiksid? Kas on meie üüriseaduse ära-kaotamine ja korteriviletsuse vastu mitte võitlema hakkamine sellane, mis laiemate rahvakihtide rahulolemist väärrib ja teenib? Ma usun, et keegi ometi seda öelda ei või. Aga kui Eesti riigivõim, Eesti riigivalitsus ja seltskonnategelased tahavad, et rahvas niisuguse vaimu juurde jääb, siis peavad nad selleks midagi tegema, midagi positiivset tegema, siis peavad selleks, mis iganes võimalik, tegema, et rahva rahulolemist teenida, et öelda võite, et Eesti töölisel on õigus tunnustada, et tema elu väärrib elamist ja tema on huvitatud selle üle, et see püsima jääb.

Seda ei ole sündinud, ja härra Riigivanaema kõne mineval esmaspäeval ei andnud selleks vähematki märki, et praegune valitsus selle peale mõelnud oleks, ehk mõelda tahaks.

Mul on siin praegu üks kiri, see on Majanduseministri poolt saadetud sotsialistliku tööliste partei rühma poolt ettepanud riigitöölise puhkeaja seaduse suunas. Ma arvan, et see on ka üks küsimus, mis nii-öelda esiplaanil seisab. Meie võime ju öelda — see on kuulmata, kes siis enne kuulis, et tööline puhkeajaga sai. Meie oleme arenenud hoolimata sellest, kas Eesti on moodne riik või mitte. Teame, et teiste maade töölised saavad puhkeajaga ja sellest seisukohast arvame, et ka Eesti tööline seda väärrib, ja sellest välja kasvaski selle seaduse ettepanek, et kõigepealt riigitöölisele puhkeajaga seadusega kindlaks määratakse. Härra Majanduseminister on muidugi selle vastu, tema eitab seda, ta ei või seda pooldada. Kui ta seda pooldaks, siis läheks see rohkem maksma, ja mis ütleksid selle kohta eraettevõtted, kui riik oma töölisele puhkeaja kindlustab, siis tahavad ka eraettevõtete töölised seda saada. Vaadake, see ongi, mida meie soovime. Siin peaks riik eeskujuks olema ja sellel viisil võime ja peame selle ka eraettevõtetesse sisse viima. See on selles küsimuses see, millega arvatakse ja tahetakse Eesti tööliste rahulolemist võita. (J. Loosalu, as: Kui tööd ei ole, mis meie siis veel puhkame!) Jumal, mul on kahju Riigikogu liikmetelt väiteid kuulata, milliste peale ainult jämedustega vastata võiks. Aga ma ei taha seda. Kas siis ajalehetoimetaja rkl. Loosalu tõepoolest ei ole midagi sellest lugenud, kuidasviisi teistes maades tööpuuduse vastu võideldakse, just puhkeajaga pikendatakse, töönädalaid lühendatakse, 6 päeva asemel 5 tööd tegema hakatakse, tööpäeva

lühendatakse j.n.e. Rkl. Loosalu ei ole midagi sellest kuulnud. (J. Loosalu, as: Meie rääkisime teisi asju.) Mina rääkisin neist asjadest, mille peale ma Teile praegu vastuse andsin. Aga ma ütlen selles suunas lõpuks veel järgmist: kui Eesti riik ja riigivõim huvitatud on sellest, et tema rahva suured hulgad huvitatud oleksid riigi olemasolemisest ja mitte järgnevatele 1. detsembritele alust ei taha panna, siis arvan mina, et riigivõimul on kohuseks ja ülesandeks seda arvesse võtta.

A. Oinas (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Meie elame praegu majanduslikult erakordselt raskel ajal. Meie peame läbi elama kahekordseid raskusi. 1928./29. a. tabas meid raske ikaldus, see tõi kaasa terve rea halbusi. Põllumajandus langes kitsikusse, põllumajanduse kitsikus avaldas mõju ka tööstusele ja kaubandusele, kannatas Eesti Panga valuutatagavara. Riigikassal tekkisid erakordsed suured väljaminekud sellepärast, et tarvis oli põllumajandusele abi anda raskustest ülesõamiseks. Neile ikalduseraskustele järgnesid läinud aasta sügisest alates raskused, mida on tekitanud ilmamajanduse kriis, seltsides kriisile, mis meil oli tekkinud 1928. a. krediitide inflatsiooni ja ikalduse tagajärjel.

Jutt ilmamajanduse kriisist ei ole asjata, ei ole mingisugune liialdus. Meie seisame kurva tõsiasja ees, et ilmamajandust on tabanud raskem kriis, millist aastakümneid ei ole nähtud. On isegi majanduseteadlasi, kes arvavad, et sarnast majanduskriisi ei ole kapitalistlik majandusekord seni üldse läbi elanud. Praegune ilmamajanduse kriis on eriti raske ja riivab meid, Eestit, teravalt sellepärast, et tööstusekriisile on selsinud põllumajanduse kriis. Põllumajanduse saaduste hinnad on langenud enam kui tööstusesaaduste hinnad. Ja selle tagajärjel kogu ilmas kannatab põllumajandus praeguse kriisi all enam kui tööstus, välja arvatud üksikud maad, nagu näiteks Taani, sest tema põllumajandus on teistiti korraldatud, kui teistes maades. Ta on hinnalanguse karjasaaduste alal suutnud kompenseerida hinnalangusega söödavilja alal. Kuid mina ei hakka nende peensuste juures peatuma.

Mis puutub ilmamajanduse kriisisse, siis ei saa öelda, et see juba lahenema hakkaks, et oleks sümptoomse selle kohta, et kriis üle läheks. Ei, vastupidi, võib arvata, et kriis teatavates maades veel teravamaks läheb. Saksa poolametlik konjunktuuribüroo, võttes kokku andmeid maa-

ilma toodangu ja tooresainete tagavarade kohta, leiab, et tooresainete kogusumma oli juulis 60% suurem, kui läinud aastal samal ajal. Ainete hinnad on langenud umbes 25%. Mina ei hakka ette tooma üksikasjalikke andmeid erakordsest hinnalangusest, milline hinnalangus põllumajanduse saaduste alal on riivanud ka Eesti põllumajandust. Sellepärast ei ole meil põhjust vaadata nii optimistlikult, nagu seda härra Riigivanem tegi, ilmamajanduse ja Eesti majanduse kriisile. Meil on täieik alus sellele suhtuda tõsisemalt. Nii on näiteks meie põllumajanduse saaduste väljavedu kvantitatiivselt küll tõusnud, kuid hoolimata sellest oleme väljaveetud kvantumi eest hulga vähem raha saanud.

Mis puutub tööstuse väljaveosse, siis viimasel ajal tööstusesaaduste väljavedu ei ole langenud mitte üksi rahaliselt, vaid ka kvantitatiivselt. Ilmamajanduse kriis ei ole mitte üksi vähendanud meie väljaveo väärtust rahas, vaid on ka mõju avaldanud, et meie tööstusesaadusi võib vähem mahutada välisturule. See on kahtlemata raskets hoobiks meie majanduseelule.

Arvesse võttes neid asjaolusid oli Riigikogul ja rahval õigus oodata valitsuse juhilt selget ülevaadet olukorrast. Oli õigus oodata teada saada ka seda, mida valitsus kavatses teha selleks, et raskustest üle pääseda, mitte üksi majanduslikkudest raskustest, vaid raskustest riigi eelarvega, sest viimases peegelduvad majanduse raskused. Meil kõigil on teada neil päevil selgunud kurb tõsiasi, et käesoleva aasta esimesel pooltel on riigi eelarve täitmine vähem tulusid andnud umbes 2,5 miljonit krooni, kui eelarve järgi oleks pidanud riigikassasse tulema. Kui olukord nii edasi läheb, kui teine poolaasta sama vähe tulu annab, siis seisame eelarve täitmise puudujäägi ees.

Mis puutub riigi kuludesse, siis on tõsiasi, et rida kulusid kipub suuremaks minema, kui eelarves ette nähtud, näiteks uute raudteede ehitamise kulud. Muul oli hiljuti rääkimine uute raudteede ehitamise juhiga, kes tähendas, et raudteede ehitamine tuleb maksma enam, kui raudteede ehitamise eelarve ette näeb, umbes 10—15%.

Ma kordan, kogu rahval oii antud tingimustel täielik õigus oodata Riigivanemalt kindlaid ja selgeid valitsuse ja ka isiklike seisukohti selle kohta, kuidas kavatsetakse üle saada majanduse raskustest. Meie ootusi suurendas veel see peaaegu ameerikalik reklaam, mida praegusele Riigivanemale teeb ta häälekandja „Vaba Maa“. Nii ütles see leht hiljuti, et meil ei ole te-

gemist praegu mitte hariliku Riigivanemaga, vaid erakordse Riigivanemaga — otse mingi vaimliku kolossiga. Sest kuulge: O. Strandman'il, meie vanemaist poliitika-juhtidest kõige enam mõistuse inimesel, on tulnud kaks korda valitsuses olla meie riigi elule mõistust pähe panemas. Üks kord oli see 1924. aastal, kui Eesti mark alla vee-reda oli ähvardanud. Ja teine kord on nüüd, kus meid pigistab üleilmlik majanduse kitsikus — depressioon.

Sellega on „Vaba Maa“ järgi meil tege-mist Riigivanemaga, kelle ajalooliseks üles-andeks on meie „riigi elule mõistust pähe panna.“ Kuid selles, kuidas see „riigi elule mõistuse pähepanemine“ on seni toimunud, olen mina ja mu rühmakaaslased täielikult meie Riigivanema ajaloolises akt-sioonis pettunud. Riigivanema oodatud „mõistuse pähepanemise“ kõnest jäi meile mulje, et see on väsinud, tegevusekavata inimese eneselikvideerimise kõne, kui mitte öelda — enesematmise kõne —, sest mis jäi järele sellest kõnest Riigivanema ja va-litsuse seisukohtadena ja sihtidena.

Käsitades majanduseküsimusi kadus härra Riigivanem sootu varju Eesti Panga komissari seljataha. Härra Riigivanem tsi-teris pikemalt Eesti Panga komissari arvamisi. Peale selle tähendas härra Riigi-vanem, et ta olevat kõnelenud teiste asja-tundjatega ja inimestega, jättes nimeta-mata, kes nad on, avaldas neid anonüüm-seid arvamusi. Kuid millised on Riigiva-nema ja Vabariigi Valitsuse arvamised praeguste raskuste kohta ja kuidas neist üle saada, sellest kuulsime meie kahjuks liiga vähe.

Meie ei kuulnud üldse pea midagi Ma-janduseministeeriumist, tema seisukohta-dest ja arvamistest ning kavatsustest, kuna oleks võinud oodata, et just Majandusemi-nisteerium nüüd, kus ta pidi end kõvendan-ud olema paremate asjatundjatega — läi-nud sügisel kuulsime kaebust nende puudu-mise kohta — oma väljavaated ja andmed esitab Riigivanema kaudu. Kuid Riigivanema kõnes ei olnud paraku üldse näha Majanduse-ministeeriumi. Ta kadus härra Riigivanema seletustes täielikult.

Kuna härra Riigivanem ise kadus ma-janduse seisukorra hindamises ka Eesti Panga komissari selja taha, siis jäi kõnes Riigivanemast ja valitsusest väga vähe jä-rele. See enesevarjamine käis punase joo-nena läbi Riigivanema kõnest. Isegi asjas, mida võib nimetada härra Riigivanema lemmikasjaks, nagu Teravilja kaitseseadus, ütles Riigivanem, et valitsus peab täitma Riigikogu seadust. Riigikogu võttis aga

selle seaduse vastu tingimusel, et Riigivanem teatas, et Riigikogu kas võtab vastu Riigivanema tingimused või nende mittevastuvõtmise korral teeb Riigivanem, kahjuks, sellest järelduse. (Riigivanem O. Strandman: Kus kohal see sõna „kahjuks“ oli?) Selle lahendamise hiljem. Härra Riigivanem esines rahaasjanduse komisjonis kolme või nelja nõudmisega, milliste kohta tähendas, et tema nende nõudmiste teostamisega seob enese valitsuses olemise küsimuse.

Mis puutub läinud aastal maksmapandud kõrgetesse riide ja jalanõude tollidesse, siis ei olnud Riigivanema seletus samuti küllalt kindel. Ta tähendas mitmel korral, et küsimus on antud Riigikogu otsustada, tehku Riigikogu mida tahab, Riigikogu peale jääb vastutus, valitsus ise ei ole julgenud tekstiil- ja nahatollide kõrgendust kaotada.

Samuti püüdis Riigivanem kergelt üle libiseda mitmest teisest raskest küsimusest, mis päevakorral, tuues ette mingisuguste anonüümsete arvamuste avaldajate seisukohti.

Tegevusekava asemel toodi ette vaid mõned üksikud seisukohad.

Mis puutub põllumajandusse, siis härra Riigivanem tähendas, et on väljatöötamisel mingisugune põllumajanduse programmi mingisuguse komisjoni poolt. Kuid härra Riigivanem ei andnud selget vastust, mis komisjon see on ja missugune on selle komisjoni koosseis.

Mis puutub teistesse aladesse, siis ei ole isegi teada, et neil aladel mingisugusedki komisjonid töötaksid. On kurb tõsi, et Riigikogule ei ole esitatud mingisuguseid kavu ega väljavaateid selle kohta, kuidas kavatsetakse majanduse ja eelarve raskustest üle saada. Sootu teisiti talitab näiteks Saksa valitsus. Kuigi valimistel lüüa saanud, esitas ta kuu aega enne riigipäeva kokkuastumist üksikasjaliku finantskava, mitte üksi parlamendile, vaid kogu Saksa avalikule arvamisele seisukoha võtmiseks. Meie Riigivanema kõnest oli aga 75% polemiseerimist ajalehtedega ja „paskvillidega“, nagu Riigivanem seda nimetas. 25% oli aruannete ja anonüümsete asjatundjate arvamiste ettelugemist ja 0%, palun vabandada, neid seisukohti, mida meie olime õigustatud ootama, sest need vähesed positiivsed seisukohad, millistega Riigivanem esines, neist on liiga vähe selleks, et võiks öelda, et meil on tegemist Riigivanemaga, kelle ajalooliseks ülesandeks on Eesti „riigi elule mõistust pähe panna“.

Mis puutub härra Riigivanema seletuse

üksikasjadesse, siis pean tähendama, et Eesti Panga suhtes meie rühmal ei ole kartusi, et seal asjad halvad oleksid ja lähemal ajal võiksid minna väga halvaks. Kuid ka Eesti Panga suhtes tuleb silmas pidada seda, et maailmamajanduse kriis ei ole veel lõppenud, et meil majanduslikke raskusi veel ees seisab, mispärast peab ka Eesti Panga suhtes olema ettevaatlik ja ei maksa olla liiga optimistlik, et Eesti kroon praegu kindel on, kindel selles mõttes, et ta on tagatud tarvilikult välisvaluutaga.

Mis puutub Eesti Panga välisvaluuta küsimusse, siis märgin seda, et härra Riigivanem paljastas ühe asjaolu Eesti Panga bilansis, nimelt, et see bilanss ei näita täielikult välisvaluuta tagavarasid, vaid näitab neid vähematena, kui nad tegelikult on. See oli Eesti Pangale lähedalolevatele ringkondadele varemgi teada, kuid esimest korda on üks valitsuse liige seda tarvilikuks pidanud teatavaks teha. Eesti Panga on seega veel umbes 4 miljonit krooni valuutatagavarasid, millised ei ole otsekohe näidatud bilansis. (Riigivanem O. Strandman'i vahelhüüe.) Nad ei ole otsekohe näidatud, kuid panga bilansis on vastavad summad kahtlemata olemas.

Vaheaeg kl. 12 — kl. 12.26 min.

A. Oinas (stp, jätkab kõnet): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma juba tähendasin, et Eesti riigil seisavad ees raskused mitte üksi eeltuleva aasta riigi-eelarve kokkuseadmise, vaid ka käesoleva aasta riigi-eelarve täitmise, kuid härra Riigivanem ei rääkinud midagi sellest, kuidas valitsus kavatses käesoleva aasta eelarvet ots-otsaga kokku viia. Meie olime aga ajalehtedest lugenud mitmesuguseid kavatsusi, mis meid panevad tõsiselt mõtlema. Meie olime kuulnud seda, et kavatsusel on jällegi üks järjekorraline riigiametnikkude vallandamine. Mõõda minnes pean tähendama, et meil toimitakse riigiasutuste koosseisudega liiga hüsteeriliselt, koondamised kujunevad, nagu langetõbise haigusjuhtumid.

Läinud aastal võeti vastu 7 ministeeriumi seadus sel otstarbel, et selle seaduse alusel läbi viia järjekindlat, süstemaatilist koondamist riigiasutustes kulude kokkuhoiuks. Kuid peale ümberkoondamise Majanduseministeeriumis, mis oli peajoontes juba eelmise valitsuse poolt ette nähtud, ei ole vahepeal kuigi palju kuulnud riigiasutuste koondamisest. See töö on soiku jäänud. Nüüd aga järsku, kus Majanduseministeeriumis selgus, et raske on eelarvet

ots-otsaga kokku viia, nüüd järsku püütakse suuremat koondamist läbi viia. Minu arusaamise järgi niisugune hüppeline politika, niisugune rabistamine, niisugune ebasüsteemaatiline töö koosseisudega ei anna tarvilikku vilja.

Mis puutub tulevasesse eelarvesse, siis härra Riigivanem tähendas, et valitsus loodab, et tal korda läheb seda tasakaalu viia, millejuures valitsus ei arva võimalikuks ja otstarbekohaseks suurendada maksusid. Iseenesest on väga kena kuulda, et maksusid ei arvata tarvilikuks suurendada, kuid paraku valitsuse senised tegelikud sammud lähevad lahku härra Riigivanema seletusest. Rkl. Martna teatas juba täna hommikul, et on valitsuse poolt esitatud Riigikogule uus maksuseadus, nimelt läbikäigumaksu seadus. (Majanduseminister J. Zimmermann'i vahelhüüe.) Ei ole, siis härra Martna eksis. Kuid meie kõik oleme lugenud sellest ajakirjanduses, et niisugune maksueelnõu olevat juba kokku seatud. Seda ei saa ometi Teie, härra Majanduseminister, ümber lükata. Kui aga see nii ei peaks olema, kui tõesti mingisugust uut läbikäigumaksu eelnõu ei ole koostatud, siis oleks pidanud härra Riigivanem siit kõnetoolilt teatama, et laialdased kuuldused selle uue maksu kohta ei vasta sugugi tõe, et valitsusel ei ole kavatsust seda uut maksuseadust Riigikogule esitada. See on võrdlemisi küllalt tähtis asi, et sellest siinkohal kõneleda. Mis mõte on uuel maksuseadusel, nagu läbikäigumaksu seadusel, kui ta riigikassale tuluallikaid ei anna. (M. Juhkam, tões: Aga ümberkorraldamine.) Härra Juhkam arvab, et selleks on ka teisi põhjusi, ma kuulen, et ümberkorraldamine. Kui läbikäigumaksu tahetakse seada mõne teise otsekohe maksu asemele, kahjuks ei ole meie sellest midagi kuulnud, siis ei ole see kavatsus õnnelik, sest et läbikäigumaks on enesest halb maks, kuna tema langeb tarvitaja peale. (Majanduseminister J. Zimmermann: Teie oodake ära!) Meie ei pea pimesikku mängima riigi elus, et meie kõik rahulikult elame selles usus ja arvamises, et küll juba valitsus meie eest hoolt kannab, ühel ilusal hommikul aga ärkame ja leiame jällegi uue maksu, mis valitsus vahepeal välja mõelnud. Meie tahame olla teadlikud riigi politikas ja sellepärast on meil, kui riigi kodanikkudel, kui Riigikogu liikmetel, õigus teada, missugused on Vabariigi Valitsuse tõelikud kavatsused. Kas peame valitsuse kavatsustest teateid saama ainult ajalehtede informatsiooni järgi, mida ministeeriumid tihtipeale ümber lükkavad,

või tuleb tagaukse kaudu andmeid hankida?

Edasi, maksude suhtes seisame tõsiasi ees, et uues tollitariifi eelnõus on ette nähtud rea tollide tõstmine. Oleme ajakirjandusest lugenud, valitsusel on kavatsus tõsta muu seas ka suhkru ja teiste tarbeainete tolle. Kui see õige ei peaks olema, siis oleks tulnud Riigivanemal selle kohta seletust anda, sest kavatsus esimesejärgu tarbeainete tolli tõsta, see on minu arvates riiklikus elus üheks esimesejärgu tähtsusega küsimuseks, millisest ei ole õige vaikes mõõda minna. (J. Loosalu, as: Ega valitsus ei ole ajakirjandusega vaidlemiseks ametisse pandud.) Valitsus ei tarvitse ajakirjandusega vaielda, aga valitsuse kohus on Riigikogu tarvilikult informeerida oma kavatsustest. Muidugi seda korral, kui üldse tarvilikuks peetakse Riigikogu informeerida, kui seda aga tarvilikuks ei peeta, see on iseasi, siis seisame uute tõsiasjade ees, mis kõnelevad sellest, et meil ei ole enam parlamentaarset valitsust.

Mis puutub raudtee tuldesse, siis härra Riigivanem tähendas, et kaubavedu raudteel on vähenenud. Kuid üldse raudteetulud on vähenenud, kui uskuda ajakirjanduses avaldatud andmeid. Meie lootsime, et härra Riigivanem annab mingit selgitust ka selle asja kohta, kuid kahjuks ei olnud härra Riigivanem selle üle härra Teedeministriga veel rääkida saanud. Täheandab, härra Riigivanemal oli selle küsimuse vastu nii vähe huvi, et tal pole olnud veel Teedeministriga rääkimist asja üle, mis on avalikus arvamises palju tähelepanu äratanud. Riigivanem võis ainult kellegi anonüümseid arvamisi Riigikogule esitada, nimelt: ega raudtee tulud ei vähenevat tulevikus, ka kaubavedu minevat suuremaks j. n. e. Ma arvan, et see küll vääriline ja tõsine esinemine Riigivanema poolt ei olnud. Pole vaevaks võetud isegi Teedeministriga rääkida asja üle, sest ei saa ju ometi uskuda, et Riigivanemal see oli seni võimata, kuna küsimus pikemalt päevakorral. Kuid ma ei taha pikemalt peatuda nende riigi-eelarve küsimuste juures.

Vaatleme lähemalt meie majanduseelu küsimusi. Käsitades ilmamajanduse kriisi küsimust tähendas härra Riigivanem, et üheks põhjuseks olevat dumping. Mis puutub sellesse, nagu oleks dumping ilmamajanduse kriisi üheks põhjuseks, siis on see härra Riigivanema algupärane teooria. Ilmamajanduse kriisi juures ei saa olla dumping põhjuseks, sest ilmamajandus sisaldab eneses ka dumpingut tegevaid majanduseüksusi. Need dumpingut tegevad majan-

duseüksused ei ole väljaspool maailmamaajandust, vaid maailmamaajanduse raamides, ja sellega tuleb meil dumpingut ennast seletada, mitte aga dumpinguga seletada maailmamaajanduse kriisi, kui mitte olla sel arvamusel, et kapitalistlikus majanduses Nõukogude Vene „kommunistliku“ majanduse dumping on tekitanud kriisi, milline arvamus oleks täiesti ekslik. Võiks juttu olla ainult sellest, et Nõukogude Vene dumping kapitalistlikule majapidamisele teata- vaid raskusi teeb ehk üksikutel aladel, nagu metsa alal, kuid need on, nagu ütlesin, ainult üksikud alad.

Mis puutub Eesti majandusse, siis võib siin teatavast dumpingust teoreetiliselt rääkida, ja ka sellest, et see Eesti majanduse üksikutele aladele teeb mõningaid raskusi. Kuid härra Riigivanem leiab igalpool dumpingut. Dumping, see on saanud mingisuguseks hirmutiseks, tondiks, mida maalik- takse seinale. Selle dumpinguga põhjen- datakse peamiselt nii riide- ja nahatoile, kui ka teraviljakaitset.

Majandusekriisist kõneledes läks, kah- juks, härra Riigivanem ühest väga põlevast ja tähtsast küsimusest vaikides mööda, see on nimelt tööpuudus. Kriisi valusamaks küljeks on meil just tööpuudus. Härra Riigivanem leppis siin ainult sellega, et ta luges ette Eesti Panga komissari aruandest viimase arvamise, mis käis käesoleva aasta esimese poole lõpu kohta, märkides ära, et maikuu lõpul olevat olnud suurtööstuses tööl 30.144 inimest 30.705 vastu läinud aastal, milline vahe ei olevat suur. Samuti märkis härra Riigivanem, et töötute arv maikuu lõpul olnud 1515 inimest 2169 vastu läinud aasta samal ajal. Neist maikuu arvudest üksinda julges härra Riigivanem teha optimistliku väljavaate, et Eestil ei olevat oodata raskusi. Kuid on ju selge, et maikuu andmed praeguse aja suhtes ju- ba täiesti vananenud on ja ei saa eelseisva aja tööpuuduse küsimust hinnata käesoleva aasta maikuu seisukohalt. Härra Riigiva- nem oleks pidanud ometi vaevaks võtma tutvuneda sel alal uuemate andmetega. Need räägivad aga seda, et käesoleva aasta talvel on oodata teravamast tööpuudust kui läinud aastal.

Mina peatun sellel küsimusel, olgugi et minu parteiseltsiline Martna seda küsimust juba käsitas. Tahaksin küsimust käsitada konkreetsemalt.

Kui vaatleme töötatöölise liikumist Tallinna tööborsil, siis leiame, et töötatöölisi on seal praegu rohkem registreeritud, kui samal ajal läinud aastal. Käesoleva sügise kuudel, augustil, septembril ja ok-

toobri algul on näha intensiivsemat tööta- töölise arvu tõusu, kui seda oli näha läi- nud aasta sügisel. Mispärast? Osalt on siin süüdi ka põllumajandus sellega, et seal tööd käesoleval aastal varem lõppesid: inimesed tulevad linna tagasi, kes kevadel lin- suvel maale läksid. Loomulikult, kui lin- nas tööd ei leidu, lähevad nad tööborsi registreerima. Peale selle on veel teised põhjused.

Uute raudteede ehitamise alal teotseb praegu umbes 1.300 inimest. Seal lõpevad aga peatselt välised tööd, mis suurele ar- vule inimestele tööd andsid. Vabaneb um- bes 1.000 inimest, kes ilma tööta jäävad. Suur osa töölisi on leidnud omale tööd Virumaal, kus ehitatakse uut suuremat õli- kivivabrikut. Mul ei ole täpseid andmeid, seal olevat tööl umbes 1.000 inimest. (P a h e m a l t p o o l t : 600!) Ma ei saa kah- juks neid andmeid kontrollida. Kuid ka need tööd lõpevad suurelt osalt külma saa- bumisel. Kõik see ähvardab talveks suu- rendada töötatöölise arvu.

Mis puutub meie suurtööstusse, siis on olukord paraku sellane, et ta kogu käes- oleva aasta jooksul on üldiselt vähem töö- listele tööd andnud kui läinud aastal. Ja kuna ilmamaajanduse kriis kahtlemata ka meil ennast tunda annab sel teel, et meie tööstusel vaevalt läheb korda niipalju saa- dusi välisurgudele mahutada kui seni — mul on statistilisi andmeid, mis näitavad, et tööstusesaaduste väljavedu on ka kvan- tumi poolest viimasel ajal vähenenud — siis on tõsiselt karta, et suurtööstus ei suu- da anda tööd enam endisel määral. Uusi suuremaid töövõimalusi ei ole aga käesole- val aastal ette näha, kui siin mitte valitsus appi ei tule ja ühes omavalitsusega ei anna neid töövõimalusi. Igatahes on kind- lasti ette näha raskemat töökitsikust käes- oleva aasta talvel kui läinud aastal, kuid nagu tähendasin, läks kahjuks härra Riigi- vanem sellest valusast küsimusest peaaegu vaikides mööda, leppides ainult juhuslik- kude maikuu arvudega, tehes neist op- timistliku otsuse, et erilisi raskusi ei ole- vat oodata.

Märgin mööda minnes, et Teedeminis- teerium, kes peab korraldama hädaabitöid, on siiski positiivses suunas ühe sammu edasi astunud, nimelt on ta tunnustanud, et meil linnades tööpuuduse peapõhjuseks on inimeste maalt linnadesse valgumine, mille peale meie oleme juba ammu juhti- nud tähelepanu. Maalt on viimase 7 aasta jooksul välja rännanud umbes 50 tuhat hinge. Linnad on kasvanud samal ajal um- bes 40 tuhande inimese võrra. Kuna töös-

tus ei ole sel määral arenenud, siis on selge, et linnades tööpuudus pidi minema aasta-aastalt teravamaks. Kõik jutud inimeste laiskusest, sellest, et töötud ei viitsi tööd teha, peaksid sellega ära langema.

Teedeministeerium tunnustab ka, et üheks inimeste maalt linnadesse valgumise põhjuseks on maal korterikitsikus. Meie oleme seda ammu rõhutanud, aga kahjuks ei ole valitsuse poolt selle lahendamiseks, nimelt maal paremate elamisvõimaluste loomiseks maata inimestele sammugi astutud. Meie oleme esitanud vastavaid seaduseelnõusid, et antaks maatöölisele eluaseme kohta j. n. e., kuid kõik on jäänud tagajärjeta.

Loodan, et nüüd, kus Teedeministeeriumi arusaamine on laienenud ja ka sealpool tunnustatud, et tuleb lahendada korterikitsikust maal, ometi asi surnud punktilt nihkuma hakkab. Kuid kahjuks selle päikese kiire kõrval Teedeministeeriumist näeme sellaseid kavatsusi, millistega kuidagi leppida ei saa. Nimelt arvab Teedeministeerium ja ka Hariduse- ja sotsiaalministeerium, et üheks tööpuuduse vastu võitlemise abinõuks olevat tööbörside ümberkorraldamine. Ja nimelt sel teel, et üks osa töötatöölisi nimekirjadest välja jäetakse, nimelt need, kes ei ole järjest kaks aastat linnas elanud, kes on nõrgajõulised j. n. e. Ma küsin valitsuselt, kas valitsus tõesti on arvamisel, et siis sellega, kui üks osa töötatöölisi tööbörsilt välja tõrjutakse, vähendatakse tööpuudust! Sellega tehakse ainult maskeraadi. Vähendatakse väliselt küll registreeritud töötatöölise arvu, kuid ega sellega veel tööpuudus vähenenud ei ole. Sellega võetakse ainult töövõimalused ühelt osalt töötatööliselt, nimelt neilt, kes ei ole küllalt kaua linnas elanud, või kes on nõrgajõulised. Ega sellega siis ju tööpuudust vähendada ei saa, kui katsutakse kunstlikult nende arvu vähendada, kes tööbörsis registreeritud.

Me peame töötatöölise küsimust käsutama sisuliselt, aga mitte vormiliselt, mitte püüdma puhtmeaaniliste abinõudega tööbörsis registreeritute arvu vähendada. Nende abinõudega ei suudeta töötatöölisele eluülespidamise võimalusi juuksekarva väärtki laiendada.

Mina tahtsin teha ainult need lisamärkused tööpuuduse küsimuse kohta. Minu rühma liige Martna, nagu tähendasin, peatus pikemalt sellel küsimusel.

Käsitades meie majandusekriisi põhjusi, Riigivanem härra Strandman tähendas, et dumping olevat üheks suuremaks põhjuseks. Valitsusel olevat tulnud võidelda

selle vastu, pikendades läinud aastal maksmapandud kõrgeid riide- ja nahatolle. Ma tahaksin peatuda sellel küsimusel selleks, et näidata, kuivõrt puudulikult valitsus põhjendab kõrgete riide- ja nahatollide edasikestmist.

Valitsuse seletuskirjas tekstiiltollide maksvuse pikendamise seaduseelnõule tähendatakse, et kõrgendatud tekstiiltollide tagajärjel olevat tekstiilsaaduste sissevedu, millised kuuluvad tolli alla, vähenenud sellel ajajärgul, kus kõrgendatud tollid olid maksmas, 2.400.000 krooni ulatuses. Sealjuures ütleb edasi seletuskiri, et selle summa võrra on siin tollide tagajärjel ka välisvaluutat kokku hoitud. Läinud aastal Riigivanem härra Strandman pahandas selle üle, et valitsusel ei olevat asjatundlikke ametnikke. Ma pean tähendama, et olud selles mõttes Majanduseministeeriumis ei näi paranenud olevat. See asjaolu, et tekstiilsaadusi välismaalt 2.400.000 kr. võrra vähem sisse veeti, — nimelt neid saadusi, mis tolli all olid, — ei tähenda seda, et selle summa võrra välisvaluutat kokku hoiti, sest tekstiilsaadusi ei valmistata ju niisugusest tooresainest, mis meil omal olemas, vaid tekstiilsaaduste valmistamiseks tuleb sisse vedada puuvilla. Riides on umbes 50—60% puuvilla kui tooresainet ja lõngas 70—80%. Kui meie võtame, et 50% sissevedamata jäänud tekstiilsaaduste koguväärtusest langeb tooresaine peale, siis võime öelda, et valuuta kokkuhoid on ainult 1.200.000 kr. ja mitte suurem. Mitte seega 2.400.000 kr., vaid ainult pool osa sellest summast, kõige enam 1.200.000 kr., mis ei ole ju nii väga suur summa. See kalkulatsioon on ometi aabitsaline, niivõrt aabitsaline, et mul otse piinlik on seda Majanduseministeeriumile ja valitsusele siitkohalt seletama hakata.

Edasi väidab seletuskiri: „Sellepärast pole tõestunud möödunud aastal mitmelt poolt avaldatud kartus, et kõrgendatud sisseveotollimaksude tulemuseks on tekstiiltööstuse toodete hinna ja elukalliduse tõus ning kehvamate kodanikkude olukorra halvenemine, vaid otse selle vastu on kodumaa tekstiiltööstus suurenenud läbimüügi tagajärjel oma toodete hindu suutnud alandada ja seda tunduvalt teha just nende toodete suhtes, milliseid kehvem kodanik tarvitab.“

Siin on seega tähendatud, et tollide tagajärg on olnud see, et tööstusel on võimalik olnud suurendada oma läbikäiku ja selle tagajärjel hindu alandada, alandamine on 5% suuruses riide ja lõnga suhtes ja 15% pleekimata riide suhtes.

Kõigepealt ei ole sugugi õige, et läbikäigu suurenemise tagajärjel oli tööstusel võimalik saaduste hindu alandada, vaid tööstus pidi seda tegema juba varemalt, seepärast et tooresainete hind on pikemat aega tunduvalt langenud. Näiteks puuvillahind, võrreldes läinud aasta augustikuuga, on langenud 30—40%. Kuna riide väärtusse läheb umbes poole osa väärtuses tooresainet, siis on selge, et valmisained pidid hinnas langema. See jutt on täiesti aluseta, nagu oleks läbimüügi suurenemine põhjustanud hindade langust.

Tõsi on aga see, et kõrged tollid on võimaldanud tekstiilsaaduste hindu kunstlikult hoida kõrgemal, sest et riidehinnad oleksid pidanud olema madalamal kui olid möödunud aastal, vähemalt 10—15%, tegelikult on nad aga peale pleekimata riiete ainult 5% odavamad. Kogu aasta on hinnad püsinud kõrgel ja alles septembrikuul on alanenud ainult 5% ulatuses. See näitab, et kõrged hinnad on hoitud kunstlikult kõrgete tollidega.

Edasi väidetakse imelikul kombel seletuskirjas, et tollide tõttu elukallidus üldse ei olevat tõusnud, et olevat isegi langenud. Seletuskiri unustab, et neil aladel, millistel toll maksma pandi, riiete sissevedu edasi kestab. Kuna saadusi edasi veetakse sisse kõrge tolliga, siis on arusaadav, et selle osa sisseveetavate saaduste kohta, mis langeb kõrge tolli alla, hinnad vastavalt tõusma pidid. Elukallidus on sellega ilmtingimata tõusnud igatahes sedavõrt, kuivõrt enam maksetakse kõrgendatud tollide tõttu sisseveetavate riiete eest, see on ometi päevaselge.

Edasi pean märkima seda, et kui tahtakse võidelda dumpingu vastu tollidega, siis on ometi küllalt niisugusest tollist, mis ulatub 40, 50—60% riide väärtuseni. Ei ole sugugi tarvis 100—200% tolli. Mis mõte on tollidel, mis ulatuvad üle 100% saaduste omahinnast, eriti niisuguste saaduste suhtes, mida peame sisse vedama. Paraku meie tekstiiltööstus ei ole ja ei saagi olla nii tugev, et ta suudaks võistelda välistekstiiltööstusega igal alal. Hoolimata sellest, et tarvitaja peab kaks korda ja enamgi kõrgemat hinda maksma välismaa kauba eest, kui see kaup maksab välismaal, eelistab ta siiski tihtipeale välismaa kaupa sisemaa omale, sest et ta on parem. Mida see tähendab? See tähendab, et kõrged tollid siin tõesti on kunstlikud. (J. Loosalu, as: Kes on selle kalli kauba ostja?) Väga mitmesugused isikud, ka Teie võib-olla. (V a h e l h ü ü e.) Mina ei ole Teie huvide kaitsja.

Kui meie selle loogika järgi, nagu tekstiiltööstuse suhtes tollidega talitatakse, talitaksime ka teistel majandusealadel, siis peaksid meil tollid üldse igal alal olema kõrged. Meil veetakse sisse igasuguseid raudasju, milliseid võiks ka Eesti tööstuse valmistada, kui pannakse maksma kaitsetoll 100—200% saaduse väärtusest, nagu on seda tehtud riide suhtes, kuid teistel majandusealadel ei talitata nii, nagu tekstiiltööstuse alal, kus kaitstakse isegi neid tööstusealasi, mis on silmnähtavalt nõrgad ja mis ei suuda välismaaga konkurentsi pidada, nagu näiteks villase voodriide valmistamine.

Tollide läbivaatamise alamkomisjonis Riigikogus selgus, et tervet rida riideid meil ei valmistata, kuid nad on siiski kõrge tolli all, nagu mõni sort mööbliriidet. Mis mõte on siin kõrgel tollil? Kas ei ole siin täiesti ilmaaegu raskendatud tarbaine sissevedu, mida meie vabrikud ei valmista või teevad seda väga puudulikult ja kulukalt? Kas ei ole see kaasamõjumine elukallidusetõusule ja rahva ostujõu vähendamisele? (K. Päts, põl: See on fiskaaltoll.) Kui see on fiskaaltoll, siis ärgu räägitagu dumpingust, vaid öeldagu otsekoheselt, et see toll on riigikassale tarvilik. Kui tahetakse tööstust kaitsta dumpingu vastu, siis ärgu jaurdatagu, ärgu tehtagu mõtlematuid asju, nagu seda on praegune kõrge tekstiilsaaduste toll.

Ma ei ole tollide eitaja, ja minu rühm tunnustab, et tollide asi on meil sellane, et Eesti üksi ei saa autonoomselt tollimüüridest vabaneda, ei saa tollimüüre lammutada kui ka teised seda ei tee. Kuid ei ole mõtet sellepärast igasuguseid tolle pooldada, õigustada ja maksma panna.

Igatahes on tõsiasi see, et kõrged tekstiiltööstuse tollid on meil elukallidust tõstnud ja elu raskemaks teinud, kui see muidu oleks olnud. Ei ole nad ka suuremat kasu andnud ei tööstusele, ei ka riigikassale. Mis puutub riigikassa sissetulekutesse tollidest, siis ei ole need läinud suuremaks. Meil on siin tegemist läbimõtmata majanduspoliitilise sammuga. Ma ütlen seda täie teadmisega. Need väited, mis valitsuse seletuskirjas tollide kaitseks ette toodud, on nõrgad ja pealiskaudsed.

Mis puutub odratollidesse, siis on siin kahjuks tegemist jällegi ühe tarbetu tolliga. Kuid ka see viis, kuidas valitsus tegutseb, ei ole õige. Valitsuse deklaratsioonis rõhutatakse muu seas seda, et valitsus tahab käsikäes töötada parlamendiga. On see siis õige käsikäes töötamine parlamendiga, kui paar päeva pärast seda, kui parlament

laiali läinud, pannakse maksuma tollid? Kas valitsusel ei oleks õigem olnud parlamenti tulla odratollidega? Oli ju odrakaitse küsimus ühenduses Teravilja kaitseeadusega Riigikogu rahaasjanduse komisjonis arutamisel pikemalt. Seal vaikis aga valitsuse esitaja. Kuid mõni päev pärast parlamendi kojuminekut pandi odratoll maksuma. On see siis õige koostöötamine valitsuse ja parlamendi vahel, kui valitsus parlamendis ei lausu midagi, kuid kui parlament koju läinud, paneb otsekohe uued tollid maksuma? Kui niiviisi talitatakse, siis peab ütlema — elame väga ebanormaalselt.

Härra Riigivanem, kõneledes majanduse raskustest, käsitas üht etteheidet, mis oli temale tehtud selles, et Riigivanem ei pooldavat laenude tegemist. Härra Riigivanem peatas küsimusel pikemalt, kriipsutades alla, et tema tõesti laenude tegemist ei poolda. Kuid peab kahjuks tunnustama, härra Riigivanem näitas sealjuures, et ta meie majanduse tõsiasjadega sugugi tuttav ei ole. Härra Riigivanem seletas, et Eesti olevat teinud ainult kaks välislaenu või saanud kahel korral välismaalt raha. Olevat tehtud sõjavarustuse laen ja saadud Venelt 15 milj. rubla kulda, peale selle olevat tehtud üks välislaen Rahvasteliidu abil. Nii Venemaalt saadud kullafond, kui ka Rahvasteliidu abil saadud laen olevat aga liiva jooksnud.

Kõigepealt ei ole õige, nagu oleks meil riik teinud ainult kaks suuremat välislaenu. Härra Riigivanem nähtavasti unustas, et tehti veel kolmas suurem laen raudteede ehitamiseks. (Riigivanem O. Strandman: Kui ma kõik pean ette tooma, mis Eesti riigis sünnib, siis ma pean 10 päeva rääkima.) Härra Riigivanem, räägime üldse täpsemalt. Härra Riigivanem võis ju eksida, võis unustada, see ei ole lõpuks tähtis asi. Mina räägin õieti meetodi mõttes, nimelt et vastutav riigitegelane peab püüdma olla võimalikult täpne ja objektiivne.

Härra Riigivanem nähtavasti ei tunne, kuidas tarvitati Rahvasteliidu abil tehtud laenu. Härra Riigivanem oli arvamisel, et see laenusumma on ära tarvitatud, „ära jaotatud“, nagu Riigivanem ütles, kuid kasu ei ole see suuremat toonud, ainult mõned laevad on juurde ostetud, see olevat ehk ainukene kasulik laenumahutus. Mina pean tarvilikuks härra Riigivanema tähelepanu sellele juhtida, et Rahvasteliidu kaudu tehtud laenust on tarvitatud ainult 10%, kuna 90% on alles välja laenamata. Teie, härra Riigivanem, viskate nüüd käega, kuid mina paluksin Teid ikkagi asjasse süveneda. Kui

riigi eesotsas seisev tegelane, kes peab „riigielule pähe panema mõistuse“, (Näer pahemal pool.) niivõrt majanduseasju ei tunne, et julgeb esineda väitega, nagu oleks Rahvasteliidu abil tehtud laen suurema kasuta tarvitatud, kuna see aga sugugi nii ei ole, sest laenust on ainult 10% välja laenatud, siis on see väga kurb. Tähendab, mõistust, millest räägib „Vaba Maa“, ei ole.

Härra Riigivanem võib-olla ja mõned teised kahtlevad, kas see tõesti nii on, et Rahvasteliidu abil tehtud laenust on ainult 10% välja laenatud ja 90% veel tarvitatamata. See selgub järgmistest arvudest: Rahvasteliidu kaudu tehtud laenust läks üks miljon Inglise naela Eesti Pangale, 350 tuhat Inglise naela — Pikalaenu pangale. Üks miljon Inglise naela läks Eesti Pangale sel kombel, et riigikassa, kes tegi välislaenu, ostis välja Eesti Pangalt nõndanimeetatud „külmanud laenud“. Sellega läks välisvaluutat Eesti Pangale 1 milj. Inglise naela ulatuses, riigikassa sai aga omale vastava summa eest Eesti Panga „külmanud laenud“. Ma jätan selle küsimuse kõrvale, et see kaup riigikassale oli üsna kahjulik, sest riigikassa ei saa kõiki laene kätte, vaid ainult osa, kuid jätame selle küsimuse kõrvale.

Eesti Panga laenude seis 1. jaanuaril 1928 oli 29,6 milj. krooni, 23. septembril 1930 oli aga 24,3 milj. krooni, seega on Eesti Panga laenude summa vähenenud. Eesti Pank ei saanud välislaenu sel lihtsal põhjusel välja laenata, et ta laenude summa on vähenenud. Eesti Pangal on praegu välisvaluutat, mida ta bilansis otsekohe näitab, 1 milj. 294 tuhat naelsterlingit, seega enam, kui ta sai välisvaluutat 1928.a.

Pikalaenu pank sai teise osa välislaenust — 350.000 naelsterl. Pikalaenu pangal oli kassas ja jooksva arvel raha 1. septembril 4,2 miljonit krooni, seega 230.000 naela. Sellest rahast, mis Pikalaenu pank omale sai — 350.000 naela —, on seega ära tarvitatud 120.000 naela.

Üldse on seega summa, mis välislaenust välja laenatud, ära tarvitatud, umbes 120.000 Inglise naela, seega ainult umbes 10%. Rahvasteliidu abil tehtud laenust on seega 90% alles.

Päris imelik oli sellepärast kuulda Riigivanema seletust, et meil ei maksa sellepärast teha välislaenu, et senised laenud olevat ilma suurema kasuta ära jaotatud, ära tarvitatud. Nagu teie näete, on tõsiasjad Rahvasteliidu abil tehtud laenu suhtes sootud teised. Kui härra Riigivanem oleks

Varssavist tulles sellaseid asju rääkinud, oleks sellest aru saanud, aga kui härra Riigivanem seda seletab tükk aega Eesti riigi eesotsas seistes, pealegi suure ülesandega, nagu seda tõendab „Vaba Maa“, „meie majandust tervendada“, siis peab küll tunnustama, et niisuguse ülevaatega majanduse tervendamine on lihtsalt naeruväärt. Nii elementaarseid asju peaks tundma iga riigitegelane, pealegi kui ta tuleb riigi „majanduseasju tervendada“. Iga tahtes meil, riigi kodanikkudel, on õigus nõuda neilt, kes seisavad riigi eesotsas, kui neil kavasid ei ole, siis vähemalt suuremat arusaamist, paremat tõsiasjade tundmist.

Väliskrediidi suhtes on teinud härra Riigivanem meile õieti karuteene. Kui välismaal loetakse, et meie ei oska laenudega ümber käia, et meil ei ole tehnilisi jõude, et kõik laenu on läinud vett vedama, siis küsib iga väliskreeditor, mida tonti neile siis laenata raha?!

Tuleb kahetseda, et niisugune asi on juhtunud, sest meie väliskrediit ei ole nii tugev, mis kannataks niisugust luksust, et riigi eesotsas seisvad mehed võiksid sääraseid seletusi anda.

Kas on meil tarvis välislaenu? — Arvan, et on väga tarvis. Mitte just otsekohe riigile riigilaenu, vaid tööstusele ja ka põllumajandusele. Meie ei tohi väliskreeditore põhjusega ära hirmutada, meid kaalumata juttudega halvemaks teha, kui meie oleme, ei tohi ennast rumalalt blameerida. Näeksime heameelega, et väliskapitali tuleks enam tööstusesse, ja ka põllumajanduse ettevõttesse, sest et oma kapitalid on meil väikesed.

Samuti Narva kose ja põlevkivi kasutamise küsimuses on selge, et seal on vaja väliskapitali.

Ma ei taha sellega öelda, et väliskapitali peab vastu võtma igal tingimisel ja temale ukсед ning aknad avama. Kuid ei saa öelda, et meile väliskapitali, välislaene üldse tarvis pole, vaid nad on tarvilikud ja soovivad meie majanduse paremaks korraldamiseks. Ei oleks ka halb, kui põllumajandus saaks väliskrediiti. Meie või väljavedu ja metsatööstus näiteks tegutseb väliskrediidi toetusel, see ei ole olnud halb, vaid on aidanud nii mõnestki raskusest üle saada.

Teravilja kaitseseadusest on Riigikogus juba palju räägitud. Ma märgin ainult seda, et nii halb, kui see seadus ise on, nii halb on olnud ka selle seaduse elluviimine. Kõigepealt paneb ta tarvitajatele peale liialdatud suure koorma. Teravilja kaitseseadus näeb ette, et põllupidajate

ostetava rukki hind peab vastama keskmistele tootmiskuludele. Valitsus on arvestanud keskmiseks tootmiskulukuks 17½ senti kilogrammilt. Nüüd selgub aga, et see ei ole 17½ senti kilogramm, vaid 15 senti. Seega maksab valitsus enam 2,5 s. kilogrammilt. Kui kokku ostetakse näiteks 35 tuhat tonni rukist, siis annab see tarvitajatele 87 milj. sendi ümber lisakoormatust. Selle summa peavad tarvitajad rukki eest enam välja maksuma sellepärast, et valitsus ei kalkuleerinud rukkihinda õieti. Võib olla et see hind madal on mõne põllupidaja silmis, kuid me peame seaduse järgi käima. See 2½ senti kilogrammilt on asi, millest ei tohi vaikides mööda minna, sest sellest kasvab suur summa, mis langeb ülekohtuselt tarvitajatele, kes peavad kandma ka kõik hinnakõrgendused, mis valitsus näiteks raudteel või muul alal maksuma pannud, muu seas ka kõrgete tollidega. Tarvitajad, see on laialdased töötavad rahvakihid, peavad pea kõik majanduslikud raskused oma õlgadele võtma, sest senine valitsuse majanduse- ja sotsiaalpolitika on seisnud üksikute jõukamate ringkondade töösturite ja suurpõllumeeste olukorra parandamises laiemate rahvahulkade arvel. Laialdased töötavad kihid, kehv rahvas, töölised ja teenijad, peavad oma piskuga, oma väikese teenistusega välja lunastama kõik need mõnusused, mida Strandman'i valitsus laseb osaks saada meie tekstiiltööstusele, tapamajadele, suurematele põllupidajatele j.n.e. Kui see koorem tehakse rängemaks lausa seadusevastaselt, siis on see asi, millest ei tohi vaikides mööda minna. Mina ei hakka teiste väärsammude juures peatuma, mis Teravilja kaitseseaduse elluviimisel ette tulnud, sellest on ajakirjanduses küllalt kirjutatud. Märgin ainult, et tegelikult on maksma pandud eramonopol kõigi tema halbustega.

Viimasel ajal on teravalt päevakorrale tõusnud Narva kose küsimus. Selles asjas ootasime kõik härra Riigivanemalt selgitavat sõna. Kuid härra Riigivanema seletus tõi selgust ainult ühes küsimuses, mis niikuinii pidi olema selge, milles niikuinii ei tohtinud olla lahkarvamisi, nimelt et kontsessiooni kose kasutamiseks ilma Riigikoguta välja ei anta. 1917. a. Kerenski aegne seadus ütleb seda nii selgelt, et teisti valitsus talitada ei oleks kuidagi tohtinud, isegi see valitsus, kes näib nii ebatähtlik olevat.

Kuid härra Riigivanema seletuses oli midagi muud segast ja ebamäärast. Härra Riigivanem seletas, et Narva kose küsimust olevat käsitatud seni täiesti ebaõigelt. Ole-

vat kaalutud kose kasutamise võimalusi, aga olevat unustatud see tõsiasi, et kosk olevat võõras omandus, et ta ei olevatki riigi omandus. Riigivanem ütles, et meie olevat seni „võõrast varandust“ käsitanud. Edasi ütles härra Riigivanem „Päevalehe“ järgi: „Ma ei mäleta praegu täpselt, kas võõrandamise seadus on esitatud Riigikogule õieti, võib-olla on seal tehnilised vead.“ Härra Riigivanema arvates tulevat kosk kõigepealt võõrandada ja siis alles olevat võimalik kose kasutamisele asuda.

Härra Riigivanem ei tea, kas võõrandamise seadus on õieti esitatud Riigikogule või mitte. Nii vähe on siis härra Riigivanem jällegi teadlik selles tähtsas küsimuses. Härra Riigivanem (pöördub Riigivanema poole), Narva kose võõrandamise seadust pole üldse esitatud Riigikogule. Lubage Teid sellest informeerida, kui Teie nii vähe informeeritud olete. Riigikogule on esitatud maade võõrandamise seadus selleks, et uut elektri jaama ja selleks tarvilikku kanalit võiks ehitada, kuid kose võõrandamise seadust pole üldse esitatud Riigikogule. Minu arusaamise järgi ei ole ka tarviski niisugust seadust esitada. Kui isegi olla sel arvamisel, et kosk ei ole riigi oma, siis Kerenski-aegse seaduse järgi ei saa asuda kose kasutamisele teisiti, kui ainult kontsessiooni alusel, millise kontsessiooni otsustab seaduseandlik koda. See on täiesti selge. Seega kõik jutud kose võõrandamisest on asjatud ja need seletused imelikud, mis avaldas härra Riigivanem, kes ei tea isegi, missugune võõrandamise seadus on Riigikogule esitatud.

Mis puutub kontsessioonisse, mida välja töötatakse Majanduseministeeriumis, — nagu ajalehtedes kirjutatakse, — siis sellest ei rääkinud härra Riigivanem midagi. Sisuliselt oleme samas umbkotis, milles olime seni. Oleme lugenud, et tahetakse ehitada Virtumaal mingit elektriliini, oleme lugenud, et postivalitsus vaidleb selles asjas raudteevalitsusega, nagu ei olevat raudteevalitsus õieti lubanud kõrgepingeliini ehitada raudtee maa-alale j.n.e. Oleme lugenud, et Kreenholm laiendavat oma jõujaama j.n.e.

Mis sünnib kosega, see jäi pimedusse. Meie teame ainult seda, et valitsus kontsessiooni ilma Riigikoguta välja ei anna, kuid missugused on valitsuse kavatsused, sellest meile ei teatatud mitte midagi.

Kuid tegelikult on valitsuse sammud minu arvates juba astunud liiga kaugele. Kerenski-aegne seadus näeb ka seda ette, et kõrgepingeliini veejõu edasiandmiseks tarvitajatele võib ehitada ainult kontses-

siooni alusel. Kuid tegelikult ehitatakse juba seda liini, raudteevalitsusega on ettevõtjatel maa-ala suhtes kokkulepe juba sõlmitud. Vastavat kontsessiooni ei ole aga seaduslikus korras antud.

Raudtee poolt maa-ala andmisest informeeriti ometi valitsust, kuigi härra Riigivanem ütles, et valitsus ei ole Narva kose küsimust „vormilisel koosolekul“ üldse arutanud. Pean tunnustama, et valitsusel selles mõttes rohkesti närve on, et tema Riigivanema sõnade järgi väga tumm on olnud kõige selle kohta, mis avalikus elus Narva kose asjas sünnib. Asja üle on väga palju kirjutatud ja kõneldud, kuid valitsus ajab rahulikult oma igapäevaseid asju. Ja kui parlament tuleb kokku, siis härra Riigivanem seletab rahulikult, et valitsus „ei ole seda küsimust vormilisel koosolekul arutanud“. Rahu on väga tarvilik asi, kuid kas niisugune rahu on enam õige rahu? Meie peame rahulikkudest närvidest lugu, kuid rahu seal, kus peab midagi tegema, kus peab valvel olema, kus peab asja selgitama, see ei ole enam rahu, vaid see on tuimus, see on kahjulik kinnisilmiolek.

Ma ei ütle, et midagi juba parandamatult katki oleks, ma konstateerin ainult seda, et valitseb ebaselgus, leiab aset lahukinek seaduse ja tegeliku elu vahel. Kreenholm ehitab oma turbiine ümber, kuid kontsessiooni tal ei ole, „Kiviõli“ ehitab kõrgepingeliini, — kuid kontsessiooni ei ole ka temalgi.

Ma kuulen vahelhüüdu, et Kerenski-aegne seadus ei nägevat ette, et kõrgepingeliinide ehitamiseks oleks tarvis kontsessiooni. Igasuguste liinide ehitamiseks ei ole tõesti tarvis, küll aga veejõu edasiandmiseks on kontsessioon tarvilik. Võidakse ehk öelda, et kui „Kiviõli“ hakkas kõrgepingeliini ehitama, siis ei öelnud ta seda, et ta seda kõrgepingeliini mööda saadab kosest saadavat energiat. Kuid see oleks ju pimesikumäng. (K. P ä t s, põl: Aga kas oma maa peal ka kõrgepingeliini jaoks kontsessiooni vaja on?) Seaduses on öeldud, lubage, ma loen vastava osa ette. Ma ei julge kohe tõlkida Eesti keelde, loen sellepärast ette Vene keeles: § 8 näeb ette:

„Впредь до утверждения указанных в предшедшей статье правил, на комитет по использованию водных сил возлагается определение в каждом отдельном случае основных положений концессионного договора по установкам для использования водных сил и по передаче энергии от сил установок на расстояние, сооружаемых органами самоуправления, частными обществами и лицами. Озна-

ченные основные положения подлежат рассмотрению в законодательном порядке.“

Tähendab, kõrgepingeliini jaoks, niipalju kui see kõrgepingeliin veejõust saadava elektrijõu edasi annab, on tarvis kontsessiooni. See on Kerenski-aegse seaduse selge nõudmine, siin ei saa olla lahkarvamisi. Kuid selle peale ei ole mõeldud, vaid valitsuseasutustes on tehtud kokkulepe maa-ala andmiseks ja on lubatud tollita ehitusmaterjalide sissevedu, ilma et oleks sellele mõeldud, et kõigepealt on vaja anda kontsessioon, tähendab pöörata parlamendi poole ja alles, kui parlament asja sanktsioneerinud, siis asja teostamisele asuda.

Ma ei taha oma seletusega öelda, et kose osalist kasutamist ei tohiks üldse teostada, kuid meie ei tea neid tingimusi, millistel valitsus kavatses Kreenholmile kose osalist kasutamist võimaldada. Meie seisukoht on see, et kose osaline kasutamine ei tohi raskusi teha kose täielikule kasutamisele võtmisele. Seda asja võib ju ka nii konstrueerida, näiteks, kui osaline jõujaam nii ehitatakse ja töösse rakendatakse, et ta saab amortiseeritud 10—15, ütlemele 10 aasta jooksul, siis on selge, et ei ole erilisi raskusi täielikule kose kasutamisele. Jaam oleks 10—15 aasta jooksul välja makstud, amortiseeritud, nii et uuel kontsessioonääril ei ole tarvis olemasolevat jõujaama kallilt välja osta. Nagu näeme, on võimalik teoreetiliselt ette kujutada, et koske võidakse ka osaliselt kasutama hakata. Ei ole tingimata tarvis Narva kose kui suure jõuallika kasutamise kohta asuda seisukohale: kas kõik või mitte midagi. Riigivanem oma sõnavõtmises ei ole aga paraku sellest küsimusest, mis kõiki huvitas, sõnagi lausunud.

Oma seletustes neid kokku võttes, — millistes ma terve rea tähtsaid küsimusi kõrvale jätsin —, tahtsin seda näidata, et see Riigivanema häälekandja poolt kuulutatud „riigielule mõistuse pähepanemine“ kujunes Riigivanema kõnes siin kõnetoolil Riigikogu istungjärgu avamisel, nagu ma tähendasin, Riigivanema enesematmise kõneks. Igal Riigivanemal, kes enesest tahab lugu pidada, peaks küll häbi olema, ma lausun seda otsekoheselt, niisuguste teadmistega ja arusaamistega, niisuguse vaimliku pagasiga Riigikogu kõnetoolil esineda sellel raskel ajal, mida praegu läbi elame. Minul ei ole midagi isiklikult härra Strandman'i vastu, aga ma pean oma kohuseks seda rõhutada kui riigikodanik, et ebaarusaamisega „riigielule mõistuse pähepanemise“ peab lõpp tulema härra Strandman'i

kui Riigivanema suhtes, — meie Eesti riigielu huvides. Meie ei tohi seda arusaamatust, seda tühja kotti mitte lubada enam Eesti riigi eesotsas püsida selles mõttes, et Riigivanemal ja valitsusel puuduvad vastavad kavad...

Juhataja: Rkl. Oinas, ma leian Teie väljenduse haavava ja teen Teile märkuse.

A. Oinas (stp): Meie riigielu juhtimine tuletab meelde üht vankrit, mille ees oleks, „Vaba Maa“ järgi, mingi Kalev, mingi koloss, kes 4—5 aasta tagant tuleb Eesti „riigielule mõistust pähe panema“, kellest aga tõelikult on järele jäänud üks väsinud ja töökavata inimene, kes tuli Riigikogu kõnetooli ja seletas, tehke kriis, ärge venitage asjaga! Arvan ka, mis mõte on venitamisel!

Edasi, riigivankri eesotsas seisev „koloss“, „Vaba Maa“ arusaamise järgi, ei vea tõelikult vankrit. Seda vankrit tõugatakse ning lükatakse mujalt, ja ta liigub niivõrt, kui võrt talle tõukeid antakse. Läänud aastal tulid kogupõllumehed teravilja kaitse nõudmisega, anti tugevaid tõukeid. Vankri eesotsas seisev võim siples ja rabeles aiste vahel ja lõpuks vedas Teravilja kaitseesaduse läbi kogupõllumeeste rahulduseks.

Asunikud ringkonnad tulid välja liha ja rasvaainete tollidega. Anti riigivankrile vastav tõuge. Riigivanem vedas ka selle asja läbi, ja vanker nihkus väheke edasi.

Paraku meie ei tea, missuguseid tõukeid ja kust poolt veel edaspidi antakse. Seisame täielikult pimeduses ja ootamatuste ees, millised ja kust poolt tulevad riigivankrile uued tõuked. Kuid on see siis õige riigi politika?! Kas peame edasi sallima niisugust olukorda meie riigis! (Käte plaksutamine pahemal pool.)

A. Tupits (põl): Austatud Riigikogu liikmed! Härra Riigivanem peatas oma kõnes kõige pikemalt meie praeguse majandusliku seisukorra juures. See on tõesti meil kõige valusamaks küsimuseks, millele valitsus ja ka meie siin rahvaesinduses kõige suuremat tähelepanu peame pöörama. Kõik meie majandusealad elavad praegu kriisi aegu üle, kusjuures iseäranis suured raskused kannatada on meie põllumajandusel. Hiljutised ikalduseaastad löid meie põllumajandusele raskeid haavu. Neile järgnes uus ja veel raskem häda — saaduste hindade langemine. Praegu on kõigi põllumajanduse saaduste hinnad nii madalad, nagu nad veel pea kunagi pole olnud, ja paljudel saadustel pole sellejuures turugi, neid ei taheta ka mitte kõige mada-

lamate hindadega osta. Kõige selle tõttu on meie maarahva sissetulekud kokku kii-
vanud. Väljaminekud — maksud, teenijate
palk, laste koolitamine, igasugused tarbe-
asjad j.n.e. püsivad aga kõik endises kõr-
ges hinnas. Ja siit tekivadki puudujäägid,
oksjonid ja kokkuvarisemised. Meie ei või
aga oma kandvamat ala, põllumajandust,
hukkuda lasta, vaid peame talle abiks as-
tuma, ta praegusest raskest ajast üle avi-
tama.

Kuna väljaminekute vähendamiseks põl-
lumajanduses võimalusi pole näha, siis
peame tasakaalu saavutamiseks püüdma
põllumeeste sissetulekuid suurendada, pea-
me katsuma põllutööd tasuvamaks muuta.

Ma näitasin siit kõnetoolilt juba mullu,
et teravilja kasvatus kaitse võiks üheks
abinõuks olla põllutöö tasuvuse tõstmiseks.
Meil tuli pikka võitlust pidada enne, kui
korda läks sellekohast seadust läbi viia,
mille alusel põllumees tänavu sügisel jälle
hulga aastate järele saab rukist müüa. Ter-
velt 700 miljoni sendi eest on põllumehed
nüüd rukkid müügiks üles andnud. See on
suur raha, ja kui see raha maale läheb,
pehmendab see seal mõndagi häda.

Tänavune rukkimüük, mis selle uue sea-
duse alusel esimest korda teostatakse, on
paremaks tõenduseks, kui tarvilik ja kui
õigustatud oli Teravilja kaitseseedus. Kui
meil Teravilja kaitseseedust ei oleks olnud,
oleks meie põllumehele kogu tänavune hea
lõikus kätte jäänud, ja maal oleksid puu-
dus ning häda aina suurenenud.

Oleks huvitav analüüserida, kui ekslik-
ud olid need väited, mis omal ajal Tera-
vilja kaitseseeduse vastu ette toodi. Siis
rõhutati, et kaitset vajavad ainult suurta-
lud. Kuid ma ei taha neid vaielusi üles
soendada hakata, vaid märgin lühidalt, et
tänavune viljapakkumine kõigil nendel väi-
detel jalad alt ära on löönud. Rukkipakku-
jaid ilmus mitte 3.600, nagu ennustati, vaid
20.000, kusjuures rukkimüüjate enamus
pole mitte suurतालud, vaid just väiketalud
ja just nendest maakondadest, Järva-,
Viru-, Tartumaalt, kus piimaasjandus kõige
kõrgemal järjel on, mis tõendab, et tera-
viljakasvatus ei ole mitte ajast maha jää-
mise tundemärk, nagu härra Ast eelmisel
korral märkis, vaid et teraviljakasvatus on
arendatav käsikäes karjakasvatusega.

Tänavu aasta, nagu tähendasin, teos-
tatakse meil selle uue seaduse alusel esi-
mest korda vilja müüki. Arusaadav on, et
sellelõttu ka kõik need korraldused, mis
rukkimüügiga ühenduses on, rahvale alles
võõrad ja tundmatud on, sellest tuleb, et

nimetatud seaduse teostamisel väga mit-
med suured puudused esile on kerkinud.
Nagu selgunud, ei ole väga paljud põllupi-
dajad saanud oma rukkimüügi avaldusi õi-
gel ajal esitada. Maal on käinud mitmed
kuulujutud ringi, et neile, kes üles annavad
rukkid müügiks, et neile pannakse maks
peale. Saaremaalt tuleb teateid, et seal on
heidutatud asunikke sellega, et öeldakse,
et neil tõstetakse rukkimüügi korral maa-
hinda. Kõik need jutud on inimesi tagasi
hoidnud, ja paljud ei ole õigel ajal avaldusi
esitanud. Mõnes vallas ei ole jälle vasta-
vaid teadaandeid kätte saadud toimetada
j.n.e. Kõige selle tõttu on praegu õige
suur kogu põllumehi olemas, kes sooviksid
selle seadusega antud võimalust kasutada
ja oma rukist müügile tuua. Praegu ne-
mad aga enam üles anda ei saa. Siin peaks
valitsus neile põllumeestele, kes seaduses
ettenähtud tähtjaks neid soodustusi kasu-
tada ei jõudnud, vastu tulema ning lisa-
tähtaja lubama neile, kes esimesest täht-
ajast kinni pidada ei saanud.

Samasuguseid puudusi on ka rukki
vastuvõtu korralduse juures ilmsiks tulnud.
Need korraldused ja eeltööd jäid hiljaks,
sest viljakaupmeestega venisid läbirääki-
mised pikale, mille tõttu vastuvõtmise täht-
päevadest ei jõutud õigel ajal teatada. Mõ-
nest vallast on kaebtusi tulnud, et alles
hommikul on valda teatatud, et täna on
vilja vastuvõtmine. Selle tõttu ei saanud
inimesed muidugi vilja viia. Oleks soovi-
tav, et tähtjad varemini teatavaks oleksid
saanud, siis oleksid mitmed segadused ära
jäänud. Samuti on palju häda ja nurinat
rukkimüügi korralduses sünnitanud see as-
jaolu, et igalt põllupidajalt võetakse ainult
40 puuda. Härra Riigivanem kandis ette
need põhjused, mis valitsust sundisid sää-
rase otsuse tegema. Maal on aga raha-
puudus nii suur, tarvidus raha järele nii
suur, et inimesed ei saa oodata, kellel on
rohkem rukkeid müüa, kuni teistkorda ost-
ma hakatakse, vaid rahapuudusel ollakse
sunnitud vilja maha müüma palju odavama
hinnaga ja sellega kahju saama. Et seda
mitte ei tuleks, oleme meie juba mõne aja
eest Vabariigi Valitsusele palve sisse and-
nud, kus meie soovitame, et katsutaks kaa-
lumisele võtta, kas ei saaks ka neid rukki
ülejäake, mis üle 40 puuda on, juba lähe-
mal ajal ära osta. Ja oleks väga soovitav,
kui Vabariigi Valitsus siin katsuks teesid
leida ja juba enne jõulu ära osta kogu
rukkiülejäagi põlluharijatelt. Siin on ette
toodud küll, et võidakse ju kasutada lom-
bardeerimist, laenu teha rukkitaavarade

peale, aga tegelikult on see läbiviimata, selleks pole meie ühispankadel raha olemas, kust nad laenu võiksid anda. Nii et sellest lombardeerimisest suurt välja ei tule.

Siis on selle ostukorralduse juures veel üheks suureks puuduseks see, et rukki vastuvõtmist, niiöelda apteegikaaluga toimetatakse, ja see paneb inimesi imestama; et miks ei või, kui seal kellelgi kilo või kaks või naela 10 rohkem on, miks ei või seda vastu võtta, kuna see pärast tuleb ometi ära osta. Sarnane apteegikaaluga kaalumise oleks võinud selle vastuvõtu juures ära jääda. Niipalju rukkimüügist.

Nisu alal valitseb meil aga praegu punktipealt samasugune nähe, mis valitses rukki alal enne Teravilja kaitseseaduse jõusseastumist. (V a h e l h ü e.) Nisutolli mõju on kaotsi läinud selle tõttu, et välismaa hinnad on järsult langenud ja dumpingu kujul meile sisse paisatakse palju välistamaa vilja. Toll oleks siis mõju avaldanud, kui hindade langemist ei oleks olnud, aga praegu ta seda ei avalda.

Põllumehed, kes Tallinnas on käinud nisu müümas, kõnelevad, et neile kõigest 260 senti nisupuudast pakutakse. Arusaadav, et sarnase hinnaga nisu kasvatada ei saa. (M. M a r t i n s o n, põl: 200 pakutakse provintsis.) Siin räägitakse, et provintsis pakutakse ainult 200 senti nisupuudast. Nisuhinnad on läinud odavamaks kui rukkiahinnad. Kui ei taheta nisukasvatust välja suretada ja kui ei taheta, et suured summad välismaale läheksid, siis peame nisu sama kaitse ja sama seaduse alla viima nagu rukkigi. Valitsus peaks vastava korraldused juba lähemal ajal maksama panema. (M. J u h k a m, tõer vahelhüüe.) Mina tähendasin juba omal ajal, missugune seisukoht meil teravilja seaduse suhtes on. Temal on head ja halvad küljed.

Väga suuri raskusi valmistab meie põllupidajatele ka kartuliküsimus. Kartul on meil üheks tähtsamaks põllumajanduse saaduseks rukki kõrval. Terved maakonnad Põhja-Eestis kasvatavad rohkesti kartuleid. Kuid kartuliturul on olukord niisuguseks kujunenud, et ei saa neid kullugile mahutada. Meie linnad tarvitavad õige vähe kartuleid, samuti on meie tärglise- ja piiritusetööstused niisugusse seisukorda langenud, kus nad õige vähe kartuleid ostavad. Meie valitsus peaks abinõusid otsima, kuidas meie kartulile turgu leida. Siin võiks kaalumisele tulla kõigepealt piiritusetööstuse küsimus. On selge, et meie piiritusetööstust põllumajandusest välja tõrjuda ei

saa, vaid meie peame teid otsima, kuidas kartuleid ka edaspidi saaks piirituseks ümber töötada. Aga meil on viimasel ajal viina tarvitamine niivõrt langenud, et tänavu isegi piiritusetööstus endisel määral ei saa areneda. Sellepärast peame meie oma viinamüügi-küsimuse kaalumisele võtma, eriti veel selle tõttu, et meil terve maa on üle ujutatud välismaa piiritusega. Peame kaaluma, missugusel teel meil oleks võimalik välismaa piiritust tagasi hoida ja rohkem omamaa saadust tarvitada. Võib-olla tuleb siin kaalumisele võtta, kas ei tuleks tagasi minna viinahinna alandamisele, kas see ei oleks üheks abinõuks, mis hoiaks sissevoolava piirituse tagasi. Aga sellejuures tuleb meil kaalumisele võtta ka üldine seisukord, mis valitseb praegu piirituse väliskaubanduse alal, eriti meie naabruse lahedel. Hiljuti ilmus ühes ajalehes kirjutis, kus näidatakse, kuipalju maksab Eestile piirituse vastu võitlemise konventsioon, ja selles kirjutises oli välja rehkendatud, et Eesti Vabariik on kuue aasta jooksul ühe naaberrigi keeluseaduse teostamiseks ohverdanud järgmisel määral: välisurule saatmata jäänud piirituse näol 540 miljonit senti. (Kohtu- ja siseminister A. A n d e r k o p p'i vahelhüüe.) Võib-olla oleks meil ka korda läinud ka oma piiritust odavamalt anda, aga seejuures ei või kahe silma vahele jätta ka seda, et meie piiritus võib-olla 2½ korda parem on kui välismaa oma. Laevade välislipu alla mineku läbi — 27 miljonit senti, riigiviina vähemmüügi läbi — 900 miljonit senti, kokku 1.572 miljonit senti. Kui need arvutised õiged on, siis on praegu niisugune olukord, kus meie peame meid ümbritsevatel meredel politseiniku osa etendama, valvuriks olema, ise selle juures ränka kahju kannatades. Niisugune olukord ei ole loomulik. Meie peaksime kaaluma, kas suudame neid ohvreid ka veel tulevikus kanda. Kõiki lootusi ei või aga sellele rajada, et viinamüük suureneks. Kõiki kartuleid ei saa alkoholiks ümbertöötatult inimestele ikkagi sisse joota ja sel teel olukorda parandada. Sellepärast peaks kõrvuti sellega kaalumisele võtma piirituse kasutamise ka tehnilisteks otstarveteks. Sellest on aastate eest kõneldud, kuid alles nüüd viimastel päevadel on natukene sellel alal elavust näha ja kõneldakse piirituse juurdelisamisest bensiinile, et võiks piiritust tarvitada autode ja mootorite töötamiseks. Ka see küsimus vääriks tõsist kaalumist. Võib-olla, et sellel teel oleks võimalik muist meie kartulisaaki ära kasutada. Samuti tuleb muidugi

ka meie kartuli turustamiseks kõik teha ja võimalusi otsida, et ka talveti võimalik oleks välismaile meie kartuleid läkitada ja seal neile turgu leida.

Sama kurb lugu, kui teiste põllumajandusesaadustega, on ka linaga. See tähtis aine, mis aastakümnete eest ja veel isegi mõnede aastate eest meile niipalju sissetulekut andis, ei anna meile praegu peaaegu mingit tulu. Võiks meelde tuletada, et kui 1925. aastal makseti meie parema lina-kaalu eest veel umbes 27 tuhat senti, siis tänapäeval pakutakse meie lina eest kõigest 6.000 senti, niivõrt on hinnad langenud. Arusaadav, et niisuguste madalate hindade juures linakasvatust ja see suur töö, mis selle saaduse valmistamisel teha tuleb, enam tasuv ei ole. Aga siiski võib-olla ehk leitakse meil mingisuguseid võimalusi, et ka linalegi natuke turgu leida. Ajalehtedes on mitu korda kirjutatud, et meie kodumaa linatööstused tarvitavad välismaa tooresainet, toovad välismaalt lina sisse samal ajal, kui meil oma lina kuskile panna ei ole. Siin peaks kaaluma, kas ei leita võimalikuks korraldusi maksma panna, et meie ettevõtted tarvitaksid kodumaa lina.

Kõik need abinõud, kui need tarvitusele võtta, ja kui meil põlluharijatele võimaldada saaduste eest paremat hinda, juhiks maale uut raha. Tulu oleks sellest mitte ainult põlluharijail, vaid ka kõigil teistel maaelanikkudelgi ja ka linnadel, sest on teada, et kui põlluharijad oma saaduste eest raha saavad, siis see raha kohe käiku läheb ja otsekohe oma elustavat mõju avaldab ka linnadele. Tulu sellest on kõigil teistel rahvakihtidelgi. Meil püütakse selle algtõe vastu vahete-vahel vaielda ja näidata, nagu oleks see mingisugune maa-rahva eesõigustamine, mingisugune soodustamine, kuid teisel niisugused vaidlused enam tänapäev ei kosta. Ma võiksin teile tsiteerida kõnet, mille pidas Prantsuse peaminister Tardieu neil päevil. Nagu teie, härrad rahvasaadikud, teate, ei ole Prantsusemaa sugugi agrarmaa niivõrt, kui meie oleme, vaid on rohkem tööstuseriik. Aga ka seal saadakse põllumajanduse kaitsmise vajadusest niivõrt aru, et sellele vastu ei olda, ja seepärast võis Prantsuse peaminister öelda, et tema valitsusel on korda läinud Prantsuse parlamendis läbi viia 16 seadust põllumajanduse kaitseks. Ta ütles, et 13-le neist seadustest ei ole keegi vastu vaielnud, kuna ainult 3-le on üksikud häälde vastu olnud. Tema lisas juurde, et see on ainult algus, suur töö seisab ees. Vaadake, kuidas tema hindas

põllumajanduse tähtsust. Tema ütles: „Tuuakse ette, et põllumajanduse kaitse edendab elukallidust. See etteheide on juba klassiline,“ ütles Tardieu, „aga ta on halvasti põhjendatud. Ei ole mitte õige, et valmistamine üksi tõstab elukallidust. Ei ole mitte õige, et iseäranis põllumajanduslik valmistus võib üksinda erakordsete hindadeni tõusta. Kui on aga põllumajandus purustatud, kaotab maa ostuvõime. Selle tagajärg on seisak tööstuses, mis silmapilkselt mõju avaldab nii riigi eelarve kui ka kõigi hindade peale. Purustatud põllumajandus, see on kogu majandusliku tasakaalu kaotamine, linnade ülekoormamine, rahva toitmine välismaa abil. Pidagem meeles,“ lõpetas Prantsuse peaminister, „et talupoja heakäekäik on põhjanevaks eeltin-gimiseks kogu riigi heakäekäigule.“

Neid sõnu, austatud rahvasaadikud, peaksime meie ka siin omas parlamendis meeles pidama ja nende sõnade kohaselt oma asju korraldada katsuma.

Meie põlluharijad on viimastel aastatel oma sissetuleku peamiselt saanud võist, see on, mis meid ja meie majapidamisi on vee peal hoidnud. Nüüd on aga ka sellel alal olukord halvemaks läinud, kui see kunagi varem olnud. Võihind on langenud, saadakse ainult 80 senti naelast, ja seetõttu jäävad meil need suured summad puudu, mis seni või kaudu meie rahvamajandusele tulid. Muidugi ei seisa meie võimuses võihindu tõsta, võihinnad olenevad välisturgudest, kuid mõndagi on meil ikkagi võimalik sel alal teha, et meie võile minekut kindlustada. Selle eest peavad meil vastavad asutused hoolitsema ja valvama. Novembri lõpul hakkavad Saksamaal maksma kõrgendatud sisseveo tollid. Meie keegi ei tea öelda, kuidas need ennast avaldavad, missugune mõju neil on meie või väljaveole, aga väga võimalik on, et olukord raskemaks läheb, kui ta siinamaale oli. Ja seda ette nähes peakski valitsus katsuma ka teisel meie võile turgu kindlustada, eriti paremaid veoühendusi luua ja müügi-võimalusi soetada. Meil on aastaid juba räägitud Eesti-Inglise laevaliinist, aga millegipärast ei edene asi. Selle peaks käima panema kõige rutemaks korras, et kui meil tõesti Saksa turul raskused tulevad, siis meil eeskätt Inglise hea ühendus käepärast oleks.

Võist kõneledes ei saa mööda minna meie piimaühisuste seisukorrast. Siin on viimasel ajal uus vool tekkinud, kes rõhutab, et piimaühisustele ei olevat tarvis laenu anda, ei olevat tarvis neile odavamalt kapitali võimaldada, vaid see öeldakse ek-

sisamm olevat, kui omalajal mindi piimanduse finantseerimisele. Härra Riigivanem tähendas siin, et ta neid vaateid ei poolda, ja meie seisukoht on, et neid vaateid kuidagi viisi pooldada ei võigi. Piimaühisused on meile andnud iga aasta miljardilisi sissetulekuid, ja sellepärast peame meie kõik tegema, et need sissetulekud, olgugi vähe-neval määral, meie maale tuleksid. Sellepärast peame meie kindlasti oma piimaühisusi laenudega varustama. Nüüd hiljuti peeti nõupidamist piimaühisuste asjus, kus piimaühisusi jaotati liikidesse, ning kaaluti, missugustele liikidele laenu anda, missugustele mitte. See töö oli muidugi tarvilik, aga see töö näitas ka, et teda oleks tulnud juba varem teha, oleks varem tulnud mõnesuguseid abinõusid käsitamisele võtta, et mitte üksteise külje all üksteisele võistluseks piimaühisused ei tekiks.

Nüüd on mitmedki vanad ühisused arvatud III liiki sel põhjusel, et nad tegutsesid uute piimaühisuste naabruses, mis ehitatud riigi laenudega, ja nüüd öeldakse neile vanadele ühisustele, et katsuge nüüd kuidas ise läbi saate. Aga seal on inimesed suuri kulusid teinud, on maju ehitanud, on piimakodadesse aurujõu sisse seadnud, on teatud piimatoojate ringkond olemas j.n.e. Mina arvan, et ei ole õige, kui need 30—40 ühisust, kelle hulgas tean mõndagi, kes võiks edasi püsida, nüüd saatuse hooleks jätame. Minule paistab, et siin peaksime revideerimise ette võtma ja suuremal määral piimaühisusi avitama, kui seda neil nõupidamistel on kavatsatud.

Kõige suurem häda on maal lühiajaliste laenudega.

Vaheaeg kl. 14.12 min. — kl. 17.17 min.

Koosolekut juhatab Esimees **K. Einbund.**

Sekretäri kohal sekretäri esimene abi **A. Tõllassepp.**

A. Tupits (põl, jätkab kõnet): Enne vaheaega jäin peatuma põllumajanduslike laenude juurde. Mitmesugustel põhjustel, nagu ikalduse ja teiste asjaolude tõttu, on põllumehed sunnitud olnud laenu tegema. Need laenud on lühikeseajalised ja sellepärast on nende tasumine põllumehele raske. Meie oleme mitu märgukirja saatnud Vabariigi Valitsusele, soovitates, et tuleks põllumajanduslike laene teha pikaajaliseks ja odavaprotsendiliseks, et need vastaksid põllumeeste maksuvõimele. Kahjuks on see küsimus seni otsustamata. Nüüd, 15. oktoobril, läheneb jälle seemneviljalainude maksmise tähtpäev. Minu arvates

peaks valitsus selle küsimuse nüüd sügisel käsile võtma ning nende laenude pikaajaliseks muutmise kord ära otsustama. Põllumajanduse korraldamise juures ei saa ka vaikides mööda minna meie kalaasjanduse korraldamatusest. Sellest on meil alati eelarve-vaidlustel ja muudel juhtudel pikalt ja laialt kõnet olnud, kahjuks on aga korraldused visad tulema. Me teame, et kalapüügi saaduste müügi alal niisugune ebaloomulik olukord valitseb, et näiteks Tallinnas kalahind kallis on, nii et isegi keskmise sissetulekuga kodanik kala ei suuda osta, kuna aga seal, kus kalapüügi kesk kohad, nagu Peipsi ümbruses, seal kurdavad kalamehed, et nad kalade eest mingisugust hinda ei saa ja tihtipeale neist lahiti ei saa. On kindel, et organisatsioon ja müügikorraldus sellel alal lonkab. Siin on paremaid korraldusi tarvis, et kalamehed saaksid väärilist hinda oma kalade eest. Samuti peab hoolitsema kalameestele laenude võimaldamise eest ja korraldama mitmeid muid kalapüüki puutuvaid asju.

Nüüd tahaksin minna nende seaduste vaatlemisele, mida meie käesoleval sügisel ootame, mille vastuvõtmist meie sooviksime. Neist võiks kõigepealt nimetada üht, mis ammu kõne all olnud, kuid siinamaani ellu viimata seisab, see on nimelt parandusemaksu muutmise seadus. Sel alal valitseb maal täiesti ebaloomulik olukord. Maksumäärad on nii kõrged, et neid tasuda ei suudeta, ja selletõttu seisab paljudgi kinnisvarasid õigete omanikkude nimele krepoteerimata. On jällegi korduvalt tähelepanu juhitud, et oleks vaja seda parandusemaksu seadust muuta, neid norme alandada ja seda seadust elule vastavamaks teha. Omalajal esitati Majandusministeeriumi poolt üks kava, kuid see suurt parandust ei toonud ja seepärast jäi ta vastu võtmata. Praegu seisab ta komisjonis kalevi all. See seadus igatahes põllumajandusele seda ei too, mida temast põlluharijad ootavad. Kui seda seadust tahetakse vastu võtta, siis peab teda enne elule vastavamaks muutma. Igatahes tuleb see küsimus kõige lähemal ajal lahendada.

Samuti oodatakse pikisilmi seadust, mis võimaldaks põllumeestele tarbekorral talumaid müüa ka vähemates tükkides. (Kaitseminister **O. K ö s t e r**: Kes omalajal selle tagasi surus?) Mina ei tea, keda Teie sellega mõtlete. Aga kui seadus ei ole eluline, siis lükatakse ta tagasi. Talle tuleb niisugune kaju anda, et ta elunõuetele vastaks. Praegu on niisugune olukord, et inimesed, kes tahaksid müüa tükikese

maad teisele eluaseme alla, seda teha ei saa. See kindlasti raskendab maal asundamist. Peale selle, kui popsiseadus maksma pandi, ei julge ju keegi oma maad rendile anda, kartes, et popsiseadus jälle kordub. Selletõttu pole maal asumise võimalusi. Kui räägitakse, et 7.000 inimest aastas maalt välja rändab, siis võib nende hulgas paljugi neid olla, kes seepärast välja rändavad, et nad pole saanud tükki maad osta, kuhu saaksid omale elumaja püstitada.

Põnevamaks päevaküsimuseks on meie riigielus riigi sissetulekute vähenemine. Juba käesoleva aasta eelarve täitmine näitab, et sissetulekud kahanevad, ja valitsusel on suuri raskusi uue eelarve koostamisel. See sunnib meid kokkuhoiu teed sammuma tulevikuski ja veel kindlamalt, kui seda seni on käidud. Kokkuhoiu nõuetel on meil mitmed ministriumid pidanud neile alluvaid asutusi kokku tõmbama. See töö on praegu käimas. Hariduseministeeriumi alal näiteks on vähendatud algkoolide arvu, kokkutõmbamine on käimas keskkoolides ja ka ülikoolis.

Täna arvustati neid koondamisi ja püüti näidata, et see reform, mis praegu käsil, olevat algkoolil pinna alt krüvimine. See pole õige. Meie rühma ridades pannakse suurt rõhku just algkooli hariduse korraldamisele ja on täitsa ekslik väita, nagu oleks minister Hünerson algkoolidele vaenuline. Midagi sarnast ei ole. Minister Hünerson mõistab küllalt hästi hinnata algkooli hariduse tähtsust just maarahva keskel, kes ei pääse kõrgemasse kooli ja kellele algkool jääb tihtipeale ainukeseks kooliks.

Kui aga riigil ei ole raha ja ei ole võimalik niisugust koolivõrku ülal pidada, nagu seni peeti, kus mõnes koolis õppis ainult kümnekond last. . . (O. Gustavson, stp: Need on põllutöökoolid.) Kahjuks ei allu põllutöökoolid härra Hünerson'ile, ja kui põllutöökoolides tulevad niisugused nähtused esile, siis ei ole see minister Hünerson'i süü.

Nüüd on põhimõtteks võetud, et ühel kooliõpetajal oleks vähemalt 40 last. Seda on sundinud tegema riigikassa seisukord, aga mitte mingisugune kooli lammutamise põhimõte. (K. Ast, stp: Aga seal on neli klassi käes.) Neli klassi paistab härra Ast'ile väga hirmsana, kuid selles lehes, mida mina toimetan, ilmus eile juhtkiri, milles näidatakse, et teistes riikides on ühe kooliõpetaja käes kuni kaheksa klassi. Meil on tarvis leida uus töötamisviis. Meil on koolisid, kus niisuguseid koondamisi on

juba varem teostatud. (K. Ast, stp: Seal, kus kuus klassi õpetaja käes, seal on igas klassis 2—3 last.) Vaadake, nende küsimuste üle võib vaielda, aga põhilähtekoht on sellejuures olnud, et meie oma kehvuse juures ei suuda nii laialdast koolivõrku teostada ja peame kokku hoidma igalpool. (O. Gustavson'i, stp vahelhüüe.) Seda mina ei tea. (K. Ast'i, stp vahelhüüe.)

Juhataja: Rkl. Ast, Teil ei ole praegu sõna.

A. Tupits (põl): On võõrastav see, et kui valitsus otsuseid teeb ja ülesandeks teeb hariduseministrile koondamisi koolides teostada — ega siis härra Hünerson seda mingisuguse viha või vaenu pärast tee, vaid ta teeb seda valitsuse otsuse järgi, siis samal ajal temale mõnede koalitsiooni rühmade poolt kallale kiputakse. Meie oleksime oodanud, et härra Riigivanem ka koondamiste kohta koolides oleks öelnud valitsuse või oma isikliku seisukoha, kas ta jagab seda või mitte? Kahjuks läks härra Riigivanem sellest ülitähtsast küsimusest vaikides mööda.

Koondamise nõudel on tingitud ka oma valitsuste reform, mida ootame pikisilmi. Ka seal oleks võimalus teha otstarbekohaseid ümberkorraldusi ja saavutada kulude kokkuhoidu.

On veel üks asi, mille juures ma tahaksin paari sõnaga peatuda, see on nimelt linna mõisade ja linna renditalude küsimus. Igaüks teist, härrad Riigikogu liikmed, peab tunnistama, et sellel alal asi korras ei ole. On jällegi siitsamast kõnetoolist ja ajakirjanduses kirjeldatud, mis suguses võimatus olukorras asuvad meie linnade renditalud, Tallinnas, Pärnus ja mujal. Need inimesed peavad elama seal aastase rendilepinguga. Aastase rendilepingu juures ei saa aga põldu harida, nii kuidas kord ja kohus, ei saa seal maa peal oma kodu asutada. (Vahelhüüe.) Meie soov on, et võetaks korraldamisele ka linna maad ja linna rentnikkude küsimus, et loodaks niisugune olukord, mis võimaldaks kõigile linna rentnikkudele saada nende maakohtade pärisomanikkudeks, anda neile see maa, mida nemad ja nende isad on harinud. Praeguse korra juures, kus rentnikud on nagu linnud oksal, ei tule selle maa rentimisest midagi välja. Seda näitab ka Tallinna ümbruskond, mis põllumajanduslikult on väga maha jäänud. Samuti on lugu linna mõisade küsimusega. Meil on veel kõigil meeles pilt ajast enne maareformi, missugustes tingimustes elasid

mõisa moonakad. See pilt on praegu meie riigis suuremalt jaolt kadunud. Asemele on tekkinud asundusetalud, kus inimesed elavad omaette võrdlemisi korralikult, ilusates majades. Kui tahate aga enne maa-reformi aegset pilti näha, siis minge linna mõisadesse. (L. Johnson, stp: Ka Põllutöoministeeriumi ametnikkude mõisades.) Niisugust linna mõisa näen ma alati oma kodukohta sõites, Tartumaal, Sadukülas. Ma ei saa aru, milleks peame niisugust moonakapõlve olukorda konserveerima, kas tahame sellega näidata, et teistes mõisades, mis on välja antud väikemajapidamistena, on olukord teistsugune, neid võrdluseks hoida. Ei saa ju mingisugust kommunaalmajapidamist olla niisugustel mõisadel, mis on 50 versta eemal linnast. Mis ühendus on seal veel linnaga? Ainult sissetulekuallikana võivad nad olla, mingit muud mõistet ei saa niisugusel linna majapidamisel olla. Minu arvates oleks küll aeg, et niisugused suurmajapidamised likvideeritaks ja nende asemele väikemajapidamised loodaks.

Jääb veel vaadata kaht kõige tähtsat küsimust. Kava aega on meil päevakorral olnud põllutöökoja asutamise küsimus. Sel alal ei ole sammugi edasi jõutud. Selle tõttu on põllumajanduse huvide kaitsega, samuti agronoomilise nõuande korraldusega praegu lugu väga paha. Kui meil hiljuti teravilja kaitse päevakorrale kerkis, ei olnud meil ühtki asutust, kes selles küsimuses oleks ette valmistatud olnud, kes seda oleks tundnud ja oma autoriteetse otsuse oleks võinud öelda, kas on meil teravilja kaitset vaja, ja kui vaja on, milline kaitseüsteem oleks meile sobivam. Meil vaidlesid juhuslikud isikud selle üle ja kuni viimse silmapilguni ei olnud selge ja vaieldakse praegugi veel selle üle, kellele peaks põllumajanduse tulu- ja kaitseküsimuste eest hoolitsemine alluma, kas Põllutöoministeeriumile või Majanduseministeeriumile. Põllumajanduslikus riigis on aga niisugune olukord võimatu. Meil tuleks sellepärast kiires korras luua asutus, kes meie põllumajanduse huvide eest alaliselt ja püsivalt valvel oleks. See asutus peaks enese kätte võtma ka agronoomilise nõuande korraldamise, sest praegusel korral teostavad seda kolm asutust, põllumeeste keskselts, põllumajanduslik liit ja agronoomiline büroo, kes üksteisega võistlevad ja sagedasti vastolus on. See läheb meie riigile kalliks maksma. Kui agronoomiline nõuanne läheks põllutöökoja kätte, tuleks see kindlasti palju odavam, kaoksid tüli ja riid, mis nüüd õhkkonda kihvtitavad, ja

asjaajamine vabaneks bürokraatlikkusest ning erakondlikkusest.

Põllutöökoja vastu tehtavas kihutusetöös tuuakse harilikult ette, et see tulevat kallis, panevat uued maksud rahvale peale. Minu arvates oleks aeg niisuguseid pinnapealseid süüdistusi lõpetada. Jätame kõik põllutöökoja enda hooleks määrata, mitu tööjõudu ametisse võtta, millist palka neile maksta j. n. e. Laske põlluharijad ise kõigi nende küsimuste üle otsustavad, see oleks kõige demokraatlikum talitamisviis. Ma ei saa aru, miks selle vastu ollakse. Ma võiksin tsiteerida jällegi väljavõtte Prantsuse peaministri samast kõnest, millele tähelepanu juhtisin juba ennelõunasel koosolekul. (L. Johnson, stp: Üks vanameelne härra.) Ta on väga vabameelne härra. Vaadake, mis ütleb Prantsuse peaminister põllumeeste organiseerimise kohta. Tema ütleb järgmist: „Tarvis on põllumehed organiseerida. Riik ja põllumajanduslikud organisatsioonid peavad üheskoos ja käsikäes tööle asuma. Organiseeritud põllumees tugevas riigis, see on suure Prantsusemaa homne päevamure.“

Seda tuleks meeles pidada, ja ka meie peaksime nende põhimõtete järgi talitama. Kahjuks ei ole siamaani nende põhimõtete järgi meil käidud. Meie rühm on veendunud, et põllutöökoda Eesti põllumajandusele suur kasu tooks, sellepärast seab meie rühm nüüd põllutöökoja ellukutsumise esiplaanile.

Siis on veel meie põhiseaduse parandamise küsimus. Härra Riigivanem pidi ise siit kõnetoolilt tunnistama, et meie põhiseadus on puudulik ja et täiesti loomulik olevat, et meie selle muutmisele asume. Tema arvas aga, et see võib-olla nõuab aega. Meie arvates on aga viivitamine siin riiklikult otse hädaohtlik. Kui riigielu vajab uuendusi, siis teostavad ettenägelikud politikamehed neid õigel ajal ja aegsasti. Sellega on sageli ära hoitud suured vapustused. Ka meie peame püüdma neid ära hoida, peame oma riigikorra juures ilmsikstulnud puudused ära parandama aga mitte aastast-aastasse seda edasi lükama. Rühmad, kes põhiseaduse parandamise küsimuses mõtlevad koos minna, peaksid nüüd sügisel ühisel nõul asja käsile võtma, et kord sõnadest tegudeni jõuda. Härra Riigivanem ütles siit, et kodifikatsiooni osakond on välja töötanud kava põhiseaduse muutmise korra lihtsustamiseks. Meie ootame, et valitsus nüüd kohe istungjärgu algul selle kava Riigikogule esitab ja hoolitseb, et see kava peatselt seaduseks saaks.

Need on, lugupeetud Riigikogu liikmed, soovid ja seisukohad, mida põllumeeste kogude rühm tarvilikuks peab valitsusele teatavaks teha. Sellest, kuidas nende soovidega arvestatakse, oleneb meie rühma edaspidine suhtumine praegusele valitsusele.

Enne kui lõpetan, tahan paar sõna öelda Karksi „Lapua“ liikumise kohta. Et mingisuguseid eksiarvamisi ei tekiks, pean tähendama, et meie rühm mingisugust „Lapua“ ega „Kuld-Lõvi“ liikumist kunagi pole kaitsnud, ega ka siin seda teha ei taha. Ometi ei saa vaikides mööda minna härra Riigivanema esinemisest selles asjas. Härra Riigivanem tõstis oma ülevaates Karksi liikumise esikohale, märkis seda kui suvevaheaja tähtsamat sündmust. Kas oli siis see nii tähtis sündmus ja kas ta oli üldse seadusevastane? Mis sündis Karksis? Ei midagi muud, kui inimesed tulid kokku, arutasid päevakorral seisvaid riigielu küsimusi ja otsustasid oma esindajad Tallinna Riigivanema juurde saata teatavate nõudmistega. (O. G u s t a v s o n, stp: Kes need nõuded kokku seadis?) Seda ma ei tea. (O. G u s t a v s o n, stp: Küsi Pärnu põllumeeste esindaja käest.) Riigivanem võttis delegatsiooni vastu, ja sellega Karksi liikumine ka lõppes. (V a h e l h ü ü e p a h e m a l t p o o l t.) Karksi liikumist kui niisugust ei saa sellepärast kuidagi seadusevastaseks nimetada. Lapua nimi poogiti Karksi liikumisele siin Tallinnas külge. (Kaitseminister O. K ö s t e r: Ega nimi meest riku.) Mõnel meie ajalehel näis eriline huvi olevat seda asja iga hinna eest suureks puhuda. See õhutus jäi aga tagajärjetuks, karksilased ei võtnud tuld. Tuld võtsid aga küll „Kuld-Lõvisse“ kokkutulnud mehed. Mis nad seal tegid, seda pole meile siit keegi öelnud, teame vaid, et Kohtu- ja siseminister karistas neid 200.000-lise rahatrahviga või kahekuulise vangistusega. See karistus ongi meie seltskonnas laineid lõõnud ja lööb edasi. Juristid ja teised ütlevad, et sarnast karistamisviisi ei saa õigeks tunnustada. Kui need inimesed midagi riigikorra vastast olid korda saatnud, siis oleksid tulnud nad kohtu kätte anda. (M. J u h k a m, tõer: Aga milleks see vastav paragrahv siis riigikorra kaitseseaduses?) Kui nad polnud aga muud teinud, kui rikkusid koosolekute registreerimise kohta käivat korda, siis on ometi 200.000-sendiline karistus palju. Nähtavasti oli aga asi siin nii, et selle kõrge trahviga taheti neid inimesi karistada mingisuguse teise süüteo eest. (O. G u s t a v s o n, stp: Aga kes seda sea-

dust, neid administratiiv-karistamise määrasid kaitses!) Kui need inimesed olid riigipöörjad, nagu siin seletatud, siis oleksid tulnud nad kohtu kätte anda, ja kohus oleks neid karistanud. Siin aga karistati administratiiv-teel. Kui sarnast karistamise teed käia, siis võib administratiiv-võimu omavoli kergesti maad võtta, ja see on, mida meie ei soovi. Teie näete, et mina neid inimesi sugugi siin kaitsta ei taha. (O. G u s t a v s o n, stp: Härra Soots tahis rängemat karistust.)

L. J o h a n s o n (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Riigikogu käesolevat istungjärku avades tähendas lugupeetud Esimees, et algab Eesti riigi valitsemise raske aasta. See Riigikogu Esimehe seletus on õige. Ei ole varem oodanud seltskond, rahvas, Riigikogu kokkutulekut niisuguse põnevusega, kui tänavu. Juba see tunnistab, et aeg on muutunud erakordseks, ning võime märgata väljaspool suurt huvi rahvaesinduse vastu. Mispärast see nii on? Vastus: Riigivalitsus on sedavõrt rahva huvide vastu patustanud, et selle all kannatab pea iga kodanik; iga kodanik, kes iseteadvalt elust osa võtab. Nii majanduslikult kui ka poliitilisel alal on terve rida väärnähtusi ette tulnud, üks on teisele järgnenud. Omal ajal, kui praeguse valitsuse juht ette kandis oma programmi, mille kohta üldisele arvamisele tuldi, ka valitsuse oma erakonna esindajate ajalehtede poolt, et see programm segane ja sisuta on, siis hinnati seda programmi ja öeldi, et see ei ole majanduslik programm, vaid majanduslik pogromm. Neil, kes seda nii hindasid, on täiesti õigus seda uuesti meelde tuletada. Ja ka Riigikogu liikmed, kõrvale jättes erakondlikud huvid, seda vaadeldes, mis praeguse Riigivanema juhtimisel on toimitud, peavad ütleva, et siin on pogrommi teostamisega tegemist. Selle tulemuseks on, et varisevad kokku tööstuseettevõtted, isegi väikesed ettevõtted, Tartus näiteks kolm. Terve metallitööstus on Tartus välja suremas, samuti linatööstus kõrgete tekstiiltollide peale vaatamata. Ja ka teistes linnades teame, kuidas tööstuseettevõtted on sunnitud oma tegevust lõpetama. Ja kõige selle juures on riigikassa tühi, nii tühi, et tuleb igasuguseid valusaid koondamisi ette võtta, kui tahetakse ots-otsaga kokku viia. Aga meie teame, et siis kui valu on, siis see on tunnusmärgiks, et on tegemist haigusliku nähtusega. Mitte ainult majanduselus, mille juhtimiseks toodi meile tondilossist Majanduseminister, ja nüüd need tondilossi lood korduvad ka meie Majan-

duseministeeriumis, mitte ainult majanduslikul alal, vaid ka poliitilisel alal meie näeme, kuidas esile kerkivad väärnähtused, millest on kõnelenud ka härra Riigivanem ise siin. Kunagi varem ei ole meil niisugust liikumist sel kujul olnud, kui praeguse Riigivanema tegevuse ajal meie „Lapua liikumise“ nime all tunneme.

Et meie majanduslik elu on ummikusse jõudnud, samuti poliitiline elu, seda tunnistab ka Riigivanem ise, ja see oli ka põhjuseks, miks ta erakorraliselt sõna võttis nõndanimetatud majandusliku ja poliitilise olukorra kohta. Kuid kas on siis nüüd õhk muutunud kergemaks, on ta paranenud? Ei! Samuti sumbunud nagu enne, ja see sumbunud õhk kestab siis ka edasi, kui meie lihtsa ülemineku-vormeliga selle küsimuse siin lõpetame. Riigivanem saab aru sellest, et ta ei suuda seda läpastanud õhku laiali ajada ja seda ta avaldas oma kõne algul ja lõpul. Oma kõne alguses ütles ta, et eelarve koostamine tuleb varsti, ja kui teie tahate, härrad Riigikogu liikmed, siis pange maa etteotsa uus valitsus. Seda ütleb Riigivanem, kes ekstra välja telliti lüüasaanud erakonna poolt selleks, et maa etteotsa asuda, valitseda ja seda valitsuse võimu enese kätte nii kunstlikult, kõigi parlamendi kommete peale vaatamata, kiskuda. See Riigivanem tuleb siia ja ütleb, olge head, mina ei taha enam edasi valitseda. Ja nii nagu tema algas, nii lõpetas ta ka oma kõne. Härrad Riigikogu liikmed, teie näete, kuidas härra Riigivanem ise oma tegevust on hinnanud ja paljastanud! Ei ole enam Riigivanemal tahtmist edasi valitseda, aga on suutnud riiki viia niisugusse seisukorda, kus ta vabastamine võrdlemisi raskest muutub. Kerge on öelda, et nüüd võin ära minna ja tulgu teised asemele. Kuidas on aga lugu selle pärandusega, mis praegune valitsus jätab, kuidas seda pärandust likvideerida?! Raskused on tekkinud majandusepolitikas, nende tagajärjed ei ole veel ilmsiks tulnud, need tulevad ilmsiks talve jooksul, tuleva aasta jooksul. On ilus shest öelda, läheme ära, ja teised saavad nende raskustega toime, aga siis on hea opositsiooni teha ja öelda, vaadake, nüüd on seisukord halvem kui minu ajal. Ei taheta vastutust kanda. Kõik see on omane sellele poliitilisele voolule, mis andnud meie Riigivanema, ja see on põhjuseks, miks härra Riigivanem niisuguse shesti ja niisuguse lõpusõna oma kõnele andis.

Härra Riigivanem katsus oma poliitilise ja majandusliku ülevaate juures kõiki nagu siluda, niisugune tunne oli, nagu oleksid

pehmed kindad käes. Isegi Eesti Panga komissari aruanne oli optimistlik, kus muu seas andmed olid, et asi ei ole nii hull, et meil suurema katastroofiga tegemist oleks. Seni ei ole meil küll suuremat katastroofi tekkinud, vaid on tekkinud väga raske seisukord. Käsitades poliitilist olukorda ütles härra Riigivanem, et ta on valmis õiguslikku korda kaitsma, tulgu siis selle korra vastu ülesastuja ükskõik kust poolt tahes. See oli nii suur shest, aga kas see kõik, mis seni tehtud selle korra kaitsmise alal, kas see kõik õigustab niisugust liigutust. Riigivanem ütles seda lapua liikumise, nagu ta siit kõnetoolilt nimetas, selle lapua hindamise juures, mille algust tema otsis ekslikult Viljandimaalt, kuna aga põllumeeste kogust, kus seda liikumist arvatavasti lähemalt tuntakse, seletati, et see siiski Pärnumaalt pärit olevat, aga ei ole see lapua liikumine pärit ei Viljandimaalt ega Pärnumaalt, vaid see on praeguse valitsemise tulemus, mis on ka meie majanduseelu ummikusse viinud. Selles liikumises on talupoeg Kivisäkk ühes temaga ka noor asjaajaja Lossman ainult väikesed liigutatavad kivikesed, kellel erilist tähtsust üldse ei ole. Samuti ei saa suure mõõdupuuga mõõta ka neid Viljandimaa tegelasi. Lapua liikumise õhutajaid, selle idee rahva keskele istutajaid ja selle idee levitajaid tuleb otsida nende keskel, kes on seda poliitilist liikumist algatanud. Ja kui meie meelde tuletame, siis näeme, et juba varem meie põhiseaduse vastu on püütud rahvast üles ässitada, nagu oleks põhiseadus süüdi, et meil praegu riigi eesotsas härrad Strandman ja Zimmermann. Seda liikumist, millele aluse on pannud need ringkonnad, kes on tahtnud demokraatlikku korda kokku suruda, on tahtnud rahvavalitsust kitsastesse raamidesse suruda, seda liikumist tuli õieti levitada, muu seas Poolast kaasa tuues retsepte ja eeskujusid, härra Otto Strandman. Kui vaatame valitsuse tegevust tolle aja jooksul, siis näeme, et see ka suurel määral on täidetud, ja ei ole härra Riigivanemal mingit õigust tulla ütlemata, et tema kaitseb õiguslikku korda, tuldaugu seda kukutama, kust tahes. Kui karistused said osaks neile, kelle kohta avaldati ajalehes isegi Kohtu- ja siseministri poolt pikk seletus, et nad uulitsa kaudu on tahtnud riigikorda kukutada, siis on see karistus väikene, ja ei ole ma ka kunagi pooldanud sarnasel viisil karistamist, vaid õigusemõistmine peab meil sündima kohtute kaudu. Minu isiklik arvamine on, ka poliitilistes süütegudes,

niipalju kui neid riigis on, peaks õigusemõistmine sündima harilikus kohtus, mitte sõjaringkonnakohtu kaudu, kus eelarvamistega ohvitserid kohut mõistavad. Kõik poliitilised süüteod peaksid kuuluma harilikule kohtule, las kohus selgitab, kes süüdi, kes mitte, ja määrab vastava karistuse. Aga siin, nagu kõneldakse, on kaalutud, mis nende Viljandi meestega teha, et saadame nad Kihnu saarele. (Kohtu- ja sise-minister A. A n d e r k o p p: Ei ole õigel!) On ka kaalutud Kihnu saarele saatmist, aga et Kihnu saar kuulub Eesti riigile, arvati see hädaohtlikuks ja määrati 200.000 senti trahvi. Uulitsa kaudu riigikorra kutumise juures 200.000 senti karistust, ma arvan, see võib isegi meelitada edaspidi sarnasele tegevusele. Petseri venelastele, kui nad eestlastega vastollu satuvad ja Eesti ametnikkudega, määratakse palju suurem karistus, muidugi ka administratiivkorras.

Härra Riigivanem puudutas siin ka leivavilja seadust, mis on üks kujukamatest näidetest sellest majandusepolitikast, mida praegune valitsus ajab. Härra Riigivanem nimetas teravilja seadust väikese mehe seaduseks — see on ka täiesti loomulik. See erakond, kes on andnud Riigivanema maad juhtima, on „väikese mehe“ erakond, ja loomulik on, et ka teravilja seadus „väikese mehe“ seadus on. Tegelikult aga ei kaitse see seadus väikest meest. Kõigi nende andmete peale vaatamata, millega püüdis härra Riigivanem seda tõendada, on see seadus just sihitud väikeste inimeste vastu, eeskätt lasterikaste ja kehvade perekondade vastu. Mis tähendab tol ajal, kui tööstuseettevõtted kokku varisevad, tööpuudus kasvab, inimestel tööd ei ole, kus ette ei ole näha mingisugust palga tõstmise ja tõusu võimalusi, kus riigiteenijate palgad alla surutakse, nende tööpäeva pikendatakse, mis tähendab tol ajal see, kui leivaviljale hinda juurde pannakse?! Seda tunneb väga valusasti mitte muidugi härra Riigivanem, vaid lasterikkad perekonnad, kus leiba rohkem tarvitatakse. Jõukamates ringkondades on leiva tarvitamine väikesem, kuna kehvemates ja eriti vaestes perekondades rukkileiva tarvitamine väga suur on, nii et see seadus, Teravilja kaitseseadus, mille läbi võidavad 13 tuhat põllupidajat, kes keskmiselt 30—40 tuhat senti saavad oma rukki eest, on toonud suurema koorma tervele meie rahvale, ja selle tagajärg on alatoitluses süvenemine ja kõik sotsiaalsed pahed, mis meie riigis isegi juba küllalt suured on. Rkl. Oina kõne ajal küsis härra Riigivanem, kes on

kõnelenud sellest, et leivahind ei tõuse, kui Teravilja kaitseseadus maksma pannakse. Aga sellest on kõnelenud Riigivanem ise 10. juulil rahaasjanduse komisjonis sõnasõnalt: „Seadusel peab olema kaks põhimõtet. Talumees peab saama õiglase hinna ja sellega ei tohi leivahind tõusta. Ei saa nõus olla ladude maksustamisega sel kujul, nagu seda soovib komisjon. See toob leivahinna tõusu. Ma ei või seda mitte omaks võtta ja ma ei taha seda.“ Härra Riigivanem tol ajal andis lubaduse, et leivahind ei tõuse. Ja nüüd ei küsi mitte ainult härra Riigivanema häälekandja „Vaba Maa“, kes see tobu oli, kes ütles, et leivahind ei tõuse, vaid ka härra Riigivanem küsis ise, kes ütles, et leivahind ei tõuse? Must valgel on tõendatud seda. (P a r e m a l t p o o l t: Kus kohal?) Protokollis. Minul on väljavõte protokollist, et seaduses peab põhimõtte läbi lööma: talumees peab saama õiglase hinna, ja leivahind ei tohi tõusta. Mäletame ometi kõik seda. Näeme, kuidas antakse lubadusi, kuid neid ei teostata. Veel enam, hiljem öeldakse, et neid lubadusi ei ole üldse antudki. Leivahinna tõstmine, nagu ma ütlesin, praegusel ajal, kus tööstuseettevõtted laostuvad, on raskematest samumudest ja suurematest põhjustest, mis loovad meie riigielus läpastunud õhkkonna. Sellepärast peaksid need ringkonnad, kellele leivahinna tõstmisest tulu, ise aru saama, et see tulu ei kaalu üles neid ohvreid, mida rahvas tooma peab.

Härra Riigivanem oma deklaratsioonis valitsuse kujundamise puhul muu seas lubas meie tööstust organiseerida, edendada. Aga — selle asemel meie tööstuseettevõtted varisevad kokku. Meil kõneldakse materjalide tollidest vabastamisest. Mis meie näeme? Toll meie tööstusesaaduste pealt, mida tööstuseettevõtted vajavad, on nii kõrge, et valmismasina sissetoomine odavam on, kui materjalide, millest need valmistatakse meil. See tuleb ilmsiks „Teguri“ vabriku juures, ja see on mäng, mis „Teguri“ vabrikule raskusi teeb. Selle tagajärjed ei ole mitte nii lihtsad, vaid siin peaks Majanduseminister astuma tegevusse ja vaatama, mis võimalik on teha selleks, et metallitööstus, meie väiketööstus Tartus kokku ei variseks. (J. T e e m a n t, põl: Siis peavad aga teised juhid olema.) Jah, siis peavad nendel ka teised juhid olema, see on õige, mis rkl. härra Teemant ütleb, seal „Teguri“ lähikonnas on osa ka neid inimesi, kes „Kesk-Kala“ selja allapoole ja kõhu vee peale pöörasid. (K. T o n k m a n, põl: Riik maksis selle välja.)

Riik maksis selle kinni. See kurb nähtus meie majanduseelul ongi, et asuvad tööstuseettevõtte etteotsa inimesed, kellel ei ole andi, oskust, vaid kes oskavad ainult riigilt raha välja pressida. (J. Teemant, põl: Riigi alal andi.) Meie näeme, kuidas teised uued ettevõtted, kes ellu tekivad, sama teed käivad: Kus on riigilt midagi saada, seal leitakse mõni inimene, mõni tähtis riigitegelane, kellel nimi ja sidemed on, kes kuskil komitee eesotsas, nagu viimasel ajal näeme, kes oma autoriteedi, oma sidemete tõttu peab kõik teed tasandama. On kõnelnud, et on tarvis ellu kutsuda uus börs, riigitegelaste nimede ja kuulsuse müümise börs. (K. Tonkmann, põl: Põrgu või?) Börse. Tuleb niisugune asutus meil ellu kutsuda. Ja kui äriettevõttel säärased nimed on, läheb kõik väga libedasti ja saadakse suured riigisummad kätte. Meie näeme, et isegi komandeeritakse tööstuseettevõtetesse professoreid, kes peaksid selle eest hoolt kandma, et oma õpilastele anda tarvilikke teadmisi, ja kellest on teada, et nad oma kohta ei täida, kus nad on. Meie näeme, et neil on kümme ametit. Selle kõrval, et tulevase riigitegelasi ette valmistada, selle asemel antakse halba eeskujut.

Professorid õpetavad ka „riiklikku opositsiooni“ tegema mõnes linnavalitsuses. Nüüd on niisugune anekdoot, kus vanade roomlaste juures üks küsib teiselt: kuhu lähed? Teine vastab: lähen Pliniuse juurde tarkust õppima. Nüüd aga tulevad üliõpilased raekoja juures kokku ja ütlevad, et lähed raekotta praktika tundi — „riiklikku opositsiooni õppima“.

Samast allikast on tulnud etteheited, et meie ei oskavat teha riiklikku opositsiooni, ja nüüd õpetatakse seda Tartus iga kuu üks kord. Meie üliõpilased mingi aja sinna ja siis võib-olla saavad nad eksamil kerge mini läbi.

Ning talitagu nii, nagu ühe Riigivanema erakonna tegelane Kärddlas, kus pandi 10-aastased lapsed plaksutama õpetajale rahvaosolekul. Üliõpilased mingi Tartu raekotta. (K. Ast, stp: Siis on üks kateeder juurde tulnud.) Mis kateeder see lõppude lõpuks ülikoolis on, ei tea?

See on üks halvadest nähtustest. Äriettevõtete ümber lendlevad inimesed nagu raisakullid, ja selle asemel, et tööd organiseerida, tööstust tõsta j. n. e., tahavad vaid riigi raha kätte saada. See on juba alguses surmaidud meie ettevõtetele külge pookinud. See on väga palju ettevõtteid põhja viinud ja viib veel terve rea põhja.

Tartus on kokku varisemas terve rida ettevõtteid, mis olid varem tugevama järjel ja missuguseid omal ajal organiseerisid inimesed, kellel olid teised püüded ja teised arusaamised kui neil, kes praegu tegutsevad. See on küsimus, mille juurde peab Majanduseminister lähemal ajal tulema. Kui praegu kõik nii kokku varisevad ja midagi selle ärahoidmiseks ette ei võeta, mis siis saab? See on eht pogromm! See viib terve riigielu laostumisele ning kaotab viimase kodanikutunde.

Et põllumajandus asendaks seda tühja kohta, mis tööstuse kokkuvarisemisest tekib, seda ei tõenda andmed. Et kümned tuhanded inimesed maalt linna tulevad, tähendab seda, et põllumajanduse tõus ei ole nii suur, et saaks inimesi ära kasutada. (K. Tonkmann, põl: Seal on oma põhjused.) Igal ajal on oma põhjused. Kui vaatleme seda, kas on meil tehtud kõik, mis tarvilik selleks, et põllumajandust tõsta, siis peab ära märkima terve rea väärnähtusi. Näib, nagu ei oleks siin kindlaid sihtjooni, nagu oleks siin samasuguse nähtusega tegemist, kui tööstuse alal. Samuti talitatakse siin juhuslikult. Meil on mitmesugused põllumajanduslikud organisatsioonid. Niimetati kolme organisatsiooni, kes peavad võitlema põllumajanduse tõusu eest. Kuidas siin juhuslikult talitatakse, selleks on heaks näiteks meie tapamajad, kõige kujukamaks näiteks. Peab ütleva, et põllumajandusele on riiklikke laene antud kõige soodsamatel tingimustel, nii soodsatel kui vähegi võimalik. Vaenulikkust ei ole põllumajanduse toetuse vastu Eesti parlamendis kunagi olnud. On antud niipalju, kui vähegi võimalik anda oli. Ja need summad, mis antud, ei ole väikesed, vaid on suured olnud. Iga aasta on suured summad määratud põllumajandusliku kultuuri tõstmiseks. Kas need summad küllalt otstarbekohast kasutamist leidnud, see on teine küsimus. Võtame tapamajad. Meil on ühisus „Estonia eksporttapamajad“. Tal on tapamajad Tallinnas, Tartus. Peale selle on eksporttapamajad Võhmas ja Tapal. Peale selle linnade tapamajad. Kapitali on neil neljal eksporttapamajal investeeritud 1.703.000 krooni eest. Bilansi järgi on nende võlg 1.812.000 krooni. Võlg on suurem, ja tegelikult on see võlg veel palju suurem, kui hakkaks bilanssi analüüsima, sest siis leiame, et seal on lootusetu võlgasid palju. 1929. aastal on tapetud 27.000 siga, seega on iga sea tapmiseks kapitali investeeritud 63 krooni, see on 6.300 senti. Olge head, see on siis elujõuline tööstus!

(K. Ast, stp: Siis on iga sea tapmine lausa sigadus.) Et siga tappa, selleks tuleb investeeritud kapitali 6.300 senti, ja siia juurde tulevad muidugi veel need valitsemise kulud, need härrad direktorid, kes Riigikogus istuvad ja kellele tapamajad ellu kutsutud, arvate, et nad selle juures, kui ühe sea tapmine niipalju maksab, väikese palgaga lepidvad? Kindel, et nende palk peab 30—60.000 senti kuus olema. See on suur pingutus, kui seatapmise hinda nii kõrgele osatakse ajada ja selle eest võib palka maksta. (N a e r.) Meie näeme, kui head direktorid meie tapamajadel on praegu olemas. Kui meie vaataksime neid arvusi, kuidas üksikud tapamajad on tegutsenud, siis meie saaksime lähema pildi, aga see viiks kaugele. Arvatavasti need andmed avaldatakse ka ajalehtedes, ja siis võivad meie kodanikud näha, missugune — ma ei taha labane olla — missugune sigadus meie tapamajades valitseb.

Ja mis siis nüüd sünnib? Nüüd on maksimaalset pandud tapamajade seadus ehk peekonifondi seadus, et päästa niisugusest seisukorrast neid tapamajasid. Ma küsiks in, kes tahab tulla töendama, et see peekoniseadus, mille fond on 12.000.000 suur, kui temast maha arvatakse protsent, mis läheb sigadekasvatuse kihutusetöök ja broshüüride väljaandmiseks, et see suudaks päästa neid tapamajasid niisugusel kujul, nagu nad olemas on. Ma arvan, seda ei julge keegi öelda. Nagu on välja rehkendatud „Põllumajanduse Turus“, tuleb Eesti rahval Eesti peekonifondist selle eest, et sigasid välja veetakse ja et ta ei saa seda siga süüa, 20 krooni juurde maksta. Seatapmine sünnib ka riigikassa arvel, mis tuleb 20 kroonile juurde arvata. See on meie tähtsam tööstusala! Kui meil niiviisi talitatakse riigielus põllumajanduse alal, siis peab tulema kokkuvarisemine.

Peab küsima, kas on parem lugu piima-meiereidega. Meil on ühistegelisi ettevõtteid. Oli tarvis teenida, muretseda sisse-seadeid, anti nõu: asutage ja asutage. Nüüd on asi niikaugele, et kümne ruutkilomeetri peale on 4 meiereid. Loomulik, et põllumees ei või siin tarvilikku hinda saada oma saadustest. Kapital peab protsenti kandma, tuleb palju inimesi pidada, ometi saaks seda kõike odavamini teha. Peale selle on väikesed meiereid igalpool, mis mõjub saaduste väärtuse peale. Siin on kahtlemata oodata kokkuvarisemist.

Meil peab põllumajandust edasi viima maatulundusekapital. Nõudmised, mis on üles seadnud tapamajad selle maatulundu-

sekapitali kohta, ületavad selle summa, mis seal on. Maatulunduse nõukogu koosseis on kaunis omapärane — esimees on riigiametnik, siis on üks Riigikogu liige eksporttapamaja tegelane põllumeeste kogude esindaja, teine tapamaja direktor, jällegi Riigikogu liige keskerakonnast. (V a h e l h ü ü e.) Riigikogu liige ei tarvitse ka igalpool olla ja peaks andma aset ka teistele, tehnilistele isikutele. Riigikogu liige keskerakonnast on J. Sikkar. Aga kui teie vaatate, kuipalju Tapal on sigu, kust see esindaja on, siis näete, et 17. augustil tapeti seal 31 siga, 25. augustil — 60, 1. septembril — 71, 10. septembril — 86, 17. septembril — 95, 24. septembril — 56, 1. oktoobril — 56. See on eksporttapamaja, kus sigu loetakse kümnetega. (A. L a u r, as: Härra Johanson, see on igalpool nii.) Igalpool nii, aga Võhmas tapeti 10. augustil 209 siga, 17. augustil — 212, 24. augustil — 237. Ölge, härra Laur, kas on selleks, et 56 siga tappa, Tapal tarvis tapamaja?! Kõik tapamajad on eneste vahel teinud lepingu, jaotanud sead eneste vahel ära, et igalühel natuke sigu tappa oleks. Kas ei oleks otstarbekohane kõik sead ühte kohta vedada ja ühe vabriku masinaid kasutada niihästi päeva kui öö läbi ja 2—3 direktorit lubada selle asemel, et tapamajale 56 seaga anda direktorid, sekretärid ja kõik? Kas see on otstarbekohane? Ja seda tehakse kultuurriigis ja seda tullakse kaitsma? Kas see on siis mingisugune tööstus?! (A. L a u r, as: Sel ajal, kui tapamajasid ehitati, oli sigu palju rohkem tappa, aga nüüd on viljaikaldusi vahetevahel olnud.) Mis sigadeikaldusse puutub, siis niisugust ikaldust ei ole olnud, (N a e r.) selle kohta on arvud olemas. (N a e r.) Kui vaatame, siis näeme, et sigade arv on suurenenud 4% võrra. See suurenemine ei ole suur, seda pidid inimesed, kes kalkulatsioonid teevad, alati ette nägema. Vanade sigade arv on 3,3%, põrsaste arv on suurenenud üle 10%. Kui meie vaatame maatulundusekapitali, siis näeme, et siin on ülevõim antud tapamajade esindusele. Kas see on otstarbekohane käesoleval korral? Ma saan aru, miks seda on tehtud. Nii nagu praegusele valitsusele kõik peale sunnitakse, nii on ka temale seda peale sunnitud, ja siin ei saa üksikuid ministreid süüdistada. See on koalitsiooni nõndanimetatud kokkulepe. (Riigivanem O. S t r a n d m a n: Härra Johanson, kas lubate mulle sõna, ma tõesti ei teadnud, et meie direktorid tapamajast pärit on.) Härra Sikkar'it on meil Riigikogus demonstreeritud kui tapamaja direktorit.

(Riigivanem O. Strandman: Minu ajal vist härra Sikkar'it ei olnud ka siin.) Aga väikene põllupidaja, kes peaks seal esindatud olema, kellel peaks seal oma esindus olema, on välja jäetud. On välja jäetud ka kalurid, ka neil ei ole kohta, aga kalurid on need, kes on pärit tööalalt, mida tuleb Eestis arendada. Maatulundusekapitali seaduses peaks olema kaluritel oma esindus, aga neil seda ei ole. On esitatud Uritam keskuhisus „Estoniast“. Nii et maatulundusekapitali nõukogus on Allman, Ottas — eksporttapamajast, Sikkar — eksporttapamajade tegelane ja direktor, siis Karl Kornel ja Uritam, keskuhisus „Estoniast“. Nii näeme, missugused väljavaated maatulundusekapitali alal on. (A. Lauri, as vahelhüü.) See ei ütle veel midagi, kas mõne sea tapamajja viib asunik või sotsialist, see ei määra midagi. (Vahelhüü.) Kuipalju teistel päevadel tapetakse? Üldse ei tapeta. (Vahelhüü.) Ainult need olid tapmise päevad, mille kohta arvud tõin, teie võite lähemalt küsida härra Sikkar'ilt. Edasi vaatame, mis pärast meie põllumajanduse ja karjakasvatuse alal ei ole inimesi, kes võiksid nõu anda põllumeestele, kes võiksid tegevusse astuda ja põllukultuuri tõsta. Kolm asutust on olemas. Enne oli peamiselt keskselts. Sellele tehti etteheiteid, ja ma ütlen, põhjendatud etteheiteid, ma olen neid siin toetanud. Kui keskseltsi toetati riigi poolt summadega agronoomiliseks nõuandeks, siis tegid mõned tegelased sagedasti ka parteilist kihutusetööd. Seda on ka siit kõnetoolilt jutustatud. Viidi agronoomiline nõuanne erapooletule pinnale ja see oli ka väga tarvilik. (Vahelhüü paremalt poolt.) Meie agronoomilise nõuande tagajärjeks on ka see vekslite kuhi, millest siin on kõneldud, mis praegu maal on. See tuleb panna meie agronoomilise nõuande senise tulemuse arvele. Nad ei ole põllumeestele öelnud, mis ta tegema peab, kuipalju ta laenu võib võtta, vaid öeldi, võta, võta ja võta laenu, aga laen on võõra oma. Ja kui selle tasumine tuleb, olge head, lapua aidaku. Siin on süüdi ka ühistegelised ettevõtted. Sellest jutustatakse terve rida otse muinasjutulisi asju, kuidas meie inimesed maal on võlgadesse viidud. Seal on väike külake, oleks tarvis rehepeksu garnituuri. Muidugi neid on väikesi ja suuri olemas. Tulevad põllumehed ühistegelisse ettevõttesse ja tahavad osta. Öeldakse, mis te võtate nii väikest, võtke suur, anname teile järelemaksuga, anname võlgu. Mehed ka, sunnitakse peale ja selle juures meelitatakse neid kõiksuguste andmetega — vaadake, põllumajandus töu-

seb, teil läheb seda tarvis. Pärast aga, kui masin juba maal, ei ole seal nii suurt masinat tarvis. Nii on hulk inimesi sisse veetud mitte üksi rehepeksumasinatega, vaid ka teistega, mis ühistegelised ettevõtted on inimestele oma meelitustega peale sundinud. Nii on ka paljud meiereid tekkinud.

Meil on tarvis asjatundlikku agronoomilist nõuannet, ja peab ütlema, heatahtlikku ja põhjalikku, mitte pinnapealset. Kui kaugele meid see pinnapealsus on viinud, seda meie näeme omast elust. Vaatame, kes maal ringi käivad, — sagedasti „Seeliohvid“, neid leiame Joorami talust ja mujalt. Meil on viimasel ajal kõneldud sellest, et agronoomilise nõuande büroo esindajad ei ole küllalt erapooletud. Kui niisugune nähtus on aset leidnud, siis tuleb see algusest peale kõrvaldada. Ei tohi sellel asutusel, kes riigilt toetust saab, muud ülesannet olla, kui põllumajanduse tõstmine. Missugused need nõuandjad on, selle kohta lubatagu minule tuua üks näide. Tuleb agronoom-nõuandja kohale, nõuab korterit, head korterit. Vallavanem hakkab liikuma, otsib hea, mitmetoalise korteri välja, mere ääres, ilusal kohal. Hiljem jookseb agronoom vallamajja ja ütleb, teie ütlete, et on ilus korter merelahe ääres, aga mis meri see on, päris porilomp. Kas on siis talupojad süüdi, et nendel ei ole sarnast mereranda, nagu see on Pärnus või Narva-Jõesuus. (A. Laur, as: See on anekdoot.) Ei ole anekdoot, päris tõsi. Talupojad pööravad agronoomi-nõuandja poole, et vaadake, tahaksin põllu vahele kraavi tõmmata, ei tea, kas see on hea? „On muidugi hea, aga kuidas seda tehniliselt teha, küsige asjatundjalt“, ütleb nõuandja. (A. Laur, as: See on teine anekdoot.) Ei ole. Maamees ütleb, miks riik raha maksab, kui nõuandja ei tea nõu anda isegi põllukraavi kaevamises. Ja kui meie vaatame neid agronome, siis näeme, et nad ei ole sagedasti agronoomid, vaid on keskkooli lõpetajad ja üliõpilased. Aga kas keskkooli lõpetaja on sedavõrt küps, et ta meie oludes põllumehele võib anda küllaldaselt nõu. Ma arvan, et ei ole. Riik kulutab selleks summad, et seal tõesti asjatundjad omal alal oleksid, küps töäjõud, aga neid ei ole suudetud palgata.

Kui meie edasi läheme, siis näeme, et asunikkude ja riigirentnikkude liit, kes ka selle alaga tegemist teeb ja selleks riigilt toetust saab, oma tööjõudude palkamisega läheb veel kaugemale, leiab, et poliitiline agitaator kõlbalb agronoomiliseks jõuks. Nii meie kuuleme, et kuskil maakonnas on

võetud selle asutuse teenistusse, makstakse muidugi ka palka, inimene, kes võiks olla kõige rohkem poliitiline agitaator. Kui niisugused nähtused ilmsiks tulevad põllumajanduse alal, siis ma arvan, „Teguri“ saatus ootab ka põllumajanduslikke ettevõtteid. Poliitiline võitlus on isenähtus, majanduslik ülesehitamine iseasi. Poliitilist võitlust peame vastavate organisatsioonide abil, keda riik ülal ei pea, vaid keda kodanikud ise ülal peavad, aga põllumajanduslikud organisatsioonid, kes riigilt toetust saavad, peavad tööjõudusid, kes oma tööalal heatahtlikult ja asjatundlikult tööd võivad teha.

Siis missugust politikat veel seal aetakse?! Riigikogus meie rühm nõudis, et talumajanduse nõuande büroo paneks amefisse ka väikemaapidamiste tarvis instruktori. Seda aga ei tehta, ja need summad kasutatakse ära sootu teisteks otstarveteks.

Siis edasi vaatame, mis tehakse ühes maakonnas. Seal on võitlus käimas koonduise ja sotsialistide ja põllumeeste vahel. Koonduise tegelane ähvardab maavolikogus, et kui nende ettepanekut vastu ei võeta, siis kutsutakse maakonna agronoom ära. Ja varsti kutsutaksegi agronoom ära, ning samas nende häälkandjas tungitakse kallale, et ei anta agronoomi. (V a h e l h ü ü e.) Lõppude-lõpuks ei ole ta ära kutsutud, vaid on vahepeal tekkinud silmapilk, nagu oleks ta ära kutsutud. (K e s k e l t: Mis see siis on?) See on manöver. (R. K u r i s'e, as vahelhüüe.) Ta on neid asju kõiki ette toonud seal ja vaieldnud, aga ta on vähemusse jäänud.

Härra Riigivanem ütles, et meie raudtee ehituse alal ei tule krediidiga läbi. Raudtee ehitamine läheb palju rohkem maksma, see on Tartu-Petseri ja Rapla-Virtsu raudtee ehitamine, — kui eelarves ette nähtud. Siin võib tekkida arvamine, et need kalkulatsioonid, mis Riigikogu poolt vastu võeti, olid ekslikud. Nagu valitsuse enese lehtedest järeldada võib, on siin töö juhtimises viga ja süü, et läbi ei tulda. Nagu arvatakse, on vähe 6.400.000 Tartu-Petseri raudtee ehitamiseks, mis läheb tegelikult üle 8 miljoni maksma. Rapla-Virtsu raudtee ehitamiseks oli määratud 4.344.000 krooni, tarvis on aga 5 miljoni krooni. Seega näeme, et läheb palju kallimaks. Aga mis ütlevad valitsuse lehtede andmed? Näiteks läheb liiprite saagimine 25—30 krooni standart maksma, kuid uute raudteede ettevõtjatele maksetakse 380—400 krooni. Laudadest valmistatakse lumevärvad ja selletõttu tulevad lumevära-

vad kallimad. Nii on terve rida igal alal väärnähtusi, mida oleks võinud kõrvaldada. Ja kui nii talitatakse, siis on loomulik, et meie eelarvega ots-otsaga välja ei tule, ja tuleb teha valusaid kärpimisi, nagu Riigivanem tunnistas. Ja tuleb maksu tõsta. Härra Riigivanema kõnest võis järeldada, et tahetakse hoida ära maksude tõstmist. Näib aga, nagu oleks mingisugune eriline kirk, selle peale vaatamata, et riigikassa sellest tulu ei saa, maksusid tõsta. Sissetulek tollidest on vähenenud. Raudteel vedu tõsteti 15%, tulud vähenesid 10% võrra. Taheti saada 50 miljonit puhast, aga saadi kahju. Kõige selle tagajärjeks on elukalliduse tõus. Hiljuti otsustati alandada võiveo tariifi raudteel. Selle tagajärjel sai riik kahju 120 tuhat krooni ehk 12 miljonit senti. Võiveo tariifi muutmise tagajärjel vähenevad tulud Tartu-Tallinna vahelisel raudteel 0,6 senti kilogrammilt. Ei ole tarvilik ega põllumehele sellest mingisugust kasu. Kasu saavad suurärid — „Estonia“ ja Gahlnbäck. Kas nende tarvis on vaja riigituludest niipalju ära anda? Kas nende tarvis on toiduainete hinda vaja tõstma hakata? Nüüd on kavatsus jahu, soola, suhkru, heeringate, õlide ja muu kraami veotariifi tõsta. Isegi tolle tahetakse tõsta nende ainete pealt. Kui see kavatsus teostub, siis riigi sissetulekud kahtlemata vähenevad ja elukallidus tõuseb. Riik ei saa sellest tulu, riik annab oma tulu ära; makse tõstetakse, ja sellest teenivad üksikud ärid ja ettevõtted. See on riigi majandusepolitiika, mida aetakse Eesti riigis. (K. T o n k m a n, põl: Härra Johanson, Teie andmed käivad üksteise vastu.) Need andmed on õiged, kontrollige! (K. T o n k m a n, põl: Teie ütlesite, et suuräri saab kasu, ja rahvas saab kahju.) Rahvas saab kahju. Tarvitajad ei saa sellest mingisugust kasu, vaid kasu saavad suurärid, nagu „Estonia“. Ega see ei tähenda, kui „Estonia“ kasu saab, et siis see inimene, kes oma karjasaadusi „Estoniasse“ toob, ka kasu saab. (K. T o n k m a n, põl: Kelle käest see veoraha võetakse, ega „Estonia“ oma käest veoraha maksa.) „Estonia“ tulud suurenevad. (V a h e l h ü ü d e d. — J u h a t a j a koputab haamriga.) Meil tahetakse tõsta elukallidust ning rahvale uus maksukoorem peale panna. Samal ajal, meie näeme, tehakse suuri kingitusi üksikutele ettevõtetele, Narva kose kasutamise puhul vabastati 18 miljoni väärtuses materjale tollist. Härra Riigivanem püüdis näidata, et sarnaseid materjale, mida meie maalt saada on, sarnaseid ei olevat seal isegi 1

miljoni sendi eest, vaid ainult 800.000 s. eest. Aga see on ühtlasi põhimõtteline küsimus, ja see pole ka kindel, palju neid materjale oli. Mis kõige halvem selle küsimuse juures on, et siin anti see alandamine ettevõttele, kellel veel õigusi pole tegutsemiseks, kelle küsimus veel otsustatud ei olnud. Missugused need mõjud olid, miks seda tehti, ei tea. Ja härra Riigivanem ütles ka siin, et tema seda asja lähemalt ei tunne, ja vististi ka Majanduseminister seda küsimust lähemalt ei tunne, seda tollist vabastamise küsimust. Kui see oli sündinud, aeti mingisugune komisjon Majanduseministeeriumis kokku, ja see komisjon, kui tribunaal, pidi otsustama, kas Majanduseminister otsustas hästi või halvasti. Tollidest vabastamine kuulub valitsuse ülesannete hulka, ja kui valitsus otsuse teeb, siis peab ta teadma, mis selle otsuse sisu on, aga tagantjärele komisjonitamine näitab, et siiski siin õieti ei ole talitatud. Need ametnikud muidugi ei võinud teisele otsusele tulla, sest kui nad oleksid tulnud, siis oleks neid vallandatud koondamise tähe all, ja koondamist juba Majanduseminister, kes kuulub koonduse-erakonda, väga hästi oskab.

Samal ajal, kus on nende materjalide sissevedu tollist vabastatud, nende materjalide, mida meilt saada on, samal ajal näeme, jonnikalt tollitakse isegi arstiabinõud, mida vajavad töölised. Tallinna ühine haigekassa tahtis sisse tuua arstiriiste. Tallinna ühine haigekassa peetakse ülal ja ta annab arstiabi neist summadest, mis peetakse kinni tööliste palkadest igal nädalal. Loomulik, kuna riik siin midagi juurde ei maksa, et siin oleksid siis need arstiriistad vabastatud tollist. Aga seda ei tehtud. Palgid vabastatakse tollist sellepärast, et seal on suurem mõju tegutsemas. Linnavalitsustel on tarvis üht või teist materjali sisse tuua, kõrged tollid pannakse neile peale. Tuleb aga üks ettevõtte, kellele seaduslikku alust ei ole tegutsemiseks — vabastatakse tollist.

Narva kose kasutamise juures on etteheiteid tehtud Narva linnale. Narva linnavalitsus on aga loa andnud ainult turbiini laiendamiseks, see on linnavalitsuse süü. Narva linnavalitsusele ei või etteheiteid teha. Loaandmise juures on silmas peetud kõiki tarvilikke nõudeid. Narva linnavalitsust suitsukatteks tõmmata ei ole mingisugust õigust.

Ma tähendasin juba, et meie ametkondades on tööhimu kadunud, inimesed on koondamise tähe all, nende õigusi on riku-

tud, nende palgaolusid halvatud. Riigiametnikkudelt nõuame tööd, kohusetäitmist, aga neil olgu ka omad õigused. Mida aga meie näeme? Isegi arstiabi korraldamine ei ole õiglane. Riigiteenistuse seaduse järgi ei ole valitsusel õigust arstiabi korraldada oma määrustega. Riigiteenistuse seaduses on ette nähtud, et arstiabi tuleb korraldada seadusega. (Kohtu- ja siseminister A. A n d e r k o p p: Siis tuleb määrus tühistada, ja siis ei saa midagi.) Vabariigi Valitsus otsustas selle küsimuse määrusega, selle asemel, et otsustada seadusega, ta tuli määrusega, kuigi Riigiteenistuse seadus maksev on. Mida võidab seeläbi meie riik, kas on selle kohta mingisugust kalkulasiooni? Ei ole. Kas on selle kohta mingisuguseid kalkulasioone Majanduseministri poolt ette toodud, kuipalju ta kasu saab selle läbi? See kasu on näilik, seega tuuakse ainult kahju, ja kulud, mis riik peab välja andma, on niisuguse korralduse tagajärjel küllalt suured. Kõik, mis ette võetakse, võetakse ette selle tähe all, et riigile sissetulekuid tuua ja kulusid vähendada. Kuid talitatakse ümberpöörduvalt: riigi sissetulekuid vähendatakse ja kulusid suurendatakse.

Edasi toodi suured asjatundjad Riigikontrollist ministeeriumi ja alustati nende abil ümberkorraldamisi Majanduseministeeriumi alluvates asutustes. Tõmmati kokku maksuametid. Võib-olla üht või teist inimest on maksuamet pigistanud, võib-olla on ühele või teisele heinakaupmehele natukene suurema tulumaksu määranud, kui ta enesele kohaseks peab, kuid tegelikult ei saa maksuamet teha muud, kui ainult seadusi täita. Ja mis nüüd on tehtud? Nüüd on kokku surutud aktsiisiamet, on kokku surutud otsekoheste maksude ametkond koha peal, ja tulemus on see, et need peavad riigile maksu täpselt ära maksma, kes palgalist tulu saavad ja seda varjata ei saa, kuna teised võivad varjata sellepärast, et ei ole asutust, kes saaks kontrollida sissetulekuid. On halvatud meie maksuaparaat, ja selle tulemuseks on maksude riigile võõriti näitamine. Kui seadus on välja antud, siis tuleb seda täita, ja kui on maksuseadused halvad, siis tuleb neid seadusi parandada, aga niiviisi hakata maksuseadusi tühistama, et halvatakse maksuametkond; see on lubamata, seda ei oleks tohtinud teha.

Edasi näeme teistel aladel kokkutõmbamisi. Tulitornidest eemaldatakse kauaaegsed vilunud meremehed, kes hädakorral abi võisid anda, ja asemele viiakse sõdurid.

Mis siis sellega võidetakse meie riigile? Kas see katab neid aukusid, mis tapamajad, meiereid ja Majanduseministri tegevus riigikassale on tekitanud? Kas arvate, et see suudab kõike katta — kui jah, siis on arvamine ekslik. Samuti on ekslik arvata, et niisuguste kokkutõmbamistega suudetakse kuigipalju kätte saada. Kõige suurem näide on ju muidugi meie koolide kokkutõmbamine, kus nüüd lapsed peavad igapäev isegi saarelt kümnete kilomeetrite tagant mandril koolis käima, sest mandril ei ole internaati, tuisuga, vihmasel ja ka külmal talveilmal, ja seda seepärast, et saarel on kool ära kaotatud. Nüüd on 3, 4 ja 5 klassi antud ühe õpetaja kätte ja sellega on ainult mõned miljonid, mida võib paberil näidata, koolide kokkutõmbamisega kokku hoitud. Aga seda, kuipalju selle kaudu meie rahvamajandusest teiselt poolt kaduma läheb, ei ole arvestatud. Ja mis sellejuures kõige inetum on, on kahepaiksus, mis valitsuse erakondade juures ilmiks tuleb koolide koondamise seaduse teostamisel. Vastu tahtmist surutakse läbi seadus, millega üle maa vallandatakse üle 300 õpetaja, ja kui siis maakonnavalitsus asub seaduse teostamisele, täitmata ei või seda jätta, siis on Riigivanema leht see, kes hakkab maakonnavalitsusi hurjutama ja etteheiteid tegema, ja püütakse demagoogiliselt näidata, nagu oleks maavalitsuse süü, et õpetajad lahti lastakse. Kui mõnes kohas maakonnavalitsuse poolt nõrgad ja õigus-teta õpetajad lahti lastakse, siis minnakse isegi niikaugele, et kohapeal organiseeritakse 10- ja 12-aastaste kooliõpilaste streik selleks otstarbeks, et kohale saaks teatud tööerakondlane ja lahti lastaks see inimene, kellel ei ole tööerakonna liikmekaarti taskus. Niikaugele minnakse, ja Riigivanema lehest loeme kõiksuguseid inetusi. Võtame: Paremad õppejõud on vallandatud ebaseaduslikult, usuõpetuse tunni andjad ülistavad Nõukogude korda tunnis, ja provotseerivad rahulolematust õpilaskonnas. Nii kirjutatakse lehes, ja kooliõpilased peavad siis seda lugema. Ehk edasi: „Streik oli provotseeritud koolijuhataja poolt, kes eile väljakutsuvalt klassides ringi käis ja teada andis, et kes julgevad tundidest ära jääda ja „streikima hakata“, visatakse koolist välja, jäetakse kevadel ekskursioonest välja ja langevad karistuste alla.“ Kui õpetaja seletab õpilastele, mis streigi tagajärjed on, siis koolijuhataja provotseerib streiki sellesel viisil, et ta õpilastele ära seletab, et nad ei tohi saada mõnesuguste poliitiliste agitatorite käsilasteks, omakasupüüdlikkude inimeste käsilasteks, kes himustavad oma

ligimese kohta. Ma ütlen, see dokument — „Vaba Maa“ kirjutus — jääb meie kooli ajalosse püsima.

Ma ei hakka neid kõiki ette lugema, mis selles lehes on toodud. Seal tehakse demagoogiat, seal leitakse, et on tarvis lahti lasta mõni teine, aga jumalapärast mitte tööerakondlane. Ja kui hakkame telgitaguseid vaatlema, siis näeme lõppudelõpuks, kes on selle suure koolide aadrilaskmise läbi surunud? Kes olid need, kes käisid deputaatidena mõju avaldamas selleks, et Võru seminar kinni pandaks. Need on olnud pärit Riigivanema erakonnast. Need, kes on suure aadrilaskmise koolidest läbi surunud, on ka sealt pärit ja nüüd tulevad nad ja haletsevad avalikult rahva ees, et Pilatuse moodi käsi puhtaks pesta, nagu ei oleks nad sealjuures süüdi. Riigivanem on tööerakonnast, ja tööerakonnal ei ole õigust etteheiteid teha maavalitsustele, kui seal tegelased seadust ellu viivad. Nemad peavad seadusi ellu viima, ja kui nemad seda mitte ei tee, siis ei täida nemad oma ülesandeid. (A. Schultbach, töer: Miks ta siis 150 lahti registreeris, kui üle riigi pidi lahti registreeritama kõigest 300 õpetajat?) Läänemaal olid oma eriolud. Teame, et seal olid inimesed valitsuses, kes isegi kuritöödega toime said. Seal on koolilal inimesed tegutsenud, kes ei täitnud seadust, kes määrasid kohtadele igasuguseid inimesi. Ühe Läänemaa kooliõpetaja kohta võiksin jutustada, et see mees oli elukutse poolest kingsepp. Segastel aegadel oli tööd vähe, ja see mees määrati kooli peale. Mees arvas, kui saan ühegi õppeaja kooli peal olla, on ka asi, aga see mees oli, kui kutseta õpetaja, käsitöeline, kaheksa aastat sellel kohal. See on näide Läänemaal. Ja Läänemaal ei ole nüüd seadust rikutud, vaid seadust täidetud, ning see, mis kooliosakonna juhataja ette võtnud, tuli paratamata teha. Seadus nõuab, et sellaste õpetajate asemele määrataks tarvilikud jõud. Selle operatsiooni eest, mis kooli alal ette võetud, vastutab kõigepealt Riigivanema erakond, ei saa seda vastutust mõnele teisele erakonnale veeretada ja öelda, et vaadake, meie käed on puhtad. Meie teame, kui kaugele tööerakondlikud käed on selle reformi juures ulatanud.

Edasi. Mina ütlesin, et ettevõtted võtavad üksikud tegelased teenistusse, kes teavad, kuhu nupu peale vajutada. Aga meie näeme umbes samasugust nähtust ka siin Riigikogus. Meie näeme, et sagedasti seadusi surutakse siin läbi sel-

leks, et ka eeskätt Riigikogu liikmed selle läbi võidakseid.

Põllumajanduse laenude liitmise seadus suruti siin läbi ja öeldi, et see on tarvilik asunikkuudele. Selle tagajärjeks olid riigi kahjud. Näidati juba komisjonis, et suured kahjud saavad olema. Siin oleme püüdnud seda seadust uuesti päevakorda võtta, et riigile need rahad kaotsi ei läheks. Selle vastu vaieldakse. Võib-olla varem hiljem tuleb see seadus päevakorda uuesti. Põllumehed ütlevad, et nad ekslikult selle poolt hääletanud, ja nende hääled läksid lahku. Seda § 11¹ kasutavad suured tuusad, muu seas ka Riigikogu liikmed, kes riigilt maad saanud, selleks, et 100% asemel maksta oma kohtade eest 40%. Seal on see § 11¹! Kuidas seda nimetada? Ja siis kõneldakse veel parlamendi prestiishi allakiskumisest! See on üks seadustest, mis tuleb lähemal ajal küll tühistada.

Riigivanem kõneleb kaupmeeskonnast, et ebasoliidne element olevat seal. See ebasoliidne element olevat see, kes tekstiiltollide puhul oli teistsugusel arvamisel, ja omalt poolt püüdis näidata, et tekstiiltollide tõstmine meie majanduseelu seisukohalt ei ole põhjendatud.

Aga kas ainult seal on ebasoliidne element? Ma olen näidanud, et ka tööstuse alal on ebasoliidne element. Ja ka neid inimesi, kes seadusi välja annavad, et ise tulusid saada, tuleb ka ebasoliidseks elementiks tunnistada.

Kui Riigivanem Narva kosest kõneles, tegin ma vahelhüüde, et ei oleks tohtinud lasta sisse tuua välismaa töölisi enne, kui neil seaduslik luba on. Riigivanem muidugi, nagu harilikult, ütles, et ta seda asja ei tea, seda teab Kohtu- ja siseminister. Ei ole Kohtu- ja siseministriga kõnelenud, ei ole saanud vastava ministriga kõneleda, välja arvatud Eesti Panga komissar.

Meil on maksev seadus, mille järgi võib tööle lasta välismaalasi ainult siis, kui selleks on Kohtu- ja siseministri luba olemas. See seadus võeti alles hiljuti vastu selleks, et meie oma inimeste tööd kaitsta. Nüüd aga näeme, et välismaalased astuvad töösse seal, kus mõjuvõimsad inimesed eesotsas. Näeme, et on protokoll tehtud ja maksavad pärast trahvi, aga inimesed muudkui töötavad ja ei ole neil mingisugust erilist luba tarvis. Niiviisi täidetakse meil seadust. (Riigivanem O. S t r a n d m a n: Kuulge, kuidas see suur protokoll tehti?) Võib-olla, et tehakse ka suurprotokoll, kui kord kokku võetakse praeguse Majanduseministri tegevus.

Kõik need asjaolud on täiesti kooskõlas

meie valitsuse seisukohtadega tööliste, töökaitse- ja sotsiaalküsimuste suhtes.

Siin on täna sellele tähelepanu juhitud, kuidas Majanduseminister — seni oodati seisukohti Hariduse- ja sotsiaalministeeriumilt, nüüd aga on ka kooli- ja sotsiaalküsimused Majanduseministri alla koondatud, — ütleb puhkepäevade seaduse kohta, et see tooks teiste tööliste seas nurinat ja rahulolematust esile, kui ühe kategooria kohta pandaks maksuma puhkeaja seadus, ja sellepärast on see sotsiaalpoliitiliselt seisukohalt täiesti vastuvõtmatu. Aga kus on siin see seisukoht, see sotsiaalpoliitiline seisukoht? Kas see ei sünnita meelegibedust meie rahva keskel, kui mitte ainult mõnesuguseid välismaa saadusi ei tooda sisse tollita, mis meil kodumaalgi saada on, vaid tuuakse sisse isegi töölisi, keda Eestis küllalt saada? Kas see ei sünnita meie rahva keskel meelegibedust, kui katsutakse tööliste palku vähendada ning sotsiaalseaduseandlus laostatakse? Statistika kuukiri toob andmeid, et rinnalastekodus läheb ühe lapse ülalpidamiseks 190 tuhat senti, kuna aga tegelikult läheb 43 tuhat? Ka laste suvekoloniide ülalpidamise summad tuuakse ette kaks kuni kolm korda suuremad, kui need tegelikult on. Kas see ei sünnita rahva keskel meelegibedust? Isegi niikaugele minnakse, et ametlikud andmed ei ole õiged, vaid opereeritakse andmetega, mis on tõelikkudest andmetest 4 korda suuremad. (M. M a r t i n s o n, põl: Varsti minnakse niikaugele, et päevatekki kaks korda päevas hakatakse vahetama.) Majanduseministereiumis? Kus kohal? (M. M a r t i n s o n, põl: Lastekodudes!) Ma olen kuulnud, et Majanduseministereiumil olevat kavatsus korraldus läbi viia, et üks osa lapsi päeval magab ja teine osa öösel, siis saab ühe tekiga läbi. Võib öelda, et need inimesed, kes sotsiaalolude parandamise vastu kategooriliselt olnud, need inimesed on meie majandusepoliitikat teostanud mitte nii, et nad kõik oma jõu ja tähelepanu oleksid majandusepoliitika teostamisele pühendanud, vaid on teostanud seda nii, et meie majanduseelu on allamäge läinud. Selle aja jooksul, mil praegune valitsus püsib, on meie riik allamäge läinud nii majanduslikult kui ka poliitiliselt. Ja terve rida nähtusi tõendab seda. Isegi valitsuse oma häälekandjas ilmus pilt, kus Eesti riiki veetakse kuristikuaäarele. Veel natukene, sihil veel ei olda, varsti jõuame sihile, ja siis kukub ta, siis kukub ta. Ei saa öelda need tegelased, ei saa enesele vastu rinda lüüa ja öelda, et nad on täie tähelepanu pööranud eeskätt meie tööstuse-

olude lahendamiseks, meie ärielu ja meie põllumajanduse päästmiseks. Need tüübiliised näited, mida võiks veel terve reaga täiendada, need tõendavad, et on rajatud sarnast politikat, mis on viinud selle elu allapoole.

Nüüd tahetakse kõike seda halba majandusepolitikat katta suure sõjakisaga, et põhiseadus on süüdi, demokraatlik kord on süüdi. Ei, põhiseadus ei ole süüdi, et meil on tagurlik parlament, põhiseadus ei ole süüdi, et meie avalik arvamine on tagurlik. Siin on sootu teised põhjused, ja põhiseaduse muutmine ei paranda ka siin mitte seisukorda. Riigivanema leht, — selle peale on siit ka tähelepanu pööratud, — ütles, et Otto Strandman Varssavist olevat tulnud siia selleks, et rahvale mõistust pähe panna. Mina ütlen, et see on täiesti õige, siin lähevad minu arvamised minu parteikaaslaste arvamistest lahku. Kui Otto Strandman'i kui Riigivanema tegevus meie rahvale mõistust pähe ei pane, siis mina arvan, ükski inimene enam rahvale seda mõistust pähe panna ei saa. (Naer.) Ja kui seda mõistust aitab veel täiendada härra Zimmermann, siis ma arvan, see peaks mõjuma. See mõistuseportsjon pole küll paras inimeste tarvis, ta on loomade jaoks mõeldud, suurte doosidega ja seepärast kutsub esile mitte ainult reaktsiooni, vaid kutsub esile valu, kutsub esile haiglasid nähtused. Aga ma ütlen, kui rahvas mõistuse pähe võtab, siis ei ole hilja parnemiseks. Kui ta aga seda ei tee, siis läheb kindlasti vastu täielikule kokkuvarisemisele.

Vaheaeg kl. 19.14 min. — kl. 19.35 min.

R. Penno (as): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Algaval istungjärgul tulevad Riigikogul kõige tõsisema tähelepanu alla võtta meie riigi- ja rahvamajanduse raskuste küsimused ja väljapääseteede leidmine neist. Elame erilise pingutuse tähe all, iga närv on pingul, otsides väljapääsu üleilmlikust depressioonist ja suurest hindadelangusest tekkinud olukorrast. Meie riik põllumajanduse riigina tunneb eriti valusalt kõiki neid raskusi, ja erilisel valusalt tunduvad need raskused meie põllumajandusele.

Raha näib maalt kadunud olevat, sissetulekud on äärmiselt piiratud. Senine meie tähtsam sissetulekuallikas — või — on hinnas suurelt langenud. Kartulil on käesoleval aastal turustamise väljavaated vähesed. Linad ei tasu kasvatamist, liha- ja peekonihind on langenud. Rahapuudusest tekib olukord, kus iga maaelanik en-

nast kokku tõmbab, kui tigu enda karpi, viimse võimaluseni oma väljaminekuid piirates. (L. Johnson, stp: Karp on vist suuruse järgi.)

Loomulikult laienevad raskused ka meie tööstusele ja kaubandusele, kus omakorda üleilmlikust depressioonist tingitud olud oma mõju avaldamata ei jäta. Põllumajanduses produtseerime meie küll rohkem, välja veame rohkem, aga raha saame vähem. Seni pole võimalik olnud oma produktiooni hinda ja võimalusi odavamaks teha mitmesugustel põhjustel. Kui meie ei suuda siin lähemal ajal suuremal määral parandusi luua, siis suurenevad veel need raskused, mis praegu eriti tunduavad. Kiiret abi on vaja.

Põllumajandusesaaduste kiire hinnalangus ja olukorra raskenemine tingivad ka kiire abi vajaduse. Meie mitmelt teiselt poolt näeme, kuidas seal üksikute ainete languse järgi otsekohe reageeritakse. Näeme, kuidas seal kiirelt abinõud käsile võetakse, mis võib-olla teinekord ka vaidlusi tekitavad, aga mis siiski sel puhul vajalikud ja tarvilikud.

Vajalikuks on osutunud meie põllumajanduse kaitseabinõude kiire tarvituselevõtmine. Neist on eelmise Riigikogu istungjärgu ajal vastuvõetud Teravilja kaitseaadus tunduvalt oma mõju avaldamas. Rasva- ja odratollid, mille kohta meil Riigikogus veel oma seisukohad avaldada tulevad, on ka oma otstarbele vastavaks osutunud ja nendele pandud lootused täitnud. (L. Johnson, stp: See on õige, rahva nälga suurendanud.) Samuti tohime loota, et peekonihindade kindlustamine põllumajandusele osalist abi andma saab.

Kuid need küsimused ei ole ainsad, nende juurde peatuma jääda ja oodata ning arvata, et kõik tehtud, on meie arvates vähe. Siin peame edasi sammuma. Ühes põllumajanduse kaitseabinõudega peame paratamata oma põllumajandusesaaduste turgude eest ja põllumajandusesaaduste turustamise eest hoolt kandma. Mõtlen siin niihästi välis- kui ka siseturgu. Meil on põllumajandusesaaduste turustamine ja realiseerimine näivalt raske. Eriti sellele hädale peaks valitsus tähelepanu pöörama. Siin eeskätt on kartul. Käesoleva aasta kartulisaak on erakorraliselt hea. Kartuli turustamist välismaile peaks valitsus aitama kõigiti soodustada. Ärimeeste ringkondades näidatakse selle peale, et näiteks Hispaania oleks praeguste ilmaturu hindade juures vast üks soodsamaid maid, kuhu kartulid välja vedada võiksim. Seal on hinnad palju paremad kui mujal. Kahjuks puu-

dub meil selle maaga kaubaleping. Peak-sime selle kaubalepingu looma.

Kartuli realiseerimist tehniliseks ots-tarbeks peaksime kaaluma. Kas meil suu-remal määral on võimalik seda läbi viia ja teostada, selle üle ei julge ma otsustada. Kuid kui meie vaatleme teiste sarnaste maade, nagu meie, seisukohti, kellel suure-mal määral kartulid realiseeritakse, näiteks Hollandi, siis näeme, et seal isegi kaalu-takse küsimusi, kuidas kartulijahu segada nisujahuga, et teatavas osas ka seda oma kodumaal turustada ja realiseerida võima-lik oleks. Aga ka rukkile. Rukkileivale segatakse otsekohe kartulid sekka, ilma et kartulit jahuks vaja oleks ümber töötada. Aga nisuleivale on võimalik, nii ütlevad selle kohta eriteadlased, kartulijahu kuni $\frac{1}{4}$ sekka panna, ilma et leiva väärtus selle juures kaotaks.

Meie või turustamist peaksime edasi viima, ja juhul, kui meile Saksa turg kaotsi läheb, endale kindlustama turu Inglismaal. Siin eeskätt jääb valitsusel luua ühendusi turgudega Eesti-Inglise laevaliini näol. Üht-lasi jääb ilmtingimata tähtsaks ülesandeks teha võitootmine odavamaks. Maatulun-duse kapital peab osutama selleks, mis või-maldab meie tootmiskulusid piimaühingu-tele alla viia. Peaharuks jääb selle kõr-val, et meie ka teravilja oma koduseks tar-vitamiseks valmistame, edaspidi kindlasti ka karjapidamine. Karjasaaduste, peamiselt piimasaaduste, produtseerimise odavamaks tegemiseks pööratakse kõigis põllumajan-dusliikudes maades eriti suurt tähelepanu rohumaa-de soetamise, kultiveerimise ja ha-rimise peale. Sealt oodatakse nende oda-vamat produtseerimist. Siin seisab ka meie põllumajanduse võistlusevõimaluse reserv, mille kasutamisele tuleks asuda. Meil on rohumaa-de küllus valitsemas, vaja nende kasutamisele asuda ja neid tööle raken-dada meie põllumajandusesaaduste odava-maks ja võistlusevõimelisemaks tegemiseks. Selleks muidugi on vaja arendada maa pa-randuse ja kultiveerimise töid niihästi riik-liku toetuselaenu, riikliku kapitali kui ka eraettevõtlikkuse abil. Kui meie oludes krediidsaamise võimalused on võrdlemisi piiratud, siis tahaksin meie rühma nimel juhtida tähelepanu eriti sellele, et meil veel eraalgatuse teel on võimalus võrdlemisi suuri hulki rohumaid praegu maal oleva tööjõu abil ilma erilise suure kapitali ma-hutamisetä produktiivseks ja võistlusevõi-meliseks põllumajanduslikuks maaks muuta.

Lugesime hiljuti ajalehtedest Põllutöö-ministeeriumi informatsiooni, et meil üle 20 tuhande väikemajapidaja ootab enese

elu ja olu korraldamist. Nad ootavad, et neile võimalus antakse nende tagavarade juurde minna, millest kõnelesin. Kui meil praegu suurem tööpuudus ja kapitalivae-sus valitsemas, siis tohiks küll see ala eriti meie valitsust huvitada, kuidas siin tööle rakendada neid kümneid tuhandeid käsi.

Teisest küljest kuuleme aga, nagu ei oleks meil küllalt vaba maa-ala, nagu ei jätkuks seda neile kümnetuhandele väi-kemaapidajatele. Minule on palju näiteid toodud eriti viimastel päevadel kokkutul-nud Riigikogu liikmete kui ka väljas liiku-des teiste kodanikkude poolt, kuidas meil sagedasti väikemaapidajad maaga varusta-mise asemel sellest maast sageli ilma jäe-takse. Võiksin teile nimetada sarnaseid juhtumisi Vihula vallast, kus maapidajale määratud maa-ala on metsaametniku kätte läinud, samuti Pakaste asunduses Tartu-maal ja Vao vallas, otse imeasju, kus asu-niku poolt kultiveeritud maa on tema käest ära võetud. Meil on tunne, nagu ei oleks siin tehtud kõik edasi, vaid täis kõik tagasi. (L. J o h a n s o n, stp: Kes seda tegi?)

Niinimetatud metsakaitse nime all hoitakse võsastikke ja kaitstakse neid, mis siin meie väikemajapidamiste elujõu tõst-miseks vajalikud oleksid. Väikemaapida-jatele juurdelõigeteks maakorraldusetööd venivad. (V a h e l h ü e: Pole raha.) Pal-judes kohtades on selle tagajärjel maapi-dajad sagedasti raskesse olukorda sattun-nud. Nii kõneldakse Vigalast, et inimestele on kätte antud ehitusematerjal, nemand ei saa seda kasutada sellepärast, et maakor-raldusetööd on lõpule viimata ja ehitada ei saa. Siin tuleks kõik edasi, mitte tagasi anda. (L. J o h a n s o n, stp: Mitte ainult seal, vaid igalpool.) Põllumajanduse ter-vendamise sihis peame kasutama oma os-kusi, jõudu ja seda vähest agronoomiliste nõuandjate tagavara, mis meil olemas, et kiiremini viia edasi meie põllumajanduse toodangut teda odavamaks ja võistlusevõi-melisemaks tegemise suunas. Kahjuks on meie põllumajanduslik kutseharidus põllu-töökoolides osutunud siiski liiga vähe kät-tesaadavaks. Mulle on tulnud kiri ühelt põllutöökooli juhatajalt, kus ta kirjutab, et õpilaste hankimisel mööda maad ringi rän-nates on leidnud hulga noori, kes vajaksid ja tahaksid õppima tulla, kuid rahaliste või-maluste puudumisel osutub see neile või-matuks. Siin peaksime vaatama, kuidas meil võimalik oleks seda neile võimaldada. See on võimalik ilma uute kulude juurde-toomiseta sel teel, kui meie vaatlemisele võtame oma põllutöökoolide koosseisu ja selle samuti ka läbi katsume, nagu oleme

teinud oma teiste hariduseasutustega. Ma ei ütle, et ühtki neist sulgeda oleks vaja, vaid nendesamade õppejõududega võiksime meie märksa rohkem koole avada, sama kulutusega võiksime neid rahvale lähemale viia ja sellega muidugi seda oskust kiiremini levitada. Ma ütlen mõned üksikud näited. Mineval talvel oli mul juhus käia ühes põllutöökoolis Valgamaal, kus õpilaste arv oli 15. See on kaheaastane põllutöökool, mitte majapidamise kool. Ja selle õpilaste hulgas oli 10 naisõpilast, kes pidid kündmist ja äestamist õppima, ja ainult 5 meesõpilast. Nende õpetamiseks oli selle kooli koosseisus 4 alalist õpetajat ja tunniandjat, nendest 3 meesõpetajat ja üks naisandjat, kes pidi õpetama seal kodumajandust. Kui see üks naisõpetaja nende kümne õpilasega valmis sai, siis oleks pidanud ka üks meesõpetaja nende 5 meesõpilasega väga hästi toime tulema. Järelikult siin ka peame vaatama selle peale, et oma raha üleliigsetesse kuludesse ei mahuta, vaid seda otstarbekohaselt ära kasutama. Kui sellest summast osaltki oleks määratud õpilaste juurdetoomiseks, oleks leidunud kindlasti meesõpilasi, kes kooli iseloomule rohkem vastavad, sest naisõpilaste kohta peab tähendama, et neile on teist laadi põllumajanduslikud koolid avatud. Need on meie majapidamise koolid. Ühtlasi tahaksin tähendada, et meie oma põllutöökoolide õpetajate tööjõudu peame kasutama ka ühiskondlikuks agronoomia tööks, nagu mujal maailmas seda tehakse. Kahjuks meil seda siiani tehtud ei ole.

Pea tähendama, et eelarve tasakaalustamise vajadus sunnib meid ettevaatusele veel käesoleval aastal, samuti hoiatab käesoleva aasta tulude langemine ning üldine depressioon, et järgnev majandusaasta, riigi eelarve aasta, õige raskeks kujuneb. See hoiatab selleks, et nüüd juba samme astuksime sinna poole, et kokkuhoitu teostada ja et kokkuhoitu tähe all oma istungjärgu tööd arendada püüaksime.

Meil on rida ülesandeid ees ootamas. Ootame omavalitsuse seadust, mille kaudu suuremaid reforme loodame meie omavalitsustes, millega ühtlasi loodame ka, et suuremat kokkuhoitu võime saavutada meie riigi eelarves ja ühtlasi ka riigi aparati koondades. Peame üldse viimaseid meil kasutada olevaid abinõusid tarvitama kokkuhoitu saavutamiseks. Meil on palju uusi alasid ja uuendusi sisse võetud, kus meil kogemusi ei ole. Näiteks Maanteede seaduse teostamisel kipuvad sageli maavalitsused kui ka riik üleliigseid kulusid tegema, mis paratamata meie lihasse ja luusse lõikavad.

Meil on suuri teehõõvleid, mis meie oma kodumaal valmistatud, kuid paljudes kohtades siiski sarnasesse seisukorda sattunud, et nad teeääres seisavad.

Üldiselt tahame loota, et valitsus kokkuvõtteid teostab, nii et meil riigi majapidamises sel raskel ajal puudujääke ei tekiks. Tahame loota, et valitsus siin kõik teeb, mis tarvilik Eesti põllumajandusele ning tööstusele, ilma et kodanikkudele uusi koormatusi peale veeretaks.

J. Vilms (väljasp. rhm.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Käesoleva valitsuse iga — 1 aasta 3 kuud — on üks pikematest, mis meil olnud valitsuste tegevusel. Selle aja jooksul on valitsus suutnud mõndagi korda saata, oleks aga võinud mõnel alal rohkem ära teha rahva ja majanduseelu arendamiseks. Alguses, kui koalitsioon kokku seati, olid suured rahvahulgad selle koalitsiooni seljataga. Praegu ei saa aga isegi need, kes Riigikogus valitsuse rühmadesse kuuluvad, valitsuse kui sarnase kaitseks täiel määral välja astuda. Olukord on niisugune, et näiteks praegu kõik ajalehed on valitsuse vastu arvustavalt üles astunud. See näitab, et koalitsioonil ei ole enam seljataga seda ühtlust, mis alguses oli. Eriti maksab see koalitsiooni äärmise pahema tiiva kohta, kes suurel hulgal on lahkunud ja on lahkumas koalitsiooni toetavate masside ridadest. See on nii, ja kui seda tarvis oleks lähemalt põhjendada, siis võiksin ma seda teha kui soovitakse. (J. Teeman t, põl: Pahempoolsed ei ole ju praegu valitsuses.)

Mina tahaksin oma sõnavõtmisega näidata, et see nõndanimetatud „riiklik politika“, mida praegune koalitsioon on ajanud, mitte kõigis asjus see õige riiklik politika ei ole, ega rahulda pahempoolseid ringe, kes koalitsiooni tegevusega mitte rahul olles lahkuvad.

Kui võtame kõigepealt majanduseala, siis näeme, et ei ole meile esitatud ühtki kava. See kavade küsimus oli pikalt ja laialt kõne all praeguse valitsuse esimese eelarve vastuvõtmisel, kus pea kõik kõnelejad, kes sõna võtsid, nõudsid kavasad ühel või teisel alal. Ühe aasta ja kolme kuu valitsemise järele ei näe meie neid kavasad, ei ole neid ei tööpuuduse lahendamise, ei põllumajanduse arendamise, ei elektrifitseerimise küsimuse kohta, mis viimasel ajal juba mitu kuud kõne all. Ei lubata meile ka kavasad anda peale põllumajandusliku kava, mis loomulikult tuleb sarnane, mis ei saa laiu rahvahulke rahuldada, nagu ma pärast seletan.

Kui võtame eriti põllumajanduse küsimuse, siis on siin peamure olnud alati võitliku põllumajanduse kriisi nähtuste vastu, nagu võimajanduse, karjamajanduse, teravilja kasvatamise ja tarvitamise küsimused. See suur ala ei ole leidnud aga ka mitte varem põhjalikku käsitlemist, ja alles nüüd ühe aasta ja kolme kuu valitsemise järgi on tõsiselt võetud seda.

Eriseadus, mis põllumajanduse alal anti, oli Teravilja kaitseseadus. See pidi tingitud olema riiklikust seisukohast ja pidi olema, nagu koalitsiooni esindaja ütles, väikese mehe seadus. Kui teravilja seadus vastu võeti, siis olid temal vastased. Nende poolt toodi ette suurematest väidetest järgmised: 1) seadus on suurtalude kaitseks, sest kõige rohkem, meie statistika järele arvates, võis 53 tuhat talu üldse rukkist müüa, kel ülejääk olemas. Siin räägiti küll mõnest tuhandest, aga võis ka 53 tuhat talu vilja müüa.

2) Teine väide, et meie karjapidamise suund, mida meie ikka toetame, seeläbi kannatab. (Vahel hüüe paremalt poolt.) Põllumeeste keskselts on seda suunda omal ajal ise toetanud, eriti karja jõutoidu levitamisega.

3) Mis puutub spekulatsiooni, siis öeldi, et see on spekulatsiooni seadus ja et ta tõstab elukallidust, 4) öeldi — tekib rahvamajanduslik kahju seega, et või välja vedu väheneb.

On selgunud, et need vastuväited on õiged nüüd, kus seadus juba maksmas ja kus teatud ülevaadet võime saada.

Mis puutub spekulatsiooni, siis võib öelda, et see on olemas ja seda eitada ei saa. Viljaga hakati spekulerima otsekohe, kui seadus välja anti. Otsekohe tõsteti leivahinda juba siis, kui ei olnud ühtki puuda vilja ostetud. See seadus on eluvõõras niipalju, kui spekulatsioon meie oludes on eluvõõras nähtus! Seadus on tõstnud 1 kilogrammi leiva hinda 4—5 senti võrra, see on ligi 2 senti naelalt, mis tööinimesele väga tähtis, kus suur perekond. Sellele ei saa vastu vaielda.

Mis puutub kõige suuremasse väitesse, et see on suurtalude kaitseseadus, siis tuleb ka seda tõendatuks pidada. Seaduse autor, kõigepealt „Kaja“ ja lugupeetud kogude esindaja härra Tupits püüdis tõendada, et see on väiketetalude seadus. Kuna 20 tuhandest viljapakkujast on ligi pool väiketetaludest, ja kui väiketetalude seast arviliselt kõige rohkem pakutakse, siis öeldakse saavat nad ka kõige rohkem kasu. Seepärast olevat see seadus märki läinud, olevat riiklik seadus. — Pealt näha näib

see päris õige olema. Kuid statistikat saab ka mitmest teisest seisukohast vaadata. Mina puudutaksin teist külge. Kui vaatame, kuipalju väiketetalusid rukist müünud või pakkunud, siis näeme, et väiketetaludest kuni 10 hektaarini on pakkunud 2,8%, kokku üle riigi kõigest 1.300 talu. Kuna väiketetalusid on 45.000! (Vahel hüüded.) Normaaltalu, 20 hektaari, on väiketalu. Kui meie aga võtame suuremad, 10—30, 30—50 ja isegi 100 ha, siis näeme, et see protsent tõuseb, ja üle 100 hektaari suurtest taludest müüvad enamasti kõik, nimelt 96%. (Vahel hüüded.) Ja seda nende talude hea vilja-aasta juures, mis haruldane viljasaak, mida vabariigi ajal ei ole ennem nähtud... (J. Holberg, põl: 1922. a. oli parem saak.) ja kokku võttes pakuvad vilja kõigest kokku 20.000 talu 53.000 talu asemel, nagu arvata oli. Kui ükskord vilja osteti laenude tasumiseks, siis oli viga, et talumehed vilja ei andnud... (K. Tonkman, põl: Kas see halb siis on, et nad annavad?) Ma tahan öelda, et nad ei tahagi tuua, seda ma tahan tõendada. Seega saab õige väike protsent väiketetaludest sellest kasu. Kui võtame kokku, kuipalju üldse rukkist pakutakse, siis pilt omab veel reljeefsema kuju. Suurem osa on suurpakkujad, 16% taludest, ja need annavad ligi poole vilja 40.000 tonnist. (Vahel hüüded.) Ma räägin, kes sellest kasu saab. (J. Sootsi, põl vahelhüüe.) Palun oodake, ma tulen ka selle juurde. Ärge segage! Kui võtame talud üle 30 ha, need annavad 62% kogu pakutavast rukkist, tähendab ligi 2/3 annavad suurtalud ja need on vähem pool kõigist rukkipakkujate arvust. Kui võtame veel teise statistika, mis näitab, kus kohast seda vilja tuakse, siis näeme, et kogu Tartumaa toob 1/3 sellest viljast, mis antakse, ja Tartumaal on kõige suuremad talud. (J. Soots, põl: Need on niisugused talud, kes võivad midagi anda. — J. Holberg, põl: Tartumaa on ju kolm korda suurem kui Järvamaa.) Meie teame, et 131 pakkujat toovad üle 10 tonni, kuna väikesemad mehed on üles andnud kesktal läbi 40—60 puuda ja nende käest võetakse 40 puuda, selle eest saavad nad umbes 12 tuhat, sellega ligi poole rohkem, kui nad turuhinna järele oleksid saanud ja võidavad sellega umbes 6 tuhat. Kui võtame suurtalud, kes üle 10 tonni toovad, siis saavad nad 10 tonni eest ligi 200 tuhat senti. Kui siin turuhinnaga võrrelda ilma viljaostu seaduseelnõuta, siis saadakse rohkem 100 tuhat — see juba maksab midagi! (J. Holberg, põl: Ja maksab suvilise palga kohe

kinni. Aga ega suurtalu peremees jõua ise harida, ta peab suvilise ka pidama.) Ma räägin sellest, et suurtalud kui sarnased vajavad muudugi abi, aga kui abi sünnib elukallidusega ja väikese mehe arvel, kes mingisugust sissetulekut kuskilt ei saa, siis ei ole see õigustatud. Kui sotsiaalne häda suureneb, kui ei ole inimesel võimalik töötada, siis tulete teie ja võtate temalt veel rohkem ära. Kui tahate, et rahvas peab riigi raskustele vastu tulema, suurt ohvrit kandes, siis peavad suurtalud ka ohvrit kandma. Teiseks kui vaatame küsimust suurtalude seisukohalt, siis on see kasu veel suurem, suurem tunduvalt sellepärast, et nende omatootmise hind on väikesem, kui väikestel taludel, nii et võivad... (A. Tupits, põl: Kas tuleksid vabrikud ka seisma panna ja ainult külasepad jätta!) Mina ei ole omalt poolt soovitanud vabrikuid põlema panna. Sellega näeme, et see etteheide, mis tehti omal ajal, et see on suurtalude kaitse, on statistika järele tõendatud. See aga ei ole õige, nagu oleks see väiketalude kaitse, nagu oleks see põllumajanduse kriisi lahendamise viis, sest väikesemad talud saavad 6.000 viljast rohkem selle seaduse järgi ja see on umbes $\frac{1}{3}$ piimalehma sissetulekust aastas. Näete, kui väike kasu on sellest seadusest väikestele taludele ja seepärast ei maksa rääkida, et see on väiketalude kaitse. (J. Holberg'i, põl vahelhüüe.) Härra Holberg, Teie ei tea, mis Teie kõnemehed on saanud selle vilja kaitse eest koosolekutel. Küsige härra Tonkman'ilt, mis ta Pilistveres kuulis.

Kas see seadus mõjub karjamajapidamise suuna peale? Peab ütleva, et ta kindlasti mõjub, kui mitte sel aastal, kus hea suvivilja saak oli, siis igatahes järgnevatel aastatel, sest juba on teateid... (J. Teemant, põl: Tonkman pole Pilistverre saanudki!) Ta käis seal. Kurla külas, Kabala mõisas oli koosolek ja vaevalt ta pääsis sealt terve nahaga. (K. Tonkman, põl: Kas magate või näete unes, mu jalg pole sinna saanud.) Aumees, salgab. (Paremalt poolt: Aumees võib kantslist niiviisi rääkida?!) Ma võin teile tuua kogu Kurla küla inimesed. Ükskõik, siis oli see teie kõnemees, kes seal oli. Mõte jääb ikka mõtteks, et teie viljakaitse seaduse esindaja pääsis sealt vaevalt terve nahaga. Juba praegu on teated olemas, et isegi praegu ei taheta niipalju enam karja kasvatada ja karjakasvatuse eest hoolitseada. Kõneldakse juba külvipinna suurenemisest Vändra, Harku pool ja mujal. Esialgsed teated Tartumaal külvipinna suu-

ruse kohta räägivad sellest, et külvipinda mõeldakse suurendada, ja läheb täide see kartus, mida agronoomide koosolekul väljendati, et ei taheta viljasaaki arendada tugeva harimise teel, vaid külvipinna suurendamise tõttu ja see mõjub paratamata meie karjamajapidamisele. Kõigepealt on moraalne hoop antud karjamajapidamisele: võist midagi ei saavat, riik ostab kallilt vilja üles, seega hakkavad kõik vilja kasvatama. Kui vilja saab nii palju ja kui seda enam kuskile panna ei ole ning karjamajapidamist silmas ei peeta, missugune krahh tuleb siis?! Seega on tegelik ja moraalne hoop karjamajapidamisele antud. (J. Soots, põl: Aga kui ta ei tasu, mis temaga siis tegema hakata. — M. Laarmann, põl: Kuipalju see või annab, kas Teil aimu on?) Mina nüüd nii tark mees ei ole kui Teie. Teie olete kõige targem mees rahaasjanduse komisjonis. Mina ei räägi seda omast peast, olen põhjalikult järele uurinud ja lugenud ja selles asjas räägin kaasa. (M. Laarmann, põl: Seal see viga on, et Teie oma peast ei räägi.) Siis lähaksin nii targaks kui Teie ja seda ma ei taha. (M. Laarmann, põl: Teie räägite juurikate kasvatamisest.) Need juurikad kõlbaksid Teile ka väga hästi, kahju ainult, et Teie sellest aru ei saa. (J. Holberg, põl: Oleks vaja hakata porgandeid kasvatama, see puhastab hästi verd ja verepuhastamist oleks sealpool vaja.) Sellest selgub, et põllumajanduse kaitsele Teravilja kaitseadusega ei ole mitte õiget põhimõtet antud ega ka õiget suunda, ja seda just sellepärast, et meie oleme järele andnud üksikute „kümnetuhandetonniliste“ suurtalude nõudmistele ja sellejuures on unustatud elukallidus ja spekulatsiooni võimalused. (M. Laarmann, põl: Mis on kümnetuhandetonniline talu? Mina ei saa sellest aru.) Vabandust, mõtlesin „kümnetonnilisi talusid“.

Juhataja: Ma palun kõnelejat mitte segada. (K. Tonkman, põl: Kõneleja segab meid.)

J. Vilms (väljasp. rhm.): Meie peame põllumajanduse edendamise juures katsuma elujõulisi väiketalusid arendada, nagu sellest on olnud kõnet mitu korda siit Riigikogu kõnetoolilt ja mujalt. Peame edendama karjamajandust. Peame takistama spekulatsiooni ja elukalliduse tõusu, — see on selge! Nii siis peame ütleva, et igatahes radikaalse ilmavaate pooldajad ei saa viljakaitse seadusest aru nii, nagu valitsuse poolt katsutakse seletada.

Kui meie võtame aga nüüd tööstuseala,

siis on siin kõige suurem küsimus olnud tekstiiltollide küsimus, mis on keelutollide iseloomu kandnud ja mis nüüd kolme kuu peale on pikendatud. Ma ei ole põhimõttelikult tollide vastu, nad on olemas, neid tuleb kasutada ja edasi korraldada, kuid niisugusel kujul, keelu näol, ei ole nad otsustabekohased olnud. Ja just see, et neid tolle ainult kolmeks kuuks pikendati, näitab, et see abinõu, mis aasta tagasi maksma pandi, mida kiideti ja loeti väga tähtsaks, rahvamajandust tõstvaks teguriks, ei täida oma otstarvet. Sest mispärast pandi see maksma kolmeks kuuks, mispärast mitte aastaks? Tähendab, siin peab üks viga juures olema, ja selle vea pärast ei saanud rohkem kui kolmeks kuuks seda läbi pressida. Sellejuures on kindel, et meie tolle esimese järgu tarbeainete pealt ei oleks saanud tõsta maksimumini, vaid peaksime vähendama niipalju kui võimalik, et raskete majanduslikkude olukordade ja palgatingimuste juures saaksid inimesed kergemalt läbi.

Mis puutub järgmisesse päevaküsimusesse, mis praegusel ajal on meelesolev ärevil pidanud, see on Narva kose küsimus. Siis on see niisugune küsimus, kus jällegi kõik lehed nagu ühest suust on kirjutanud üht ja sama, et siin ei ole asi korras, siin midagi toimub ja sünnib, mida keegi täpselt ei tea ja seletada ei mõista. Ja nüüd tuleb koalitsiooni esindaja Riigikogu ette ja ütleb, et valitsus ei ole midagi lubanud, valitsus midagi selles asjas teinud ei ole, ja kui Riigikogu tahab nii või teisiti teha, siis on tal täitsa vabad käed. Pestakse käed puhtaks, et kõik on kõige paremas korras: valitsuses töötatakse ja kaitstakse riigi kasusid, ainult selle tagajärjega, et leivakannikas läheb iga nõksuga kergemale. Ja kui meie vaatame, mis on sellel alal tehtud, siis ei saa öelda, et valitsus ei ole teinud midagi. Valitsus oma organite kaudu on teinud järgmisi asju Narva kose küsimuses. Ja mitte üksi Narva kose, vaid ka elektriliini, õlikiviseltsi j. n. e. asjus, mis on üksteisega tihedalt ühenduses. 1) Kevadel võeti vastu õlileping Eesti õlikivi aktsiaseltsiga, millest kogu asi algas. Selle õlilepingu valmimisel anti 2) lubadus, et tõstetakse ka tarvilikul ajal õlitolle, et vabrik töötada saaks väljaspool dumpin-gut; 3) lubati Vabariigi Valitsuse poolt ehitada elektriliin ja lubati selle liini tõmbamiseks vedada sisse tollivabalt palke; 4) lubati selle liini jaoks raiuda riigimetsa, mille maa-ala suurus teeb välja 38 ha. Muidugi oleme metsaraiumisega harjunud, aga sel korral ei tohiks nii toimetada. (Riigiva-

nem O. Strandman: Kuipalju seda maad oli?) 38 ha tegevat see maa-ala välja, kust metsa raiutakse.

Lõpuks on ju valitsuse liige härra Zimmermann see, kes kogu selle elektri-idee andnud... (M. Laarmann, põl: Metsaraiumise idee?) Kui Teie ei kuule hästi, siis ärge küsige. Nii et valitsuse liige on õieti olnud selle Narva kose teguviisi asjas vaimlik isa, ministrid on seda mõtet soendanud ja kasvatanud järguni, kus inimesed aru ei saa, mis seal lahti on. Valitsuse esindaja ei ütle ka midagi, kuna ometi selge sõnaga on olnud valitsuse koosolekul need ja teised asjad arutusel.

Seepärast on väga imelik: midagi ei olevat lubatud, midagi ei olevat tehtud, aga töö kestab täie hooga edasi, ja rahvas ei saa sellepärast aru, milles asi seisab.

Ameerikas on kolm võimu. Esiteks, president Hoover'i võim, teiseks, dollari võim, kolmandaks, Al Capone'i, põrandaaluse röövlikuninga võim. Meil aga on muidugi riigivõim, kohtuvõim ja veel mingisugune kolmas võim. Riigivõim ei ole lubanud midagi, kohtuvõimud ei kuulu siia, aga see kolmas võim teeb ja toimetab. Valitsus ei tea midagi, tema lubanud ei ole, tema organid Riigikogus ei ole ka lubanud, aga siiski tehakse. Üldse see kolmas võim, see on niisugune majanduslik võim ka meil, mis on ennast maksma pannud. Ta on oma harud välja sirutanud ministeeriumidesse, meie valitsuse allorganitesse, tema esindajad istuvad ka Riigikogus, kes parajal kohal tema huvisid kaitsevad. Selle vastu ei ole suudetud küllalt energiliselt välja astuda. Praegu võib tähele panna kogu ilmas, et majanduslikud organid ennast püüavad samm-sammult maksma panna, ja parlamentliku kriisi puhul on küsimus üles tõstetud, kas mitte majanduslikkudele organitele ei lubataks legaalseid esindajaid parlamenti, sest see oleks parem, kui et need esindajad tulevad salaja sisse parlamendi liikmete näol, ja siis on raske nendega ümber käia. Parem, kui nad avalikult seal oleksid. (K. Ast, stp: Teiste sõnadega, Ants Piip tuleb Riigikokku tuua.) See kolmas võim ongi just siin see, kes ka nähtavasti paistab üle pea kasvavat valitsusele, mille vastu ta mitte küllalt energiliselt välja ei ole astunud, ja see kolmanda võimu olemasolu teeb rahvast rahutuks, sest ei teata, kuhu ta suundub ja mis sellest välja tuleb.

Kreenholmi ja Narva kose asjus oli õlileping sõlmitud, mis tehti jällegi ilma Riigikogu käest küsimata, kes selleks ka krediiti peaks andma, sest sellega on seotud

meie põlevkivitööstuse küsimus. Meie põlevkivitööstus varustab praegu raudteed, vedurid käivad isegi selle õliga, mis meie põlevkivitööstus välja töötab. Nüüd tehti Eesti õlikiviseltsiga leping, et tema hakkab 1. aprillist peale 10.000 tonni naftat või 1 li andma raudteele, ja loomulikult võtab see meie põlevkivitööstuse käest selle kivi tarvitamise järk-järgult ära. Seega saaks suurtööstus tekkida Eesti õlikivitööstuse näol väljaspool riiklikku tööstust, kes saab siis Eesti raudteele, laevadele ja teistele tarvisminevatele kohtadele õli anda. Eesti põlevkivitööstus ei saavat seda anda.

See ongi see küsimus, mis tuleks Riigikogul ja rahval põhimõttelikult otsustada, kas meie oma põlevkivitööstust, mille sisse oleme matnud üle 1/2 miljardi, niisugusesse seisukorda surume, et see põlevkivi meie raudfeedele ei saa anda, mis palju väärtat on kokku hoidnud kivisööe ja puude näol, ja viime suurema riikliku tööstuse tagasi algjärku, kus ta uuesti katsetama ja väikesemal viisil võistleva peab.

Kui meie põllumajanduses toetame oma tööstuse põhimõtet, siis nähtavasti riigi põlevkivitööstuses seda põhimõtet ei maksa toetada. Meie riiklik põlevkivitööstus pidavat olema pioneer ja katsuma välja töötada uusi meetode. Ta pidavat edasi pioneeriks jääma. See on ka praeguse valitsuse arvamine Eesti põlevkivitööstuse kohta. Ta peab musta tööd tegema, nagu seda tegi seni põlevkivist õlide, bensiini väljaajamise ja põlevkivi tarvitamise kohta. Võib-olla peab katsuma teha edaspidi meetode, kuidas aniliin värvi teha, peab hakkama selleks musta eeltööd tegema ja pärast tulevad välismaa või meie eraettevõtted ja hakkavad omale kergemini puhaskasu tasku panema sellest kogemusest, mis riigi põlevkivitööstus on ära teinud.

Niisugune „musta töö“ politika on valitsev praegu nagu näha meie põlevkivi saatuse kohta. (V a h e l h ü ü e.) Väga imelik, et Vabariigi Valitsus ei ole sellest aru saanud, et see on ometi meie rahvuslik kapital, nagu Narva koskki.

(Sekretäri kohale asub sekretäri teine abi **O. Gustavson**.)

Nüüd antakse monopol eratööstuse kätte, ja riiklik tööstus peab jääma pioneeriks. (V a h e l h ü ü e.) Ei anna odavamalt. Eratööstus olevat lepingu teinud, et tema annab naftat 50 krooni tonn, aga Eesti põlevkivitööstus — 46 krooni tonn. (K. P ä t s, põl: Teedeminister ütleb, et 60!) Mul on ka andmed autoriteetsetest allikatest. (K. P ä t s, põl: Aga need andmed ei ole vist kindlad!)

On, on, uskuge, härra Päts. (J. Holberg, põl: Riigitööstus pakub 1 kroon tonnilt odavamini, kui kõige odavam hind.) Õlikivitööstus on teinud lepingu 2—3 aastaks arvatavasti eeldusega, et riiklik põlevkivitööstus tõmbub tagasi, ja kui uus leping tarvis teha, siis pannakse kõvem hind.

Nii siis näeme, et Narva kose küsimuses on rida asju, millest rahvas aru ei saa. Sünnib midagi, tehakse midagi, aga valitsus ütleb, et tema ei tea midagi, ega tema pole teinud midagi. Ja mis harilik kodanik ütleb? Ta ütleb, et siin ei ole asjad korras, ja et asi lõhneb korrupsiooni järele. Ma arvan, et iga Riigikogu liikme kohus on öelda, mis ta on rahvalt kuulnud vaheajal. Ja mulle paistab, et siin on olnud mingisugune korrupsiooniline teguviis. Riigivanem ütleb, et asjakäigud pole täpsed. Tähendab, valitsuse esindaja on sunnitud ise ütleva, et siin on midagi katki. Mispärast ei panda aga kõva käsk maksma, mispärast ei keelata ära, mispärast mängitakse nagu mingit spordivõistlust, kus võistlevad kaks meeskonda — üheltpoolt Scheel Saksa kapitaliga, pluss Eesti tähtsad tegelased, teiselt poolt aga avalik arvamine. Valitsus vaatab pealt ja aplodeerib mõlemale poolele, ei diskvalifitseeri aga esimest poolt ebaausate võtete pärast. Valitsus saadab näiteks veekomitee liikmeid edasi-tagasi Narva vaatama, aga lõpu asjale ei tule. Kui siin midagi katki on, nagu härra Riigivanem ütleb, mispärast siis ei öelda, et nüüd on küllalt, aitab, hakkame asja ajama nii, nagu kord ja kohus, — vaat, sellest ei saa rahvas aru. Niisamasuguseid nähtusi võime tähele panna üldse Eesti tööstuse toetamise ja arendamise alal. Näeme, et liiga suur tähelepanu pööratakse just eriti väliskapitalile, muulaste kapitalile ja oma ettevõtteid justkui ei panda nii tähele, ei anta neile tellimisi, ei tulda neile küllalt vastu j. n. e. Siin teati „Teguri“ vabriku kohta üht-teist tähendada. Ma lubaksin enesele ette lugeda ühe koalitsiooni lehe „Vaba Maa“ veergudelt teate, kuidas ümber käiakse meie ühe tööstusega: „Tegur“ on raskustesse sattunud mingisuguse vana laenu realiseerimisega. Nüüd ei tulda temale vastu ei Pikalaenu panga ega Eesti Panga poolt näpunäidete järele kõrgematelt võimudelt. Leht kirjutab: „Pikalaenu pank ei ole „Tegurist“ halval arvamisel... sest alles mõne aja eest tegid Pikalaenu panga eksperdid tutvunemise „Teguris“ ja leidsid kõik korras olema. Samuti on Tartu pangad, kes asja tunnevad, „Tegurile“ vastu tulnud.“ Kõrgem ametivõim on siin oma mõju maksma pannud, ei lase „Tegurit“

töötada, kuigi on olemas ETK tellimisi, aga nende nõudmiste täitmisest ei tule asja, sest plommid on peal. Siin tuleks teisiti asja kuidagi lahendada, aga mitte nii ümber käia, nagu praegu käiakse. „Teguri“ küsimus ei ole üksikuid omal alal, võiks teisigi näiteid tuua, kuid aja puudusel jätan selle tegemata. Teistel kirjutatakse suured laenud maha ja samas ei lasta üht tööstust töötada, mis võiks töötada. (M. J u h k a m, tões: Härra Teemant on osanik, see teab! — J. T e e m a n t, põl: Muidugi olen kaotanud, aga ütlen, et mitte üks penn ei tohi enam anda.)

Teiseks nõuab rahva pahempoolne enamus igatahes riiklikkude ettevõtete suuremat arendamist, nende eest hoolitsemist, mida siiani meie koalitsioon ei ole teinud. Meie laenude andmise, tööstuseettevõtete edendamise, üldriikliku majanduse juhtimise j.n.e. puhul valitseb imelik hingeelu. Meil on muulased sel alal suures hinnas. Kui oli tarvis Rahvasteliidult laenu saada, saatsime Scheel'i Londoni, on tarvis Eesti Pangal juriidilist või majanduslikku nõuannet mingisugustes tähtsates küsimustes, küsime nõu juut Katznelson'ilt, kui Majanduseministeeriumis on tarvis mõnesuguseid tähtsamaid toiminguid läbi viia, siis küsime nõu saklaselt Schulmann'ilt, ja kui on tarvis põlevkivitööstust, kui tähtsamat asja, edendada, siis on jällegi Saksa kapital see, kes selles asjas monopoli omale peab saama. Nii et igatahes muulased, igatahes erakapital on see, mis meil suurte tähtsate toimingute juures abiks peab olema ja juhtivat osa etendama. Kus on jäänud meie rahvuslik enesetunne, meie rahvuslik uhkus, et midagi ei suuda ise ära teha. Ja kui need suured mehed veel kavad välja töötaksid... (R. P e n n o, as: Mis, anname kõik kontsessioonid härra Vilms'ile.) Mina ei ole end kunagi sidunud rahalise ettevõttega, nagu mõni rühm seda teeb. (R. P e n n o, as: Vaat, see on, et raha ei ole!)

Kui meie läheme edasi valitsuse sotsiaalpoliitika juurde, siis küsime, milline on see nõndanimetatud riiklik sotsiaalpoliitika, sest üks riiklik poliitika peab olema ka sotsiaalpoliitikas maksev, sest sotsiaalpoliitika on uuemal ajal riikide elus üks tähtsam punkt, mis sotsiaalvastolude vähendamist aitab läbi viia. Ja sotsiaalvastolude vähendamine on igas riigis esimesejärgu tähtsusega ülesanne. Vaatame, mis on siis praeguse koalitsiooni sotsiaalpoliitika olnud? Peale selle, mis on tahetud viljaseaduse kaudu väikese mehe jaoks teha ja mis ebaõnnestunud, ei

ole midagi. Näeme, et igasugused sotsiaal-seadused on tagasi lükatud koalitsiooni poolt ilma pikema jututa. Öeldakse, need on eluvõõrad, öeldakse, need on halvasti välja töötatud ja segaselt kokku seatud, ja üksikud punktid ei ole vastuvõetavad, ja lükatakse tagasi. Võrdluseks võiksin ette tuua selle juures Maatulundusekapitali seaduse. Kui see eelnõu tuli komisjoni, siis tehti see neli korda suuremaks, kümne paragrahvi asemel 40 paragrahvi. Vaadake, siis ei olnud seadus eluvõõras, siis võis komisjon selle ümber töötada. Aga neid seadusi, mis pahemalt poolt tulevad, ei võeta vastu, need ei kõlba, need olevat eluvõõrad. Kui öeldakse, et sotsiaalpoliitika olevat kallis, siis ei ole see õige, sest on palju alasid, kus sotsiaalpoliitikat võib teha, kui tahtmist on, lihtsalt paremini korraldades, nii määruste kui ka muu maksmapanemise teel, näiteks maja- ja äriteenijate haigusekindlustus. Vabariigi Valitsuse poolt ei ole näidatud mingisugust taht neid seadusi välja töötada, ümber töötada ja maksuma panna, mis pahemalt poolt on tulnud. See oleks arusaadav minule, kes ju ka kuulus koalitsiooni ridadesse, kui oleks valitsus ise seal juures kaasa töötanud: võib ju seaduse tagasi lükata, ei ole loomulik, kui komisjon seadust välja töötama hakkab, kuid valitsus esitagu omalt poolt sel juhul uus seadus. Miks valitsus ei esita teist seadust, kui sealtpoolt esitatud seadus ei kõlba. Aasta ja kolme kuu kestel ei ole ühtki sotsiaalseadust välja anda mõeldud ega ükski niisugune seadus Riigikogusse jõudnud. (V a h e l h ü e: Õige!) Mis selle asemel on tehtud? On kaotatud üüriseadus, ametnikkude arstiabi on niisugusesse olukorda viidud, et krediidid on otsas. Praegu on Kohtu- ja sise-ministeeriumi ametkonnas lugu nii, et ühtki arstiasu ei makseta välja enne 1. aprilli, see on enne uut eelarve-aastat. See väike raha, 100 tuhat senti, mis veel järele on, see läheb hädalisemaks otstarbeks, näiteks sünnitus-arstikuludeks. Seisukord on niisugune, et haiged ei saa endid arstida, niioelda inimesed ei tohi haigeks jääda. Noh, kõhuvalu, nohu, see võib ju ette tulla, niisugust haigust võib ambulatoorselt ravitseda. Aga haigemajasse, sinna üldse ei või minna, sest seal peab 20% maksuma, ja palka ka endiselt ei saa, nii et haigeks jääda tõsiselt ei tohi, välja arvatud külgehakkavad haigused. Niisugune on see sotsiaal-seaduseandlus valitsuse poolt. Kui võtame tegeliku elukalliduse tõusu ja leivahinna kõrgenduse, siis näib, et kõik see on selleks, et ühe sõnaga öeldes, ikka kibeda-

maks ja raskemaks teha vaese väikese mehe elu.

Mis puutub alghariduse andmisesse, siis näeme, et siin on ühtlusekooli, kui ühe demokraatliku saavutuse, lammutamine, või kui mitte lammutamine, siis igatahes rikumine. Tartumaa kooliõpetajate päev oli hiljuti koos, kus võeti vastu resolutsioon, et koolide koondamine on eluvõõras nähtus ja tähendab tagasiminekut. (A. Tupits, põl: Ei ole jälle õigel) Härra minister Hünerson oli seal konverentsil seisukohal, mis käis järgmiselt: „Sooviavalused ja pedagoogilised kaalutlused jätsin kõrvale ja toimisin riigikassa seisukohalt. Teil võib olla teistsugune seisukoht, aga jääme igaüks oma juurde.“ Resoluutne ja kindel. (A. Tupits, põl: Kes seda kirjutab?) Seda kirjutab „Postimees“, refererides kongressi. Selle juures on igaihel teada, et algharidus on rahva elu alus, ja siinjuures ei saa seisukohale asuda, et tuleks kokku tõmmata ainult rahalisest seisukohast, mis on igatahes vildak tee. (J. Holberg, põl: Aga kui raha ei ole? — A. Jõeäär, stp: Mõne muu asja jaoks jätkub.) Nii näeme, et pahempoolsed koalitsiooni mittekuuluvad, opositsioonisolevad kihid nõuavad, et meil tuleb tõsiselt võidelda elukalliduse vastu, tuleb sotsiaalseadusi anda, mis riigile kulusid ei anna, kui vähegi tahetakse vastu tulla. Aga meil ei taheta seda! Ei ole mingisugust sotsiaalseaduseandlust, mis oleks inimeste tööõnnu tõstnud, mis oleks näidanud, et hoolitsetakse ka väikese mehe eest. Seda aga meie ei näe. Isegi Bismarck, kes oli väga tagurlik härra, edendas sotsiaal-seaduseandlust. Meil ei ole aga midagi sel alal tehtud, kõik ainult vastupidi.

Nii näeme, et meie koalitsiooni töökaas puuduvad radikaalsed alused edu poole, mis oleksid suuremale hulgale rahvale vastuvõetavad. Meil valitseb teatav liberalism valitsuse politikas, mis laseb asju minna, nagu nad lähevad ise, ja riik ei algata mitte seadusi, mis oleksid laiematele rahvahulkadele vastuvõetavad. Riiklik algatus siin puudub. Meil ei ole võideldud halastamata korruptsiooni vastu, meil on näha, et seda majanduseringkondade rahalist võimu suurendatakse ja selleks tahetakse isegi Riigikogu võimu vähendada, et siin, nagu ette heidetakse, mitte niipalju tühje sõnu ei saaks teha ega mõtteid väljendada. Presidendi võim olevat väga tähtis, nii et isegi ei jätku enam aasta ja kolmest kuust valitsemisest ja vabast tegevusest. (A. Tupits, põl: Mis aasta ja kolm kuud see on?) Kui Riigikogu või-

mu vähendatakse, siis ei tea, kuidas asjad lähevad, siis ei ole enam kohta, kus inimesed saaksid rääkida ja kus saaks takistada nii mõndagi, nagu praegu seda veel saab. (K. Tonkmann, põl: Aga Teie kõnelesite, et Riigikogu on väga palju halba teinud, valitsus on kõik ära rikkunud.) Ütlen, kui president oleks, siis tuleks veel halvem.

Meie koalitsiooni-politika... (J. Teemant, põl: Aga miks Teie, härra Vilms, lasite seda sündida, Teie olite ise rühma juht, olite ise koalitsioonis?) Ma jätan selle küsimise vastamata. (J. Teemant, põl: Aga miks Teie seda siimaani ilmutanud ei ole?) Ma olen alati opositsioonis olnud, nagu üks koalitsiooni lehtki teatab. (J. Teemant, põl: Miks Te seda tuld seni vaka all olete hoidnud?) Iga mõõt saab kord täis. (A. Tupits, põl: Suur mõõt oli Teil.) Meil puudub praegusel ajal politika, mis aitaks väikeeraomandust toetada. Sotsiaalolude halval korraldusel ei saa inimesed oma isiklikku elu nii korraldada kui seal, kus sotsiaal-seaduseandlus hästi arenenud. Meil ei ole näiteks õiget asundusepolitikat. Meil ei ole Riigikogu ega koalitsiooni kaudu teostatud ostueesõigust talumaade peale, vaid on see isegi kaotatud asundusetalude pealt. Meie nägime Riigikogus, et söödismaade seadus, mis esitati sotsialistide poolt, maha maeti kalevi alla. See põllumajanduslik kava, mis pidi välja töötatud saama, ei tööta head. Selle kava töötavad välja härrad põllumeeste ridadest, kes kaitsevad viljatolle j. n. e. Neil ei ole loota, et söödismaade peale rohkem tähelepanu hakatakse pöörata. (Vahelhüüe tööerakonna Riigikogu rühmast: Kelle programmi alusel peab seda tegema?) Selle kava võiks välja töötada vana tööerakonna programmi alusel. (Naer.) Meie majandusepolitikas puudub demokraatia. Meil puuduvad igasugused võimalused, mis aitavad eraomandust kasutada ja arendada. Meil puudub majanduse demokraatia. Meil ei ole mingisuguseid võimalusi ega kavatsusi, et töölisi teha iseseisvamaks, et anda neile õigus vabrikute juhtimiseks või osanikuks saamiseks. Meil ei ole astunud samme selleks, et täiel määral maksta panna tööliste kindlustamine, või töölisvanemate instituudi maksmapanemine või mõni teine samm. Ei ole lootust selleks, et majanduse demokraatia kaitstud saab praeguse koalitsiooni ajal. Kõige selle tagajärjel on riigikassa tühi. Rahvas maksab maksusid, aga kuhu see raha jääb? Meile maksab praegu riidetoll võrdlemisi kallist raha, kuna riigikassa sel-

iest midagi ei saa. See raha läheb Kreenholmile ja teistele tekstiilvabrikutele. Enne sai riik tollide näol riiete pealt sissetulekut, praegu ta seda ei saa, see raha läheb eranimeste kätte, kes seda jälle väljamaal ära tarvitavad. Ja tulumaksu nende härrade käest meie ei saa, sest nagu neist tulumaksuteadetest näha, mis ajalehtedes ilmunud, maksavad need härrad tekstiilvabrikutest ainult väikesi makse. Nii läheb see raha neile puhtalt kätte, ja nagu statistika näitab, on nemad sellest rahast oma tööliste palgad, ametnikkude palgad ja amortisatsiooni kulud kõik ära tasunud ja jääb veel 120—140 miljonit puhast järele. See on see nõndanimetatud „kasu“, mis neist tollidest riigikassale on tulnud.

Kui võtame viljaseaduse, siis maksis tarvitaja rohkem juba siis, kui vilja veel tegelikult ei ostate, ja jällegi see raha läheb ei mitte talumehe kätte, tema alles nüüd hakkab natukene saama, see raha kaob ära, ja riigikassa on jällegi ilma sellest, mis ta oleks siis saanud, kui oleks kas võitollid või mõni vastav teine tee valitud.

Kui põlevkivitööstus annab oma kivi raudteele ja sellest riik saab raha, siis nüüd võetakse see ära, ja riigitööstus jääb jällegi ilma. Nii näeme, et riigikassa on tühi, aga raha makstakse, ja raha jääb inimeste kätte. Aga meie ei näe seda ja oleme hädas. Selle kõrval räägitakse kokkuhoiust, kirjutatakse ministereid ette, et hoidku paberit ja tinti kokku! Ja kui sellest veel vähe on, siis tõmmatakse arstiabikulud kokku. Aga suuri asju ei tehta, kus tõesti riiklikud sissetulekud võiksid suuremad olla, ja ei astuta samme, et riiklikud sissetulekud ei väheneks. Kellele on aga tegelik kasu olnud koalitsiooni politikast? See politika on olnud eeskätt maaorientatsiooni politika.

Kui vaatame seda põllumajanduse toetamise tegelikku teostamist, siis näeme, et kõik need peekonifondid, viljaostud j. n. e. on igatahes kasuks olnud, siin peab tõele au andma, meie äärmisele kogumeeste tiivale. Kas on nad hästi või halvasti välja kukkunud, aga kasu on ikka siin. Kui see kõik hästi välja kukub, siis öeldakse, et vaadake, meie nõudime, meie muretseme teie eest. Kui halvasti läheb, siis öeldakse, teised tegid, meie raiusime küll vastu, aga mis meie üksinda teha saime suure enamuse vastu. Nii näeme, et nendest seadustest on alati kasu saanud äärmine parem pool. Teisest seisukohast, et meil puudub sotsiaal-seaduseandlus, on sotsiaalsed vastolud suurenenud, on väga

palju põlevat materjali antud kätte pahemale tiivale. Sellega on äärmised tiivad kõvenenud, kuna keskkohd on nõrgenenud. See ei ole riiklik politika. (V a h e l h ü ü e.) Ja muudugi mõista on pahemal tiival sellest näiline kasu. Kuid see ei ole riiklik politika. Kokku võttes näeme: Üheaastase ja kolmekuuse valitsuse järele ei ole ühtki kava, ei ole ühtki sõna sotsiaalpolitikast kõneldud, seda nagu ei ole olemaski, elukallidus aga tõuseb. Kõik see ei saa olla minu arvates riiklik politika. (A. T u p i t s, põl: Kelle nimel Teie räägite?) Ma räägin radikaalse pahema tiiva poolt. (J. H o l b e r g, põl: Mis loom see on?) Meie näeme, et koalitsiooni valitsus näitab üles teatud kroonu optimismi. Valitsus imestab selle üle, et rahul ei olda, ta küsib, mis teie räägite, meie kaitseme riigi huvisid, meie ei saa aru, millest see rahutus? Kas rumal on siin harilik kodanik ja avalik arvamine või on valitsuses midagi katki? Kui rahulolematust rahvas olemas, siis valitsus igatahes olla ei saaks, sest rahvale tarkust pähe vägisi ajada ei saa.

Ei Narva kose ega ministereid suhtes ei ole kõva kätt tarvitatud. Meie näeme mingisugust andumist kolmandale võimalusele, mille vastu küllalt energiliselt välja ei astuta. Praeguse valitsuse politika on äratanud ennekuulmatu vastolu rahva seas, mis nõrgestab meie rahva ühistunnet, kui näiteks hädaohu puhul oleks vaja välja astuda. Terve protestivaim ongi siin see, mis ei lase meid valitsust toetada.

L. R a u d k e p p (krst): Austatud Riigikogu liikmed! Riigivanem härra Strandman'i aruande puhul riigi sisepoliitilisest ja eriti majanduslikust seisukorrast võin avaldada oma mõtteosaliste seisukohast üldjoontes järgmist:

Meie tahame õiglaselt hinnata Vabariigi Valitsuse püüdeid, parandada meie majanduse, kaubanduse ja rahanduse raskusi. Kuulsime ka rahuldusetundega, et meie rahakurss ei ole hädaohus ja et meie finantsolud arenevad, vaatamata üldistele erakorralistele raskustele, ikkagi normaalselt või peaaegu normaalselt. Hädavajalik on aga praegusel ajal diskontoprotsenti veelgi alandada.

Teravilja kaitseaduse maksmapaneku kohta deklareeris rühm juba eelmise istungjärgu lõpul, et meie ootame selle seaduse ratsionaalset ja otstarbekohast läbiviimist, et Vabariigi Valitsus ettenägelikult ja kindla käega ära hoiaks leivahinna tõusu, mis on kerkinud juba 30% võrra. Rühm avaldab kahetsust, et seda hinnatõusu ei suu-

detud ära hoida. Samuti tulevad ära hoida igasugused ärilised spekulatsiooni võimalused, mille sihiks on üksikute rikastumine teiste leiva arvel. Ka on teateid, et teravilja sundostudel pole põllupidajatelt ostetud kõike pakutud vilja, vaid et sellest on välja jäetud see vilja kvantum, mida põllupidajad pidid endisel ajal tasuma regulatiivkohustuste alusel. See oleks ülekohutune ja siin tuleb õigluse põhimõtte maksma panna.

Põllumajanduse saadustega on ühenduses piirituse valmistamine ja selle kõrval võitlemine salapiirituse uputuse vastu. Siin seisavad veel suured ülesanded ees ja riigi majanduslike huvide kõrval on vähemalt sama tähtsad rahva tervishoid ja rahva kõlblise tasapinna tõstmine. Vabariigi Valitsus peab seda ala tähelepanelikult silmas pidama ja leidma siin paremaid abinõusid puuduste ja äärmiselt kahjulikkude nähete kõrvaldamiseks.

Mis puutub Narva kose jõu kasutamise küsimusesse, siis leian, et oleks kiiremini võinud asuda selle küsimuse juriidilisele selgitamisele ja otsustamisele, tarbekorral esitades seda Riigikogule lahendamiseks seaduseandluse teel. On ju teada, et Narva kose küsimus on juba vana küsimus. Ta on alati olnud päevakorras, kuigi mitte ikka kõigeteravamalt aktuaalsusega. Võis ette näha, et see küsimus igal vajaduse momendil võib minna aktuaalseks. Nii see siis ka sündis. Juriidiliste ebaselguste tõttu on viimased sündmused, mis ühenduses Narva kose ja tema jõu kasutamise küsimusega, sünnitanud ärevust. Alati on as-

jale kasulik, kui ta alus ja juriidiline külg on selgitatud. Kodanikkudel, kes Narva kose küsimuse läheduses ei seisa, jääb mõnigi asi selgusetuks, mille tagajärjel kergesti tekivad kuuldused küll korruptsioonist ja ebapraktilisusest. Nende vastu tuleks otsekohe ja kindlalt välja astuda ja Vabariigi Valitsusel ei peaks puuduma tarvilikud vastuabinõud.

Tahaksin olla veendunud, et Vabariigi Valitsus astub kiires korras otstarbekohaseid samme, et kõrvaldada tähendatud raskused Narva kose asjus, silmas pidades riigi üldhuve, ja et Teravilja kaitseseaduse läbiviimine oleks järjekindlalt Vabariigi Valitsuse kindlal ja asjatundlikul järelevalvel vastavalt üldriiklikele nõuetele ja kogu rahva majanduslikele huvidele.

Piirdun nende arvustavate avaldustega ja tungivate soovidega.

(H ü ü d e d: Lõpetada!)

7. Koosoleku lõpetamine ja järgmise koosoleku määramine.

Juhataja: Kuulen ettepanekut, lõpetada koosolek.

(Hääletatakse.) Ettepanek on vastu võetud.

Sekretär A. Schulbach'i ettepanekul otsustatakse pidada järgmine koosolek homme, 10. oktoobril, kell 17. (Päevakord vaata otsuste protokoll nr. 86, lisa nr. 4.)

Juhataja: Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 21.20 min.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretärid (allkirjad).

Koosoleku juhatajad (allkirjad).

